

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE HALK İNANIŞLARININ YERİ

Mine AKDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE HALK İNANİŞLARININ YERİ

Mine AKDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

Ankara, 2021

KABUL VE ONAY

Mine AKDEMİR tarafından hazırlanan “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Halk İnanışlarının Yeri” başlıklı bu çalışma, **09/06/2021** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS (Başkan)

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU (Danışman)

Prof. Dr. Aktan Müge YILMAZ

Doç. Dr. Şirin YILMAZ

Doç. Dr. Zehra KADERLİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Mine AKDEMİR

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
- (4) Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. zkul OBANOğLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Mine AKDEMİR

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince değerli görüş ve düşünceleriyle beni yönlendiren desteklerini benden esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU'na, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanını tanımamı sağlayan bu alanda beni yetiştiren, maddi ve manevi destekleriyle her daim yanımda olan kıymetli hocam Dr. Erol BARIN'a, tez yazım sürecinde çalışmamı okuyup titizlikle inceleyen yardım ve katkılarını benden esirgemeyen Dr. Emrah BOYLU'ya çok teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca kıymetli tecrübelerinden faydalandığım Türk Halkbilimi Bölümü öğretim üyelerine, destekleriyle her zaman yanımda olan değerli hocam Halit YILDIRIM'a, beni destekleyip motive eden arkadaşlarıma ve sevgili kuzenim Arş. Gör. Meryem SABAN GÜLER'e, bu süreçte varlığıyla yanımda olan bana inanan bana güvenen beni her zaman destekleyen canım annem Hatice AKDEMİR'e ve babam Rasim AKDEMİR'e sonsuz teşekkür ederim.

Mine AKDEMİR

ÖZET

AKDEMİR, Mine. “*Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Halk İnanışlarının Yeri*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Bu araştırmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında halk inancı konularına ne sıklıkla ve ne şekilde yer verildiğinin tespitini yapmak halk inanışlarından nasıl faydalanabileceğine yönelik öneriler sunmaktır. Bu bağlamda çalışmada, *Gazi Yabancılar İçin Türkçe*, *Yedi İklim Türkçe*, *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* ve *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarının B1, B2, C1 düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmış olup verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Tüm kitaplarda tespit edilen halk inancı bulguları yer verilmiş şekillerine, görsel-içerik uyumuna ve öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirecekleri etkinliklere göre değerlendirilmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan halk inanışlarına yönelik bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Söz konusu kitaplarda halk inanışlarına yer verilmiş bakımından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. *Yedi İklim Türkçe* ders kitaplarında B1, B2, C1 seviyelerinin tümünde halk inancı konularına yer verilirken *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* ve *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarında sadece B1, C1; *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarında ise yalnızca B1 seviyesinde halk inancı bulgularına yer verildiği tespit edilmiştir.

Ders kitaplarında halk inanışlarının hangi beceriler içerisinde verildiğine bakıldığında ise en fazla okuma, en az ise dinleme becerisi aracılığıyla yer verildiği görülmüştür. İncelenen ders kitaplarının tamamında halk inanışlarına herhangi bir standart bağlamında yer verilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca yer verilen halk inanışları içerisinde de ders kitapları arasında bir tutarlılık olmadığı görülmüştür. Kültürün en temel yansıtıcılarından olan halk inanışlarının ders kitaplarında belirli bir amaç gözetilerek verilmesi hem dil öğretimine hem de kültür aktarımını kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda ders kitaplarında yer verilecek halk inanışlarının neler olması gerektiğine dair akademik çalışmalar yapılmalı ve belirlenecek bu inanışların seviyeler bağlamında hangi beceride nasıl verileceğine dair bir standart oluşturulmalıdır. Bu çalışma Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde çok

fazla değinilmeyen halk inanışlarının ders kitaplarında nasıl ve ne oranda yer verildiğini tespit etmesi bakımından yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanan yeni ders kitapları için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk İnanışları, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Ders Kitapları, Kültürel Etkileşim.

ABSTRACT

AKDEMİR, Mine. “The Place of Folk Beliefs in Teaching Turkish as a Foreign Language”, Master’s Thesis, Ankara, 2021.

The aim of this study is to determine how often and how folk beliefs are included in the textbooks of teaching Turkish as a foreign language, and to offer suggestions on how to benefit from folk beliefs. In this context, the B1, B2, C1 levels of Gazi Yabancılar İçin Türkçe, Yedi İklim Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe and İstanbul Yabancılar İçin Türkçe textbooks were examined. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the research, and content analysis technique was used in analyzing the data. Findings of folk belief in all books were evaluated according to the way they are used, the visual-content harmony, and the activities that students would reinforce what they learned.

As a result of the examination, the findings about folk beliefs in the textbooks of teaching Turkish as a foreign language are presented in tables. It has been determined that there are differences in terms of the inclusion of folk beliefs in these books. While the subjects of folk belief are included in all levels of B1, B2, C1 in Yedi İklim Türkçe coursebooks, Gazi Yabancılar İçin Türkçe and İstanbul Yabancılar İçin Türkçe textbooks only B1, C1; It has been determined that the Turkish textbooks for New Hittite Foreigners only include folk belief findings at the B1 level.

When we look at the skills of folk beliefs in the textbooks, it is seen that they are included mostly through reading and least through listening skills. It was determined that folk beliefs were not included in any of the textbooks examined in the context of any standard. In addition, it has been observed that there is no consistency between the textbooks within the folk beliefs included. Introducing folk beliefs, one of the most fundamental reflectors of culture, in textbooks for a specific purpose will facilitate both language teaching and culture transfer. In this context, academic studies should be carried out on what should be the folk beliefs to be included in the textbooks and a standard should be established on how these beliefs will be given in the context of the levels. This study is thought to be a guide for the new textbooks prepared to be used in teaching Turkish as a foreign language

in terms of determining how and to what extent folk beliefs, which are not mentioned much in teaching Turkish as a foreign language, are included in the textbooks.

Keywords: Folk Beliefs, Teaching Turkish as a Foreign Language, Textbooks, Cultural Interaction.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	4
1.1. PROBLEM DURUMU.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	6
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	7
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	8
2. BÖLÜM: HALK İNANIŞLARI	9
2.1. İNANÇ VE HALK İNANCI KAVRAMI	9
2.2. HALK İNANIŞLARININ SÖZLÜ KÜLTÜRDEKİ YERİ VE ÖNEMİ ..	11
2.3. HALK İNANIŞLARININ OLUŞUMU	12
2.4. HALK İNANIŞLARININ SOSYAL BAĞLAMLARI, ÖZELLİKLERİ VE İŞLEVLERİ	16

3. BÖLÜM: KÜLTLER VE HALK İNANIŞI UYGULAMALARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	19
3.1. KÜLT NEDİR?	19
3.1.2. Gök Cisimleriyle İlgili Kültler	20
3.1.2.1. Gök Kültü	20
3.1.2.2. Güneş, Ay ve Yıldız Kültü.....	22
3.1.2.3. Yıldırım ve Şimşek Kültü.....	24
3.1.3. Yer-Su Kültleri.....	25
3.1.3.1. Ateş ve Ocak Kültü	26
3.1.3.2. Ağaç Kültü.....	29
3.1.3.3. Dağ Kültü.....	33
3.1.3.4. Su Kültü	35
3.1.3.5. Taş Kültü	37
3.1.4. Demir Kültü.....	39
3.1.5. Hayvan Kültü	41
3.1.6. Ölü Kültü	43
3.1.7. Ata Kültü	45
3.2. TABİAT OLAYLARIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR	47
3.3. GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	49
3.4. HALK HEKİMLİĞİYLE İLGİLİ İNANIŞLAR	52
3.5. UĞUR-UĞURSUZLUKLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	53
3.6. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	56
3.7. SAYILARLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	58
3.8. RENKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	59
3.9. TÖRENLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	63
3.10. MODERN ÇAĞDA YAŞAYAN İNANIŞLAR	65

4. BÖLÜM: YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ	68
4.1. DİL VE KÜLTÜR	72
4.1.2. Dil.....	72
4.1.3. Kültür	74
4.1.4. Dil ve Kültür Bağlantısı.....	77
4.2. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR.....	80
4.2.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürel Etkileşim	80
4.2.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Unsurlarından Yararlanılması	81
4.2.4. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metninde Kültür	85
5. BÖLÜM: YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMDE KULLANILAN B1, B2 VE C1 DÜZEYİ DERS KİTAPLARINDA TESPİT EDİLEN HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR.....	91
5.1. YARARLANILAN KİTAPLARA DAİR BİLGİLER.....	91
5.2. GAZİ YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR.....	93
5.2.1. B1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	93
5.2.2. B2 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	97
5.2.3. C1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	98
5.3. YEDİ İKLİM TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR	106
5.3.1. B1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	106
5.3.2. B2 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	109
5.3.3. C1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	112
5.4. YENİ HİTİT YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR	120
5.4.1. B1 (2. Kitap) Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	120

5.4.2. B2-C1 (3. Kitap) Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar.....	129
5.5. İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR	130
5.5.1. B1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	130
5.5.2. B2 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	135
5.5.3. C1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar	135
5.6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ B1, B2 VE C1 DERS KİTAPLARINDA TESPİT EDİLEN HALK İNANIŞI VERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASIYLA ELDE EDİLEN BULGU VE YORUMLAR	138
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	141
KAYNAKÇA	146
EKLER.....	156
EK-1: Orijinallik Raporu.....	156
EK-2: Etik Kurul Muafiyet Formu.....	157

KISALTMALAR DİZİNİ

AOÖÇM: Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni

CEFR: Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Strasbourg

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

S. : Sayı

Ss. : Sayfa Sayısı

Sy: Sayfa

TÖMER: Türkçe Öğretim Merkezi

Vb. : Ve benzeri

Vd. : Ve diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Halk İnanışlarının Açık ve Gizli İşlevlerini Belirten Tablo	17
Tablo 2: AOÖÇM’de Belirtilen Sosyo-Kültürel Bilgi’nin İçeriği Üzerine Öğeler Tablosu	87
Tablo 3: AOÖÇM’de Seviyelere Göre Belirlenmiş Kültürel Kazanımlar Tablosu	88
Tablo 4: Halk inanışlarının, Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	93
Tablo 5: Halk inanışlarının, Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	98
Tablo 6: Halk inanışlarının, Yedi İklim Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	106
Tablo 7: Halk inanışlarının, Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	109
Tablo 8: Halk inanışlarının, Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	112
Tablo 9: Halk inanışlarının, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	120
Tablo 10: Halk inanışlarının, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	130
Tablo 11: Halk inanışlarının, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi	135
Tablo 12: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Halk İnanışı Bulgularına Yönelik Karşılaştırma Tablosu	138

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1: Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.16).....	94
Görsel 2: Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.17)	95
Görsel 3: Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.18)	96
Görsel 4: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 12)	99
Görsel 5: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Okuma-Anlama Testi Örneği (sy. 13)	100
Görsel 6: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Doğru-Yanlış Testi Örneği (sy. 14)	101
Görsel 7: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Çoktan Seçmeli Test Örneği (sy. 14)	101
Görsel 8: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.16)	102
Görsel 9: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 98)	103
Görsel 10: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Çoktan Seçmeli Test Örneği (sy. 99)	104
Görsel 11: Yedi İklim Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.140).....	107
Görsel 12: Yedi İklim Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Görsel (sy.141).....	108
Görsel 13: Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.63).....	110

Görsel 14: Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.73).....	111
Görsel 15: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.145,146,147).....	114
Görsel 16: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.148).....	115
Görsel 17: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışına Dair Etkinlik Örneği (sy. 149)	116
Görsel 18: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışına Dair Etkinlik Örneği (sy. 150)	117
Görsel 19: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışına Dair Etkinlik Örneği (sy. 151)	118
Görsel 20: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek (sy.16).....	122
Görsel 21: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.118).....	123
Görsel 22: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.119).....	124
Görsel 23: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.120).....	124
Görsel 24: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.121).....	125
Görsel 25: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.130).....	127
Görsel 26: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.131).....	128
Görsel 27: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek (sy. 48).....	131
Görsel 28: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek (sy. 51).....	132
Görsel 29: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 81).....	133

Görsel 30: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanişlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 82).....	134
Görsel 31: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanişlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 61).....	136
Görsel 32: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanişlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 62).....	137

GİRİŞ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ülkemizde son yıllarda önem kazanmaya başlayan bir alandır. Dünya dilleri arasındaki resmî dil sıralamasında Türkçe en çok konuşulan beşinci dildir. Yapılan araştırmalara göre üç yüz milyonun üzerinde Türkçe konuşan kişi vardır. Bu da Türkçeye olan ilgili artırmış dolayısıyla yabancılara Türkçe öğretimi alanı sistemli bir şekilde gelişme göstermeye başlamıştır.

İnsanlık tarihî boyunca hiçbir insan topluluğu çevresinde yaşayan diğer insan topluluklarının yaşantısına, diline, kültürüne kayıtsız kalmamıştır. İnsan topluluklarının birbiriyle ilişkileri kimi zaman sosyalliklerinden kimi zaman ticari ilişkilerden kimi zamanda birbirlerine egemen olma çabalarından kaynaklanmıştır. Zamanla toplumların daha iç içe yaşamaya başlamasıyla veya daha çok ilişki kurmaya başlamasıyla birbirlerinin dillerini de öğrenmeleri ihtiyaç haline gelmiştir. Yabancıların Türkçe öğrenmesi veya yabancılara Türkçe öğretimi de bu paralelde devam etmiştir (Aykaç, 2015: 161). Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte dünya küresel bir köy haline gelmiştir. Küreselleşen dünyada sınırlarımız gittikçe ortadan kalkmıştır. Bu durumda çeşitli alanlarda okuyan, çalışan ya da dile merakı olan kişiler için ana dil yetersiz gelmeye başlamıştır. Bu da insanların bir “yabancı dil/ ikinci dil” öğrenme ihtiyaçlarını ortaya çıkarmıştır.

Dil, düşüncenin sese yansıyan hali olarak iki ya da daha fazla kişinin anlaşmasını sağlayan en temel araçtır. Wein’e göre dil, bütün insan dillerinde ortak olan ses işaretlerinin ve onların kullanılmasındaki kuralların bir sistemidir (Wein, 1959: 24). Dil, insanın tüm evrenle karşılaşmasıdır. Tek tek gerçekler, nesneler, durumlar, olaylar, kullanışlar, olanaklar hep bu karşılaşmada kendini açığa vurmaktadır. Dil, evreni adlandırarak yeniden biçimlemekte ve düzenlemektedir. İnsanın yaşantılarına konu olabilen bir şeyle bağ kurması dilin başarısıdır (Uygur, 1997:68). Bu ifadeden hareketle dil öncesi dönemde şeylerin adı yoktur. Dışımızdaki dünya kargaşa ve kaostur. Kaos, dilin oluşumuyla birlikte kâinata, evrene dönüşmüştür. Dille birlikte adlandırmalar başlamıştır. Bugün her şey anlamlıdır. İnsanlar dile ait olan kelimeleri yaratırken onlara

anlam verirken maddî ve manevî birikimden yani kültürden bağımsız hareket etmemişlerdir. Dilde anlamlı olan her kelimenin kültürde bir yansıması, derinliği vardır.

Kültür, yaşamımız boyunca öğrenme yoluyla edindiğimiz her şeyi kapsayan değişebilir ve sürekli olarak değişen bir unsurdur. Kültürün bütün görünümünün altında dil aracılığıyla iletişim kurma yeteneği vardır (Bates, 2013: 47,48). Bu kapsamda dil ve kültür birbirinden bağımsız olarak düşünilemeyen biri diğerini zorunlu olarak varsayan iki önemli unsurdur.

Dil ve kültürü birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bir yerde dilden bahsediliyorsa orada doğrudan ya da dolaylı olarak kültürden de bahsedilmektedir (Boylu, 2014: 20). Bir dil sadece belirli dil bilgisi yapılarından oluşmamaktadır. Dil, olduğu toplumun kültürel değerleri ile anlam kazanmaktadır. Bu anlamda dil kültürden kültürde dilden etkilenmektedir. Dolayısıyla yabancı dil öğretiminde doğru ve etkili bir iletişim kurulabilmesi için o dilin şekillendiği toplumun kültürünün de bilinmesi gerekmektedir. Öğrencilere, her insan davranışının ve sözcüklerin kültürle bağlantısı olduğu hissettirilmelidir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin aynı zamanda bir kültür eğitimi olduğu bilgisi Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve metninde de vurgulanmaktadır. Metinde 7 başlık altında verilen sosyokültürel bilgilerin içeriğine bakıldığında değerler-inançlar-tutumlar, sosyal gelenekler ve geleneksel davranışlar başlıklarının altındaki her bir konu dil öğretiminin bir kültür eğitimi olduğunu açıkça göstermektedir. Bu minvalde yabancı dil öğretiminde en çok kullanılan materyallerden ders kitaplarının içeriğinde kültür unsurlarına yer verilmesi önemli ve gerekli bir husustur.

Araştırma da, yabancı dil olarak Türkçe eğitimi ders kitaplarında (Gazi, Yedi iklim, Yeni Hitit, İstanbul) kültürel öğelerden halk inanışlarının yer verilmiş şekli ve biçimlerinin tespitini yapmak, görsel-içerik uyumunu incelemek ve konuyla ilgili etkinlikleri değerlendirmek amaçlanmıştır.

Bu kapsamda araştırma toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde genel çerçeve çizilerek araştırmanın; problem durumu, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın yöntemi ve araştırmanın

sınırlılıkları hakkında bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümünde inanç ve halk inancı kavramı açıklanmaya çalışılmış halk inanışlarının sözlü kültürdeki yeri ve önemi, halk inanışlarının oluşumu ve özellikleri, halk inanışlarının sosyal bağlamları ve işlevleri hakkında bilgiler sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise halk inanışlarının kökenlerine inilmiş kültler konusu ayrıntılı açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra genel halk inanışı konularına ait bilgilere ve uygulama örneklerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, dil ve kültürün çeşitli tanımları, bunların birbiriyle olan ilişkisinden ayrıntılı olarak bahsedilmiş olup dil öğretiminde kültürün yeri ve önemine, kültürel etkileşime, yabancı dil öğretiminde kültürel unsurlardan nasıl yararlanılacağına değinilmiştir. Bunun ardından Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni'nde kültür konusu üzerinde durulmuştur. Beşinci ve son bölümde Gazi Yabancılar İçin Türkçe, Yedi İklim Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2, C1 ders kitaplarında halk inanışı konularına yer verilip verilmediği, ne şekilde ele alındığı incelenmiştir. Öncelikle söz konusu ders kitapları basım yılı, tarihi, yazarları, sayfa sayıları ve ünitelerine göre tanıtılmıştır. Daha sonra bahsi geçen kitaplar taranarak veriler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Toplanan veriler tablo halinde sunularak özetlenmiş, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Son olarak incelenen dört kitap tek bir tabloda karşılaştırılmış ve sonuca ulaşılmıştır.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. PROBLEM DURUMU

Bir milletin, tarihi, coğrafyası, dini, folkloru, müziği, sanatı gibi millet olmayı gerçekleştiren her türlü ortak değerleri yüzyılların süzgecinden geçerek kelimelerle sembolleşmiş ve dil hazinesine akmıştır. Bu anlamda dil, hem sosyal yapının hem de kültürün bir yansıtıcısı olmuştur (Barın, 2004: 19). Dilden bağımsız bir kültür, kültürden bağımsız bir dil düşünölememektedir. Dil ve kültür arasında birbirine geçmiş sıkı bir bağ vardır.

Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni'nde sosyoköltürel bilgi alanına yer verilmesi, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin költürden bağımsız olarak ööretilemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni'nde dil öğretiminin yalnızca dil bilgisi öğretimi olmadığı dil öğretimiyle birlikte költür öğretiminin de gerçekleşmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir.

Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türk költürünü tanıtıcı unsurların kullanımı ortak költürel değerlerin belirlenmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu unsurların sınıf içerisinde ve ders materyallerinde kullanımı etkin ve kalıcı bir Türkçe öğretimi sağlayacaktır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde en çok kullanılan materyal ders kitaplarıdır. Ders kitaplarında költürel değerlere yer verilmesi, bağlam içinde Türkçe öğretimini destekleyecek unsurlardandır.

Yaşar Kalafat'ın "Medeniyetlerin kaynağı költür, költürlerin kaynağı halk költürleri ise, halk költürünü oluşturan unsurlardan biriside halk inanışları költürüdür" (Kalafat, 2007a: 63) sözü dikkate alınarak ders kitaplarında halk inanışlarına yer verilmesi alana sağlayacağı yarar bakımından oldukça önemlidir.

Bu kapsamda araştırmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında B1, B2 ve C1 düzeyinde halk inanışlarına yer verilmekte midir? Ana probleminden hareketle şu alt problemlere cevap aranmaktadır:

1. Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarının ele alınış biçimi ve şekli nasıldır?
 - a) Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında yer verilen halk inanışlarının görsel ve içerik uyumu var mıdır?
 - b) Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarıyla ilgili öğrendiklerini değerlendirebilecekleri çalışma etkinlikleri nasıldır?
2. Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarının ele alınış biçimi ve şekli nasıldır?
 - a) Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe ders kitaplarında yer alan halk inanışlarının görsel ve içerik uyumu var mıdır?
 - b) Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarıyla ilgili öğrendiklerini değerlendirebilecekleri çalışma etkinlikleri nasıldır?
3. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarının ele alınış biçimi ve şekli nasıldır?
 - a) Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında yer alan halk inanışlarının görsel ve içerik uyumu var mıdır?
 - b) Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarıyla ilgili öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri çalışma etkinlikleri nasıldır?
4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarının ele alınış biçimi ve şekli nasıldır?
 - a) İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında yer alan halk inanışlarının görsel ve içerik uyumu var mıdır?
 - b) İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında halk inanışlarıyla ilgili öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri çalışma etkinlikleri nasıldır?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni'nde ana hatlarıyla sınıflandırılan sosyokültürel bilgilerin her biri ve alt dalları, dilini öğrendiğimiz toplumun kültürünü oluşturan öğeleri içermektedir. Bu öğelerin neredeyse bütün maddelerinde izine rastlayacağımız bu çalışmanın da konusu olan halk inanışlarının sosyokültürel bilgiye ulaşmada oldukça önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ders kitapları tek materyal değildir fakat öğrencinin anlayamadığı bir konuyu tekrar için gerekli bir araçtır ve hedef dilin kültürünü öğrenmesi açısından da bir rehberdir. Bu kapsamda ders kitaplarında kültürel değerlerden halk inanışlarına yer verilmesi öğrencilerin bağlam içinde Türkçe öğrenmelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca öğrenciler, kendi ülkelerinin kültürü ile Türk kültürü arasındaki benzerlik ve farklılıkların ilişkisini kuracaklardır. Bu da kültürlerarası bilincin gelişmesini sağlayacaktır. Kültürlerarası bilinç, öğrencinin her iki ülkeyi diliyle ve kültürüyle düşünerek daha büyük bir çerçevede değerlendirmesine yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda çalışmanın temel amacı bu çalışmaya örnek olarak seçilen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında (Yedi İklim, Gazi, Yeni Hitit, İstanbul) halk inanışı unsurlarının yerini, ele alınış şeklini ve biçimini tespit etmektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma halkbilimi ile yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanlarını birleştiren disiplinler arası bir çalışmadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bireylerin, günlük yaşamda edebî ve akademik kültür ürünlerinden ziyade halkbilimi ürünleriyle karşılaşma oranları daha yüksektir. Bu nedenle Türkiye'de ve yurt dışında kullanılan bu çalışmada da incelenen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında halk inanışı konularından nasıl yararlanılabileceğine dair yeterli çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle araştırma, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında halk inanışlarının nasıl ve ne şekilde yer alması gerektiğinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının (YÖK) Tez Merkezi çevrim içi olarak

tarandığında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Halkbilimi alanlarında konuyla ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma bu açıdan ilk olma özelliği taşımaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada, ilgili alanda kullanılan ders kitaplarının, kültür aktarımı bağlamında yer verdiği halk inanışları incelenerek halk inanışlarının seçiminde nasıl bir anlayış amaçlandığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Halk inanışlarının ele alınış şeklini ve biçimini değerlendirmek amacıyla ders kitapları taranarak mevcut durum betimlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 187).

Çalışma Materyali

Bu çalışmada Gazi Yabancılar İçin Türkçe, Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2 ve C1 ders kitapları çalışma materyalleri olarak incelenmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında halk inanışlarının nasıl ve ne şekilde yer aldığını tespit etmek ve değerlendirmektir. Bu bağlamda veriler, Gazi Yabancılar İçin Türkçe, Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2 ve C1 düzeylerinde ders kitapları taranarak elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmaya konu olan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarının (Gazi, Yedi İklim, Yeni Hitit, İstanbul) B1, B2 ve C1 düzeyleri ilk aşamada doküman analizi kullanılarak halk inanışlarına hangi bağlamda ve nasıl yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, içerik analizi tekniği kullanılarak veriler düzenlenmiş, özetlenmiş ve

değerlendirilmiştir. İçerik analizi, “toplanan verileri okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 227). Çalışmada halk inanışlarının bazılarının sadece isim ve görsellerine bazılarının yalnızca metin içinde belirli özelliklerine bazılarının ise metin bağlamında doğrudan işlendiği ortaya çıkarılmıştır. Bu kapsamda ders kitaplarında yer alan halk inanışlarının yerini ve şeklini belirlemek için;

- ✓ Yalnızca isim olarak yer verilenler,
- ✓ Görsel olarak yer verilenler
- ✓ Metinde özelliklerine yer verilenler
- ✓ Metin bağlamında işlenenler şeklinde kodlanmıştır.

Bu bağlamda ilgili çalışma çerçevesinde yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarından elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Bunun ardından ders kitaplarında yer alan görsel örneklerine yer verilerek gerekli betimlemeler yapılmış ve yorumlanmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma, Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe, Gazi Yabancılar İçin Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2 ve C1 düzeyi ders kitaplarından toplanan verilerle sınırlandırılmıştır.

2. BÖLÜM: HALK İNANIŞLARI

2.1. İNANÇ VE HALK İNANCI KAVRAMI

İnanç, sözlük anlamı ile bir düşünceye gönülden bağlı bulunma; Tanrı'ya bir dine inanma, iman ve itikat etme; birine duyulan güven, inanma duygusu; görüş ve öğreti olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1988: 704). Eyüboğlu inancı; bir kişinin günlük yaşantısını, davranışlarını etkileyen, diğer bireylerden öğrenme vasıtasıyla kazanılan düşünce varlığı olarak tanımlamıştır (Eyüboğlu, 1987: 37). Hançerlioğlu'na göre inanç, “bilme ihtiyacına” dayanmaktadır. O, inancı “bir sanıya güvenme ve bağlanma” şeklinde tanımlarken; her inancın altında bir bilgisizlik yattığını insanların bilmediklerini hayal güçleriyle tamamlamaya çalıştıklarını ve onların çeşitli olasılıklardan birini seçerek sanı (zan) ve kanı (kanaat)'lar edindiklerini böylece inancın meydana geldiğini söylemektedir. Ona göre, inanç alanı, en ilkel halk masallarından en gelişmiş metafiziğe kadar bütün hayal ürünlerini kapsamaktadır. Bilimsel açıdan bir ilkelin bir uğurlu taşınanmasıyla bir dine mensup olanın babasız doğan bir peygambere inanması arasında hiçbir fark yoktur. Ruh bilim açısından inanç, şüpheyi başlamakta, olasılıklardan geçerek kesinliğe varmaktadır (Hançerlioğlu, 2006:268, 269).

Kalafat'a göre inançlar çoğu kez bir alışkanlıktan meydana gelmektedir. Ona göre, bir âdetin uzun yıllar sürdürülmesi onların bu alışkanlıklarının kutsal olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır (Kalafat, 2009a: 21). Eyüboğlu'na göre bütün inançların özünde doğa olayları vardır. O, inancı; doğa olaylarının nedeninin bilinmemesinden dolayı ortaya çıkan özel bir yorum olarak tanımlamaktadır (Eyüboğlu, 1987: 37). Bu tanımdan hareketle inançlar, insanların tabiatla karşılaşmalarından doğan ilk tepki ve bu tepkiden doğan “pratikler” olarak değerlendirilebilir.

Kalafat inançla ilgili olarak; “bir inanç, halk arasında algılandığı biçimiyle yaşıyor ayet ve hadislerde de bulunuyorsa söz konusu inancın halk inancı olduğunu söylemektedir. Yine bir inanç, halk inançlarında yaşıyor, ayet ve hadislerde yokken tevhid inancına aykırı değilse, o inancın semavî dinlere ait olduğunu belirtmektedir. Son olarak söz konusu halk Türk halkı ise o inancın Tengricilik ya da Gök Tanrı inancının bir uzantısı veya kalıntısı olabileceğini düşünmektedir (Kalafat, 2007a: 105).

İnançlar, eski Türklerin deneyimlediği ya da tanık olduğu pratiklerin, olumlu/olumsuz sonuçlarından elde ettikleri “bilgiler” olarak halkın ortak kabulünün bir ürünü sayılabilir. Dolayısıyla bu kabulün ürünleri, zamanla geleneğin bir parçası haline gelerek “âdet” halini almıştır. Günümüzde de devam eden bu pratiklerin tümü “halk inancı/halk inancı” şeklinde tanımlanmaktadır.

Arık ve Eroğlu (2017: 21), halk inancını “tabiatüstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlanabileceğine, ihlal ve ihmal edildiğinde zarar görüleceğine inanmadır” şeklinde tanımlarken; Kalafat halk inancını, “tamamen dini olmayan ve dinin tamamen de dışında kalmayarak, bu yönü bakımından dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimi” olarak açıklamıştır (Kalafat, 2007a: 60). Halk inancını sosyolojik açıdan inceleyen Ülken, bu kavramı, ekonomi ve teknikten, hukuka ve dine kadar bütün değerlere ait olan ve görgü, bilgi alanını aşan bağlanış ve kabulleniş olarak değerlendirmiştir (Ülken, 1969: 146).

Halk inancı kavramının Fransızca ve Almanca karşılıkları olan superstition ve Aberglaube sözcüklerinin Türkçeye “batıl itikat, batıl inanış, yanlış inanış, boş inanış ve hurafe” deyimleri ile çevrildiği görülmektedir (Boratav, 2016: 13). Bu anlamda Hançerlioğlu, pratikte denetlenemeyen ve doğrulanamayan her inancın, bir boş inanç (batıl itikat) olduğunu; pratikle denetlenen ve doğrulanan inancın ise inanç olmaktan çıkıp bilgiye dönüştüğünü ifade etmektedir (Hançerlioğlu, 2006: 268).

Tüm bu tanım ve ifadeler dikkate alındığında halk inançları, eski Türklerin dininden kalma davranış ve düşünüş şekilleri, onların tabiatı yorumlama ve anlamlandırma biçimleri olarak görülebilir fakat manasız ya da mantıksız olarak görülemezler. Onlar, eski Türklerin güncel hayatları hakkında bilgiler veren günümüzde de varlıklarını sürdüren önemli sözlü kültür unsurlarıdır.

2.2. HALK İNANIŞLARININ SÖZLÜ KÜLTÜRDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Kültür, 19.yüzyılda çok okumuşluk, üst tabaka yaşantısı, modayı takip etme, yüceltilmiş hisler ve ince bir sanat zevki olarak tanımlanırken 19. yüzyılın sonuna doğru E. B. Tylor’la (1871) birlikte bu anlayışta değişiklikler olmuş ve kültür, bir toplumun bütün hayat tarzını içine alan toplumun üyelerince öğrenilen unsurların tamamı olarak kabul edilmiştir (Çobanoğlu, 2019: 20).

Kültür bireyin doğuştan getirdiği bir şey değildir. Kültür, kişinin yaşadığı aileden, toplumdan öğrenilerek kazandığı davranış biçimlerinin tamamıdır (Arık ve Eroğlu, 2017: 26). Bir toplumun maddi ya da manevi olarak yarattığı her şey olarak tanımlanan kültürün, yazı öncesi dönemde sadece “konuşma temelli olarak/sözlü” oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bu dönemde sesin, kalıp ifadelerin ve bol tekrarların yoğun olması sözlü kültürün önemli bir özelliğidir. Dolayısıyla “yazıdan habersiz sözlü kültür döneminde yaşayan insanlar, dinleme, dinlenenin tekrarlama, tekrarlananı yeniden tertipleme, kalıplaşmış deyişlerle özgün deyişler oluşturma, ortak geçmişe tek vücut olarak bakıp katılma” gibi yöntemleri kullanmışlardır (Ong, 2014: 21).

Ong, sözlü kültürü, hafızadan başka kayıt cihazının olmadığı, iletişimin yalnızca konuşma dilinden oluştuğu, yazıyla uzaktan yakından ilişkisi olmayan insanların kültürü olarak tanımlamıştır (Ong, 2014: 23). Bu kültürün yaratıcıları geleneksel bilgi aktarımına sahip bireylerden oluşmaktadır. Yeni kuşak için bu kişiler, toplum tarafından bilgisine danışılan, sözü dinlenen, tecrübe sahibi, bilge kişilerdir. Onlardan edinilen bilgi, güç bela elde edilir ve değerlidir; toplum, bunu koruyan ve eski günleri anlatabilen yaşlı ve bilge kadınlarla erkeklere büyük hürmet göstermektedir (Ong, 2014: 57).

Dursun Yıldırım (2016: 71), sözlü kültürün ürünlerini üç başlık altında gruplandırmıştır:

- Malzemesi tamamen söze dayananlar: atasözleri, bilmece, hikâye, destan, masal ve türküler
- Kısmen söze dayananlar: merasimler, inanç ve âdetler, seyirlik oyunlar, danslar ve şenlikler
- Tamamen sözsüz olanlar: mimarlık, el sanatları, giyim kuşam, yiyecekler vs.

Bu gruplamaya göre, hem sözlü ifadelerle hem de davranış yoluyla ortaya çıkan halk inanışlarının “kısmen söze dayananlar” grubu içerisinde yer aldığını söyleyebiliriz. Halk inanışlarının da sahip olduğu sözlü kültür unsurlarının özelliklerini Dursun Yıldırım, şu şekilde açıklamıştır:

- “Sözlüdür,
- Kendine ait bir geleneği vardır,
- Versiyonlar yaratma kabiliyetine sahiptir,
- Ortak kabul eseridir,
- Ortak yaratıcılığa bağlıdır,
- Kalıplaşmaya müsaittir” (Yıldırım, 2016: 70)

Sözlü kültürü teşkil eden unsurlar, yazılı kültürü oluşturanlara nispetle toplumda daha geniş bir katılımcı kabule sahiplerdir ve bu yüzden bireylerin faaliyetleri üzerinde daha etkililerdir. Milletlerin millî kimliklerini oluşturan ortak kabuller, geniş ölçüde sözlü kültür içinde oluşur. Çünkü kabuller, resmi değil, gönüllü katılım kabulleridir (Yıldırım, 2016: 67).

Bu unsurlar, her ne kadar tekrarlanarak günümüze gelse de ilk formunu koruması imkânsızdır. Çünkü bu unsurların üzerinde sosyal çevrenin, kültürel etkileşimin ve dinlerin de etkisi vardır. Halk inanışları da sözlü kültürün yaygın kabul ürünü olduğu için fonksiyon, yapı, muhteva gibi özelliklerin değişime uğraması kaçınılmazdır. Çünkü bu ürünler dinamiktir, sabit değildir. Onu yaşatan topluma ve toplumun ihtiyacına göre şekillenmektedir.

2.3. HALK İNANIŞLARININ OLUŞUMU

İnsan, doğduğu günden, öldüğü ana kadar meraklarına cevap arayan bir canlıdır; insanın meraklarının merkezinde kendisi vardır. Bu nedir? Bu nasıldır? Bu niçin böyledir? Bu üç sorudan her birini, insanın yaşı, cinsiyeti ve yaşadığı tabii ve sosyal çevre şekillendirir, çeşitlendirir (Tural, 1992:53).

Tarihi süreçler, sosyolojik olaylar ve değişik inanışlar, halk inanışlarının doğuşunda etkilidir (Dündar, 2012). İnsanın inanışının şekillenmesinde, önünü alamadığı istekleri

yanında korkuları, kaygıları, endişeleri de etkili olur. İnsanın kendisi için olduğu gibi yakınları, arkadaşları, yaşadığı toplum ile ilgili de kaygıları vardır. Bu yüzden insan, kendisinden çok üstün bir varlığa veya varlıklara sığınma ihtiyacı hisseder. Ayrıca insan, etrafında olup bitenleri, tabiat olaylarını, beklenmedik gelişmeleri, olağanüstülükleri anlamlandırmak ister (Arık ve Eroğlu, 2017: 25). Bu anlamda halk inanışlarının geleceği bilme arzusu, doğayı ve yaşamı anlamlandırma, varlık amacını bilme isteği, fitrattan gelen inanma ihtiyacı, bağlanma ihtiyacı, yalnızlık korkusu, çaresizlik ve zarar görmeme hissi gibi durumların bir sonucu olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Ne kadar realist olursak olalım insan ruhunun mistik bir yanı vardır. Bu sebeple bütün insanlar gibi, Türkler de uğur ve felaket getiren, sembol ve işaretlerden kurtulamamışlar ve onlara bağlanmışlardır. Uğurlu renk, sayı ve işaretlerin, günümüzdeki modern insanlar arasında bile, önemini kaybetmemiş olmasının da, tek sebebi budur (Ögel, 1995: 279). Halk inançları, Çelik'e göre "telkin, tebliğ ve anonim yolu" ile ortaya çıkmaktadır. Telkin yoluyla ortaya çıkan inançlar felsefi düşünce ve ideolojilerle; tebliğ yoluyla ortaya çıkan inançlar peygamberlerin yönlendirmeleriyle ortaya çıkmışlardır. Anonim olarak ortaya çıkan inançlar ise ne zaman ve kim tarafından ortaya çıktığı tespit edilemeyen üzerinden bir zaman geçtikten sonra, toplumun genelinde kabul gören ortak inançlardır (Çelik, 2014: 21,22).

Eyüboğlu'na göre halk inançları üç büyük kaynaktan meydana gelmiştir. Bunlar; çoktanrı dinler, tektanrı dinler ve günlük yaşam olaylarıdır. Çoktanrı dinler döneminde bütün inançlar doğa varlıklarına bağlıdır (Eyüboğlu, 1987: 42). Tek tanrılı dinlerde var olan birçok inancın çok tanrılı dinlerden kaldığı söylenebilir. Örneğin, ekmek kutsaldır ve bu kutsallık buğdayın tanrısal bir varlık olarak kabul edildiği çağlardan kalmıştır. Bu inanç zamanla değişerek tek tanrı inancına geçmiş, İslamiyet'le birlikte önem kazanmış, "nimet" olarak nitelendirilmiştir (Eyüboğlu, 1987: 43). Halk inanışlarının üçüncü kaynağı ise günlük yaşamda tecrübelerle elde edilen inanışlarıdır. Örneğin; ceviz ağacının altında uyuyan bir kimsenin hastalanması ilkel insanın düşüncesinde gizli bir gücün etkisi şeklinde değerlendirilmiştir. Bu da ağaçlarla ilgili inancın doğmasını sağlamıştır (Eyüboğlu, 1987: 44).

Halk inançlarının kaynağını sadece gelenek ve göreneklerin bir ürünü veya sadece dinlerin algılanma düzeyinin bir sonucu ya da sadece sosyal ve doğal çevre ile insanın etkileşmesi sonucu olarak görmek mutlaka eksik olacaktır. Halk inançları hem gelenek ve göreneklerden hem dinlerin algılanış düzeylerinden hem de doğal ve sosyal çevre ile insanın etkileşiminden kaynaklanır (Dündar, 2012: 19).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere halk inançlarının oluşumu temelde tabiat olaylarına anlam verme ve bu olaylara cevap vermenin sonucuna dayanmaktadır. Zamanla yeni dinlerin etkisi, sosyal ve kültürel faktörler bu oluşumun devamlılığını sağlamıştır. Halk inanışlarının ne zaman, hangi tarihte oluştuklarını belirlemek mümkün değildir ama onları, sözlü kültür döneminin ürünleri olarak değerlendirmek mümkündür. Bu ürünlerin bugün hâlâ yaşaması onların pratiklerini yaşatmayla ilgilidir.

Örneğin; “Gece sokağa suyun dökülmesini engellemek amacıyla ‘gece sokağa su döken çarpılır’ şeklinde bir inancın oluşması aslında bu çarpılmanın gerçek sebebinin bilinmemesinden kaynaklanarak suya bağlanmıştır. Yoksa çarpılma korkudan, sinir bozukluğundan, gövdede başka bir hastalıktan da kaynaklanmış olabilir (Eyüboğlu, 1987: 38).

Halk inanışları, bilimsel olarak incelenmiş, değerlendirilmiş ve çeşitli özellikleri dikkate alınarak tasniflenmiştir. Bu tasnifler şu şekildedir:

Sedat Veyis Örnek (2014:25), “Türk Halkbilimi” adlı eserinde halk inanışlarına on üçüncü bölümde “Halk İnanışları; töreler, âdetler, gelenekler ve görenekler” başlığı altında yer vermiştir.

Arık ve Eroğlu, “Halk İnanışları El Kitabı” adlı eserde, halk inanışlarını on dört başlık altında tasniflemişlerdir. Bunlar:

1. Ziyaret, yatırlar, türbeler, mezarlar bunlarla ilgili inanışlar ve uygulamalar
2. Fal, rüya, burçlar
3. Büyücülük ve sihir
4. Efsaneler, mitolojiler, kahramanlar

5. Karşılama ve uğurlama
6. Uğur-uğursuzluk
7. Doğum-lohusalık
8. Çocuk sahibi olma, doğacak çocuğa isim verme
9. Erginlik çağı ve evlenme
10. Ölüm
11. Dini ve milli bayramlar
12. Ekim, dikim, hasat,
13. Hayatı ve malı koruma: nazar, muska
14. Halk hekimliği (Arık ve Eroğlu, 2017:31-32).

Hikmet Tanyu, “Dini Folklor veya Dini-Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma” adlı araştırmasında inanışlarına geniş bir bakış açısıyla bakmış ve inançları sekiz başlık altında tasniflemiştir:

1. Hiçbir zararı olmayan inançlar
2. Manevi telkinle ümit ve teselli vererek faydalı olabilecek, hayatı çeşitlendiren, güzelleştiren inançlar
3. Ne zararı ne de faydası olmayan inançlar
4. İslami temele aykırı olmayan inançlar
5. İslami temelle uzlaşan, kaynaşan inançlar
6. İslami esaslara aykırı düşen inançlar
7. İlimle, ilmi verilerle çatışmayan inançlar
8. İlmî temellere aykırı olan inançlar (Tanyu, 1976: 141)

Bu tasniflerden yola çıkarak tez çalışmasının konusu ile ilgili AOÖÇM B1, B2 ve C1 seviyesi kültürel kazanımları odağında tarafımızca bir tasnif denemesi yapılmıştır:

1. Tabiat olaylarıyla ilgili inanışlar
2. Renklerle ilgili inanışlar

3. Sayılarla ilgili inanışlar
4. Hayvanlarla ilgili inanışlar
5. Halk hekimliği ile ilgili inanışlar
6. Uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlar
7. Geçiş dönemleri ile ilgili inanışlar (doğum-evlenme- ölüm)
8. Modern çağda yaşayan inanışlar

Bu tasnif doğrultusunda B1, B2 ve C1 seviyesinde Türkçe bilen öğrencilerin halk inanışlarını bu başlıklar altında kolaylıkla anlaması öngörülmektedir.

Halk inanışları ve uygulamaları kendine has özel şartlarda oluşmuş, kalıplaşmış ritüellerdir. Bu inanışların, oluşumunu tek bir kökene ve sebebe bağlamak mümkün değildir. Halk inançları, toplum hayatına yerleşmiş toplumdan beslenmiş ve gelişmiş yapılardır. Bu yapıların zaman içerisinde değişikliğe uğramaları kaçınılmazdır. Halk inanışları, insanların doğumundan ölümüne kadar bütün eylemlerinde yol gösterici olmuşlardır. İnsan yaşamında geçiş dönemlerinden (doğum-ölüm- evlilik) yeme-içme, uyku düzenleri, giyim kuşam, çocuk yetiştirme gibi günlük ve temel ihtiyaçlara varana kadar hayatın en derin noktalarına nüfuz etmiş yapılardır.

2.4. HALK İNANIŞLARININ SOSYAL BAĞLAMLARI, ÖZELLİKLERİ VE İŞLEVLERİ

Sosyo-kültürel kurallar, davranışların ve bilgilerin öğrenilmiş şekilleri olarak insanın biyolojik yapısından kaynaklanmayan tüm eylemleri kapsamaktadır. Bu eylemler nesillerin aktarımıyla öğrenilerek günlük hayatta düşünülmeden uygulanmaktadır. Dolayısıyla bu da kültürel normların, etkileşim ortamı içinde gerçekleştiğini ve aktarıldığını göstermektedir (Nirun ve Özönder, 1990: 251). Âdetler, örfler, gelenek ve görenekler “kültür unsurları” olarak, insanların duygularına, düşüncelerine ve davranışlarına doğrudan doğruya tesir ederler (Nirun ve Özönder, 1990:252). Bir bebek doğduğu andan itibaren tecrübelerini ve davranışlarını, o topluluğun duygu, düşünce ve tavırlarına ait grup alışkanlıklarını taklit ederek öğrenir (Nirun ve Özönder, 1990:255). Bu bağlamda sosyal yapı içerisinde âdet, gelenek, görenek, inanç ve tutumlarımızın her birinin alt unsurlarıyla birlikte bir “işlev” (fonksiyon) üstlendiğini söyleyebiliriz.

Robert K. Merton'un tarifine göre, belirli bir sistemin uyum ve ayarlamaları için meydana getirilmiş gözlenebilen sonuçlara; "işlev" denilmektedir. Buna göre işlevler, üçe ayrılmaktadır: Karşı işlev; belirli bir sistemin uyum ve ayarlamalarını azaltan gözlenebilen sonuçlardır. Açık işlevler; sosyo-kültürel yapı içinde kolaylıkla tanımlanabilen ve gözlenebilen işlevlerdir. Gizli işlevler; açıkça gözlenemeyen, esas maksatları belli olmayan işlevlerdir (Nirun ve Özönder, 1990: 259, 260).

Bu bağlamda halk inanışları Türk sosyo-kültürel yapı içinde işlevsel durumlara sahiptir. Tespit ettiğimiz işlevleri şu şekilde ortaya koyabiliriz:

Tablo 1: Halk İnanışlarının Açık ve Gizli İşlevlerini Belirten Tablo

Halk İnanışlarının Açık İşlevleri	• Halk inançları bilgilendirir. • Yasak, teşvik ve motive gibi birçok işlevi üstlenir (Gökçimen, 2010: 148). • Kişilere duygusal rahatlık verir. Manevi destek sağlarlar. • Çaresiz bir durumdan kurtulma konusunda yardımcı olurlar. • Endişeden, korkudan uzaklaştırır, güven duygusu verirler. • İnsanların birbirine karşı uygunsuz davranışlarını önlerler. Bazı davranışlardan kaçınmayı sağlarlar. • Toplumun ahlak kurallarını düzenlemeye yardımcı olurlar. • Gelecek kuşaklara aktararak kuşakların eğitilmesini sağlarlar.
Halk İnanışlarının Gizli İşlevleri	• "Birlik ve beraberliği sağlarlar. Toplumda, bütünleşmeyi sağlarlar. • Kötü-olumsuz etkileri kontrol altına alırlar"(Nirun ve Özönder, 1990: 261).

Hemen her toplumda müesses bir din veya inanç sistemi yanında dinî inançlarla doğrudan ilgili olsun ya da olmasın halk arasında yaygın olan, gelenekselleşmiş inanış ve uygulamalar vardır. Dinî ya da bilimsel açıdan bakıldığında bu tür inanış ve uygulamalardan tümüyle arınmış bir toplum bulunmamaktadır (Arık ve Eroğlu, 2017: 13). Medeniyetlerin kaynağı kültür, kültürlerin kaynağı halk kültürleri ise, halk kültürünü oluşturan unsurlardan birisi de halk inançları kültürüdür (Kalafat, 2007a: 63). Bu bağlamda halk inançlarının özellikleri şu şekilde açıklanabilir:

Çelik'e göre, halk inanışlarının beş önemli özelliği vardır. Bunlar: Millîlik Vasfı; toplumun benimsediği bir inanç ögesini kendi iç bünyesinde eritmesidir. Bağlayıcılık Vasfı; insanların uyum içinde yaşamaları için inananlarına saygılı olmayı gerektirmektedir. Değişmezlik Vasfı; halk inanışlarının bir anda veya kısa vadede ortadan kalkmaları imkânsızdır. Müştereklik Vasfı; toplumun bütün fertlerinin bir inanış hakkında aynı duyguları ve düşünceleri paylaşmasıdır. Müştereklik bozulunca halk inançlarında da çözümler başlamaktadır. İnanç Kaynağının Meçhuliyeti Vasfı; inanç ögesinin kaynağının bilinmemesidir (Çelik, 2014: 22-25). Halk inançlarının diğer bir özelliği ise onlar günlük yaşamın yasalarıdır (Gökçimen, 2010: 148).

Halk inanışlarının ne zaman oluştukları net değilse de insanlık tarihi ile birlikte var olduklarını söyleyebiliriz. Halk inanışları gelenek, görenek ve âdetlerin tekrarlanmasıyla ve dinlerin etkisiyle değişerek, dönüşerek, işlev değiştirerek günümüze kadar gelmiştir. Halk için fayda sağlamayan halk inanışları da zamanla sistem dışına atılmış ve yok olup gitmişlerdir. Bu anlamda halk inanışları dinamik yapılardır ve kültürlere özgüdür. İnsanlar onları kalıtsal olarak değil kuşaktan kuşağa aktararak bir önceki nesilden öğrenmektedir.

3. BÖLÜM: KÜLTLER VE HALK İNANIŞI UYGULAMALARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1. KÜLT NEDİR?

Kült terimi Türkçe Sözlük'te "1. Tapma, tapınma. 2. Din. 3. Dinî tören, ibadet, âyin olarak açıklanmıştır (TDK, 1988: 947). Çobanoğlu'na göre kült, "yüce" ve "kutsal" olarak bilinen bu nedenle de olağanüstü güçlere sahip olduklarına inanılan varlıklara, nesnelere karşı gösterilen saygı ve onlara gelenekselleşip kalıplaşan yollarla veya ritüellerle tapınış biçim ve pratiklerdir (Çobanoğlu, 2015: 77).

Kült denilince atalar kültü ve tabiat kültü (dağ, ağaç, su vs.) akla gelmektedir. Fakat Türk kültüründe eski Yunan ve Roma mitolojilerinde olduğu gibi, bu kültler için ayrı ayrı tanrılar tahsis edilmemiş, onlara tapınılmamıştır. Kült kavramı içerisinde değerlendirilen atalar, dağ, ağaç, su vs. bu kültler tanrı değil, tanrısal olarak kabul edilmişlerdir (Ergun, 2012: 22).

İnan, milattan önceki II. yüzyılda Hunlarda tespit edilen Göktanrı, güneş, ay, yer-su, ata ve ölü kültlerinin çeşitli kültürlerin tesirleri altında kalmalarına rağmen, son zamanlara kadar devam ettirilen kültler olduğunu ifade etmiştir (İnan, 1986: 1). İnan'a göre bir kültün oluşumunda üç şartın olması gerekmektedir: Külte konu bir nesne veya şahıs, bu nesne veya şahıstan geldiğine inanılan fayda ya da zarar inancı, bu inancın sonucunda yapılan bir uygulamanın olmasıdır (Ocak, 2002: 113).

Bu üç şartın sağlanması sonucu "ateş, su, dağ, taş, demir, ağaç, yer, gök" gibi unsurlar zamanla kültleşmiştir. İnsanlar, bu kültlerin her birinin bir ruhu olduğuna inanmış ve bunlarla bağlantılı pek çok inanış ortaya çıkarmışlardır. Örneğin; bu kültlere bağlı olarak bugün bıçakla ilgili inanışın kökenini demir kültü, yağmur duasıyla ilgili inanışın kökenini dağ kültü, kül ile ilgili inanışın kökenini de ateş ve ocak kültü oluşturmaktadır.

Çobanoğlu, başlangıçtan bugüne kadar insanın tabiatla olan mücadelesinde karşılaştığı özel durumların, kendi mantığı içinde tutarlı bir biçimde açıklayıp yorumlamasıyla varılan genellemelerin halk inançlarını oluşturduğunu ifade etmiştir. Ayrıca inanışların

günümüze kadar gelmelerinde ve yaşamaya devam etmelerinde en önemli işlevsel rolün “memoratlar” olduğunu da belirtmiştir (Çobanoğlu, 2015: 77).

Bu bağlamda, olağanüstü yaşantıların bir sonucu olarak memoratlar, halk inanışlarının temeli sayılabilir. Örneğin “gece küle basılmaz” inancından yola çıkarak gece küle basmış ve sonrasında olağanüstü olaylar yaşamış, korkutulmuş, vücudunda felç ya da uzuvlarda bozukluk yaşamış bir kimsenin bu olayı “küle bastım, başıma bunlar geldi” şeklinde yorumlaması ve bunu başkalarına aktarması bu yaşantıyı bir halk inancına dönüştürmüştür. Halk inanışına dönüşen bu unsurların giderek toplumun hafızasında yer etmesi tekrarlanması onların kültleşmelerini sağlamıştır.

3.1.2. Gök Cisimleri İlgili Kültler

Türklerin İslamiyet’ten önce bilinen en eski dini inancı “Gök Tanrı” inancıdır. Bu inanca göre Tanrı göktedir. Türk mitolojisinde gökyüzü tüm yeryüzünü kaplayan uçsuz bucaksız sonu olmayan bir varlıktır. İnsanlar, başlarına gelen birçok şeyin gökten geldiğine inanmışlardır. Gökyüzü tek gücün sahibi olarak görülmüştür. Yağmur, şimşek, yıldırım gibi doğa olaylarıyla karşılaşan insan, bu olayların Tanrı’nın kızması sonucunda onlara gönderilen felaketler olarak düşünmelerine sebep olmuştur. Aynı zamanda insanlar gökyüzünde bulunan ay, yıldız, güneş gibi varlıkları da kutsal kabul etmişlerdir. Tüm bunlar onların o dönemdeki Gök Tanrı inancıyla ilgilidir.

3.1.2.1. Gök Kültü

Türk inanç sisteminde gök önemli bir yer tutmaktadır. Göktürk yazıtlarında insanoğlundan bahsedilirken, “üstte mavi gök, altta yağız yer arasında kişiyoğlu yaratılmıştır” ifadesi geçmektedir (Ergin, 2013: 41). Buradan anlaşıldığı üzere eski Türklerin inanışında önce gök, sonra yer yaratılmıştır (Ögel, 1995: 145). Bunların arasında yaratılan insanda kült sayılan iki unsur arasında en değerli konumuna ulaşmıştır.

İnan’a göre, “Tengri” kelimesi göze görünen “gök” ve “Allah” anlamlarını ifade etmektedir. İnan, Şamanistlerin bir dağa ya da bir ırmağa ruh atfetmeleri gibi eski

Türklerinde göğe bir ruh atfettiklerini böylece gök ile Tanrı arasında bir ilişki kurduklarını hatta gök ve Tanrıyı aynı şey olarak düşündüklerini söylemektedir (İnan, 1986: 28).

Eliade'ye göre gök, ilkel insanın düşüncesinde gerçekte nasılsa öyle görünür: Sonsuz ve aşkın. Ulaşılmazlık, sonsuzluk, en yüksek olmak doğal olarak tanrılara özgü bir niteliktir. (Eliade,2014: 61). Dolayısıyla gökyüzü ile Tanrı arasındaki bu benzer ilişki göğün kutsal olarak kabul edilmesindeki en önemli etkidir. Gök, Tanrı'yı en mükemmel şekilde temsil eden unsurdur.

Türk kökenli halklar, gökyüzünü yarım küre şeklinde ve sıkıca örtülü olarak tasavvur etmekte, gökyüzünün sınırlarının yerkürenin sınırları ile kesiştiğine inanmaktadırlar (Harva, 2015: 26). Bu anlayışla gök tüm yeryüzüne hâkim, yeryüzünü örten bir çadır gibi düşünülmüştür. Gök yeryüzünü ve yeryüzünde bulunan her şeyin koruyucusu konumundadır.

Kalafat, göğü koruyuculuk vasfından dolayı “koruyucu iye” olarak kabul etmiştir (Kalafat, 1995: 35). Göğün katlarından bahseden Ögel, şaman törenlerinde, ulu Tanrı'nın bulunduğu gök katlarının 5. kattan sonra başladığını ifade etmiş; bazen de, 9. Kattan sonra yani göğün en yüksek katının üzerinde Tanrı'ya ulaşıldığını belirtmiştir (Ögel, 1995: 146).

Kalafat'ın Doğu Anadolu'da yaptığı tespitlerde; özel hallerde bebeklerin, gerdekten önce damatların, düğün bitmeden kaynananın, defnedilmeden önce mevtanın Gök'e doğru hoplatılması, eski inançlarımızın halk arasındaki izleri itibariyle Gök'ün kutsallığı inancının hâlâ devam ettiği anlamında olabilir. Ayrıca, rahmetin gökten beklenmesi, el açıp göğe yüz tutup ilenilmesi veya dua edilmesi de Tanrı'nın yukarıda bulunduğu inancının kalıntılarıyla ya da göğün kutsanmasından kalan izlerle ilgili olabilir (Kalafat, 1995: 35, 36). Eski Türklerde göğün, yaratıcıyla olan ilişkisinin dışında rengiyle olan ilişkisi de dikkati çekmektedir.

Gök (kök), renk olarak göğün rengi ve sembolüdür. Türklerde bu mukaddes renk, “Kök Tengri” ve “Kök Türk” deyimlerinde, bütün açıklık ve haşmetiyle görünmektedir (Ögel, 1995: 152).

Gök, eski Türklerin düşüncesinde canlı bir varlıktır. Bu düşüncede göğün sonsuz, ulaşılmaz, en yüksek oluşu ve rengi onların dikkatini çekmiş Tanrı'nın yalnızca göklerde göğün katlarında olabileceği fikrini doğurmuştur. Bu anlayışa göre gök, Tanrının makamı olmaktadır. Onlar, Tanrıyla göğü eşit derece de düşünmüşlerdir. Tanrıyı memnun etmek için ortaya pek çok pratik çıkmıştır. Göğe savrulan yiyecekler, göğe doğru elleri kaldırma bütün bunlar Tanrı'yı memnun etme çabasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Tabiat kuvvetlerine anlam vermeye çalışan insanlar, Tanrı'yı memnun edemediklerinde felaketlerle karşılaşacaklarını düşünmüşler bazı doğa olaylarını da buna bağlayarak kendilerine gönderilen cezalardan saymışlardır. Ayrıca eski Türkler, güneş, ay, yıldız gibi diğer gök cisimlerine karşı saygı duymuş bunlarla ilgili inanış pratikleri de geliştirmişlerdir.

3.1.2.2. Güneş, Ay ve Yıldız Kültü

Güneş, Mısır Mitolojisi'nde olduğu gibi Türk mitolojisinde de büyük bir öneme sahiptir. Büyük Hun Devleti zamanında hem güneşe, hem de aya, ayrı ayrı saygı gösterildikten sonra, kurbanlar kesildiği bilinmektedir. Klasik Türk mitolojisine göre Türklerde, “güneş doğunun ay da batının” sembolüdür (Candan, 2013: 163).

Ögel'e göre güneşin yönü, Altay destanlarında, biraz daha değişikliğe uğramaktadır. Teleüt Türklerinde “ay kuzeyin, güneş de güneyin” sembolüdür. Çünkü Gök Kartalı'nın, sol kanadı ayı, sağ kanadı ise güneşi örtmektedir. Bununla beraber kartalın başı doğuya bakmaktadır. Ay, karanlıklar ile geceler diyarı olan kuzeyin, güneş de, aydınlığın, gündüzün, dolayısıyla, güneyin sembolüdür (Ögel, 1995: 187).

İnan, Orta Asya kavimlerinde, güneş ve ay kültürünün eski çağlardan beri bulunduğunu söylemektedir. Altaylı Şamanistlerin güneşle and içtiklerini, and formüllerinde “kün ana körüptür” sözlerini söylediklerini aktarmaktadır. Buna göre Altaylılarda “güneş ana, ay ata” olarak kabul edilmektedir (İnan, 1986: 29). Türk düşüncesinde ve destanlarında, “güneş dişi, ay ise erkek” olarak rol almaktadır. Anadolu'da da, aya karşı kullanılan “Ay dede” ifadesi ayın erkek olarak kabulünün bir sonucudur (Ögel, 1995: 187).

Proto- Türk düşüncelerini en iyi saklamış olan Yakut Türkleri, güneş ve ay tutulmasını şöyle açıklamışlardır: Ay ile güneş, aralarında kavga etmektedir. Kötü ruhlar da bu

kavgayı tutuşturmaktadır. Kötü ruhlar, güneşi ele geçirince, güneş tutulması meydana gelmektedir. (Ögel, 1995: 188). Şamanistler, güneş ve ay tutulduğu zaman, bağırıp çağırarak davul çalmaktadırlar. Bu onları kötü ruhun elinden kurtarmak içindir. Şamanistler, gürültü patırtıların kötü ruhu korkutacağına inanmaktadırlar (İnan, 1986: 29).

Eski Türklerle göre, ay ile güneş insanlara iyilik getiren ve onları koruyan, iki kutlu ve güçlü varlıklardır. Ay ile güneş, insanoğlunu her zaman gözetiminde bulundurur ve onları kötü yola sapmadan korurlar (Ögel, 1995: 198).

Bu nedenle güneş ve ay eski Türkler için kutsal sayılmıştır. Karanlıktan sonra aydınlığı getiren, ısı ve sıcaklık veren güneş; geceleri ışığıyla aydınlık sağlayan ay onların düşüncesinde canlı bir varlık olarak kabul edilmiştir. Bu iki unsur onların düşünce dünyalarına o kadar yerleşmiştir ki halk inançları dışında masal, efsane, mit gibi anlatılara da sıklıkla konu olmuşlardır.

Eski Türklerin, güneş ve ay dışındaki diğer gök cisimleriyle de ilgilendiklerini biliyoruz. Bunlardan yıldızlar ve onların hareketleri, eski Türklerin düşüncesinde pek çok anlama karşılık gelmiştir.

Eyüboğlu, yıldızlarla insanlar arasında bir alinyası bağlantısının olduğundan bahsetmiş, gökte parlayan yıldızların sayısınca yazgı olduğunu ifade etmiştir (Eyüboğlu, 1987: 92). Kalafat, Anadolu Türk halk inançlarında her insanın bir yıldızının olduğu yıldızı kayan kişinin de öleceği inanişinden bahsetmiştir (Kalafat, 2007a: 90).

Harput inançlarında, ay ve yıldız gibi gök cisimlerinin insanın talihi, hayatı ve ölümü ile ilgili önemli görevler üstlendiklerine inanıldığı görülmektedir. Bu inanca göre yeryüzünde yaşayan her kişinin, gökyüzünde bir yıldızı vardır. Günümüzde yöre halkının ifadelerinde geçen; “yıldızı parladı”, “yıldızı söndü”, “yıldızları barıştı”, “yıldızları barışmıyor” gibi deyimlerde yıldız, genellikle iyi ve kötü talih anlamının karşılığı olarak düşünülmüştür. Meteorların yörüngelerinden kayıp, atmosferde yanarak parçalanmasını “yıldız düşmesi” olarak nitelendiren yöre halkı, bu hadise karşısında bir kişinin daha öldüğüne inanmaktadır (Araz, 1995: 126).

Türklerde yıldız bilgisi, yol ve yön bulmada çok önemli rol oynamıştır. Özellikle savaşçı kavimler yıldızlardan faydalanmışlardır. Geceleri, vakit öğrenmede yıldız bilgisi, tek yol ve çaredir. Eski Anadolu köylerinde, yıldız bilgisi ile saati tespit etmek mümkündür. Bununla ilgili olarak Kervan Kıran türküsünde halk, suçu kendilerinin yıldız bilgisine değil; kervan yıldızının vakitsiz çıkmasında bulmaktadır (Ögel, 1995: 205).

Güneş, ay ve yıldızlar gökyüzünde asılı olarak çeşitli özellikler gösteren parlaklıklarıyla ve büyüklükleriyle dikkati çeken cisimlerdir. Bunun yanı sıra ısınma, aydınlanma, yol ve yön bulma, saat hesaplama gibi pek çok ihtiyaca cevap vermeleri, onları Türk düşüncesinde kutsal saymaya yetmiştir.

3.1.2.3.Yıldırım ve Şimşek Kültü

Eski Türklerin yıldırım ve şimşek hakkındaki tasavvurları kimi zaman olumluyken kimi zaman da olumsuz olmuştur. Şimşek ve yıldırımdan korkan insanlar çeşitli ritüellerle korunmaya çalışırken bu olayları Tanrı'nın bir lütfu sayıp uğurun ve şansın kaynağı olarak sayanlar da vardır.

Altaylarda yıldırım, şimşek ve diğer doğa olayları Ülgen'in gücüne bağlı hadiseler olarak düşünülmüştür. Ayrıca bazı Şamanistlerde yıldırım tanrısı vardır. Bu tanrı, yerdeki kötü ruhların saklandıkları ağaçlara ateş göndermektedir. Yıldırım düşen ağaçlardan bir parça alıp saklayan kimsenin evine kötü ruhun giremeyeceğine dair inançlar da mevcuttur (İnan, 1986: 29-30). Buna benzer bir başka inanış ise Yakutlarda mevcuttur. Yakutlar, kuvvetli bir fırtına başladığında evlerini, yıldırım düşmüş bir ağacın yongalarını yakarak tütsülemektedirler. Bu yongalar, hemen hemen her Yakutun evinde bulunmaktadır (Harva, 2015: 172). Ayrıca Yakut Türkleri, çok sayıda yıldırım düştüğü zaman madeni eşyaları birbirine çarparak ses çıkartmakta ve gürültü yapmaktadırlar (Ögel, 1995: 280). Böylece onlar korktukları bu olaydan korunmaya çalışmaktadırlar.

Ögel'den edindiğimiz bilgilere göre Türkler, yıldırım için özel törenler düzenlemektedirler. Onlar bu törenlerde kurban keserek, kadın ve erkek kamlar eşliğinde dualar okumaktadırlar. Ayrıca savaşçılar da atlarına binerek, yıldırımın oyduğu çukurun veya yaktığı ağacın çevresinde dönerek bir ritüel gerçekleştirmektedirler. Eski Türkler

için yıldırım düşmesi iyi ve uğurludur. Onlar, yıldırımın düşmesinden değil düşmemesinden korkmaktadırlar. Yıldırımdan korkanlar, daha çok dünyadaki bütün ilkel toplumlarda görüldüğü gibi, tabiatın fevkalade olaylarından ürken ve onlara karşı korunma ve mistik açıklamalar arayan kimseler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Ögel, Orta Asya ve Sibiryalı halklarında yıldırım sonucu ölen kişiler için de ayrı bir tören düzenlediklerini aktarmıştır. Onlar, yıldırımla ölen kişinin içine gökten inen bazı ruhların yerleşip oturduklarına inanmaktadırlar. Bu nedenle insanları öldüren, yıldırımın kendisi değil; ruhlardır. Onların inanişinde yıldırımla ölen insan ve hayvanları, hemen gömmek yasaktır. Bunun için ölümler yaygın olarak dört ayaklı bir sedye üzerine konarak bir süre bekletilmektedir (Ögel, 1995: 283-289).

3.1.3. Yer-Su Kültleri

Eski Türkler, tabiatı birtakım gizli güçler bulunduğunu düşünmüşler, böylece tabiatı karşılaştıkları dağ, tepe, taş, kaya, ağaç veya su gibi nesneleri canlı kabul etmişlerdir. Bu sebeple, eski Türkler, canlı kabul ettikleri bu varlıklara karşı korku, minnettarlık ve saygı karışımı bir davranış geliştirmişlerdir (Ocak, 2002: 64, 65).

Emel Esin, proto-Türk düşüncesinde, suların, ırmakların, ormanların, ağaçların insan ve hayvan suretinde ruhları olduğunu ifade etmiş; ölmüş şöhretli kişilerin de yer-su ruhlarına karıştığını belirtmiştir (Esin, 2001: 78). Çoruhlu'ya göre, yer ve su ruhları (veya ilahları) insanlarla ve hayvanlarla ilgili pek çok şeyi düzenlemektedir. Hayvanların çoğalması, sağlıklı olma, kötülükten korunma onların sayesinde olmaktadır. Ona göre, yer ve su ruhları iyi ruhlar zümresinden olup töz yerine geçmektedir (Çoruhlu, 2002: 34). Kalafat'a göre, yeryüzündeki tüm iyeler, "Yir ve Sub" kavramı altında toplanmıştır. Yeryüzünde yaşayan insanlara yardım eden bu iyelerin 17 ulu han olduğu düşünülmüştür (Kalafat, 1995: 50).

Şamanlarda rastlanan dağ, su, ağaç ve kaya kültürleri, eski Türk yazıtlarında yer-sub adı altında toplanmıştır. Bununla beraber bu yazıtlarda ıduk (yani mübarek) sıfatıyla ifade edilen Tamag Iduk, Iduk Baş gibi dağ, ormanlık veya su adları geçmektedir (İnan, 1986: 48). Göktürk kitabelerinde görülen bu tabir, "yer-suv" şekliyle Uygurlarda da görülmektedir. Onlarda da yer-sular, kutsal (ıduk) olarak sayılmaktadır (Kafesoğlu, 2018:

291). Bu kutsal yer-su ruhları, Göktürklerin mukadderatını yönetmektedir. Göktürk ülkesine saldıran düşmanların, Umay ve Yer-Su ruhlarının yardımıyla bastırıldıkları ifade edilmektedir. Göktürkler ve Uygurlarda Yer-Su'lar şeklinde ifadesini bulan tabiat kuvvetlerine inanç, öteki Türk topluluklarında kendini göstermiştir (Günay ve Güngör, 2003: 73).

İnan, Göktürklerin, kutsal yer-su kelimesi ile ifade ettikleri kavramın hem koruyucu ruhları hem de vatanı temsil ettiğini belirtmiştir (İnan, 1986: 48). Başka bir ifadeye göre yer-suyu tam bir vatan anlayışı olarak kabul eden Ögel, Türkün yeri ve suyu sahipsiz kalmasın diye Tanrı'nın, hakanları, Türk milletinin üzerine getirip koyduğunu ifade etmiş ve vazifesini yapmayanların yer-sular tarafından cezalandırıldığını söylemiştir (Ögel, 1995:315).

Şamanistler, Göktürkler ve Uygurlardan bu yana varlığını sürdürün yer-su kültleri genelde vatan kültü özelde ise, ateş, ağaç, toprak, taş, gök, yer, dağ kültü olarak değerlendirilmişlerdir. Her biri için ayrı ayrı inanışlar oluşturulmuştur. Ruh atfettikleri bu kültlerin Türklere yardım ettiği, koruduğu düşüncesiyle de onların zihninde ıduk olarak kabul edilmiştir.

3.1.3.1.Ateş ve Ocak Kültü

Ot, od, Türkçe ateş demektir (Ögel, 1995: 497). Eski Türk inanışlarına göre insanın yaratıldığı dört unsurdan biri ateştir. Bu unsurlardan üçü sabit şekilde su, ateş ve topraktır. Dördüncü ve beşinci unsurlar, yerine ve zamanına göre hava, ağaç, demir olarak değişmektedir (Ocak, 2002: 239).

İlk dönemlerde insanlar ot ve meyve ağırlıklı beslendikleri için ateşe ihtiyaç duymamışlardır. Tanrı onlara et yemelerini emrettikten sonra ateş bir ihtiyaç halini almıştır. Bunun üzerine ateşin bulunuşuyla ilgili pek çok anlatı ortaya çıkmıştır. İnan'dan edindiğimiz bilgilere göre ateş, Ülgen'in, gökten biri kara, biri ak iki taş getirmesiyle ve bunların birbirlerine vurulmasıyla ortaya çıkmıştır (İnan, 1986: 66).

Türklerin Ergenekon'dan çıkışlarını anlatan efsanede ateş, onların kurtarıcı unsuru olmuştur. Ergenekon'a sığmayan Türkler, ancak Demirdağı eriterek oradan

çıkabileceklerini düşünmüşlerdir. Bunun için ormandan odun toplamış, eşeklerle yük yük kömür getirip körükler yapmışlardır. Sonrasında yaktıkları ateşle de Demirdağı eritip parçalamışlar ve sıkıştıkları yerden kurtulmuşlardır (Ögel, 2010: 63).

Ateşin temel bir yer kazandığı eski Hind ve İran inançlarında, özellikle Zerdüştlükte ana esas ateş ibadetine dayanmaktadır. Kuzey Asya ve Orta Asya gibi soğuk iklimlerin olduğu yerlerde oluşan inanç sistemlerinde ise ateş her şeyden evvel ısınmak için gerekli sıcaklığı sağlamaktadır. Bu sebeple ateş kültürünün oluşumundaki en önemli faktör, iklim olmaktadır (Ocak, 2002: 241-242). Ayrıca ateşin kutsal kabul edildiği İran’da ocaklar söndürülmeyerek, tapınaklarda sürekli yanmaktadır. (Eyüboğlu, 1987: 82).

Türk düşünce hayatında ateş, temizlenme aracı olarak da kullanılan önemli bir unsurdur. Onlar için, ateş hem bedeni hem ruhu temizlemektedir.

Eski Türklerin hayatında ölen kişiler, ateşle yakılıp kül haline getirilmektedir. Böyle bir hareketle, ölenlerin ruhlarının kötülüklerden kurtulacağına, kötü ruhların ondan uzaklaşıp kaçacağına inanılmaktadır. Bu inanç, Kök Türk, Hazar, Kırgız, Kuman ve Tuna Bulgar Türkleri arasında görülmüştür (Kalafat, 1995: 63). Göktürkler döneminde de, ülkeye gelen Bizans elçileri, Göktürk sınırında, ateş üzerinden geçirilip, temizlendikten sonra, ülkeye alınmıştır (Ögel, 1995: 522).

Ateşle ilgili olarak; Ateş-ocak ilişkisi, ocak-ev ilişkileri ve ocak-şifa ilişkileri kendi içerisinde bir bütün oluşturmaktadır (Kalafat, 1995: 65). Boratav, “ocak” kelimesinin üç anlamı olduğundan bahsetmektedir. Ona göre, ilk olarak ocak “soy” anlamındadır. İkinci olarak Hasan Dede ocağı gibi Anadolu’daki Alevi toplulukların bağlı bulundukları kutlu merkezlerdir, üçüncüsü ise belirli bir hastalığı sağaltma gücünde olan uzman kişilerdir (Boratav, 2016: 129).

Türk halk kültüründe yer alan ocaklar bir yandan kökleri mitolojik döneme kadar giden diğer yandan günümüzde de işlevsel bir biçimde yaşamakta olan, kültürel süreklilik açısından son derece önemli kurumlardır. Türk halk kültüründe, geleneksel olarak bir hastalığı sağaltma gücünde olan insanların bu yeteneği “el alma” yoluyla edindikleri kuruma “ocak” denmektedir. Ocaklar genellikle şifa buldukları hastalığın adıyla anılmaktadır. Bu ocaklardan herhangi birine mensup olana da “ocaklı” denmektedir (Çobanoğlu, 2015: 79).

Ocak veya ocaklı, belli bir veya birkaç hastalık veya benzeri sorunlara eli, nefesi veya aracı olan kullandığı su, çamur gibi nesne ile şifa getirebilen bu hasletini geçmişlerinden kalıtım yoluyla edinmiş olan şahıs veya ailelerdir (Kalafat, 2009b: 17).

Ocak ev ilişkisiyle ilgili olarak ocak, bir ailenin devamlılığını gösteren önemli bir simgedir. Ocağın batsın, ocağın sönsün gibi beddualar, bu eski inanca bağlı olarak bugün de aynı ifadeyle kullanılmaktadır (Ocak, 2002: 251). Ocağın sönmesi, ailenin bitmesi demektir. Anadolu’da, “ya evlat bir, ya ocak kör”, atasözünde, “bir evladın yoksa o zaman ocağın kör” anlamına gelen bir atasözü mevcuttur. “Odsuz, ocaksız” sözleri de, hem yoksulluğu ve hem de, yuvasız ve ailesiz olmayı anlatan atasözleridir (Ögel, 1995: 502). Buna ek olarak Eyüboğlu, ateş demekle ağız yanmaz, ateş düştüğü yeri yakar, ateşle su bir arada olmaz gibi ateşle ilgili pek çok örnek vermiştir (Eyüboğlu, 1987: 86).

Türklerin hayatında ateş, temizleyici, besleyici, tedavi edici, koruyucu görevler üstlenmiştir. Bunlarla ilgili pek çok inanış pratikleri ortaya çıkmıştır. Bu inanış pratikleri şu şekildedir:

Yakut Türkleri, sözlerinin doğru olduklarını doğrulamak istedikleri zaman, ateşe eğilip konuşmuşlar. Eğer konuşurken ocak çıtırdıyorsa söylenen sözlerin doğru olduğuna inanmışlardır (Ögel, 1995: 511). Ayrıca, Yakut Türkleri, ailece sofraya oturdukları zaman özellikle akşam yemeklerinde, ilk lokma veya içkinin ilk yudumunu öncelikle ocağa saçarak sunmuşlardır (Ögel, 1995: 514).

Anadolu’da yaylalarda veya yüksek dağ tepelerinde büyük bir ateş yakmak, dağdan dağa ışık göstermek gibi gelenekler vardır. Bunun amacı ilk olarak yırtıcı hayvanları korkutma, sürüleri korumadır, diğeri ise cinleri dağıtmak içindir (Eyüboğlu, 1987: 85). Kırgız Türkleri, ateş iyesinin sınırsız bir kudrete sahip olduğuna inanmış ve ona saygısızlık etmekten kaçınmışlardır. Onlar, çıkan yangınların sebebini, ateş iyesinin kızmış olmasına bağlamaktadırlar (Kalafat, 1995: 62). Türklerde, ateşe karşı küfretmek, tükürmek, tırnak atmak, su dökmek gibi davranışlar uğursuz sayılmaktadır (Eyüboğlu, 1987: 82). Türkler, bu hareketleri saygısızlık olarak düşünmüş ve daima sakınmışlardır. Ateşten geriye kalan küller hiçbir zaman insanların geçebileceği sokaklara ve yollara dökülmemiştir (Gökbel, 1998: 147).

Ateş ve ocak kültü, çeşitli Türk topluluklarında ve Anadolu'da yaşamaya devam etmektedir. Türkler ateş ruhuna daima saygı göstermişlerdir. Ateş, onların yaşamının en önemli parçasını oluşturmuştur. Ateş sayesinde yiyeceklerini pişirmiş, geceleri aydınlanmış ve yırtıcı hayvanlardan korunmuşlardır. Ateşin arındırıcı ve temizleyici özelliğine inanarak pek çok tedavi şekillerini de kullanmışlardır. Dolayısıyla Türkler tarafından ateş, geçmişten bugüne insan hayatında kolaylık sağlayan unsur olarak olmazsa olmaz ihtiyaçlar arasında sayılmıştır.

3.1.3.2. Ağaç Kültü

Ağaca saygı gösterme ve kutsal addetme, günümüzde özel şartlar içinde yaşamakta ve mistik, folklorik ve kültürel bir unsur olarak fonksiyon sürdürmektedir. Türk kültüründeki ağaç ve orman sevgisi, çevreci anlayıştan ziyade eski inançlarla bağlantılı, ortak bir şuuraltının ortaya çıkmasıdır (Özarslan, 2003: 101). Türk düşünce hayatında, yaşlı ve büyük ağaçlar; tek ağaçlar, içlerinde kovuk bulunan ağaçlar ötekilerine bakarak daha çok dikkat çektiği için, bu çeşit ağaçlara değişik bir gözle bakmışlardır. Ayrıca hurma, incir, ekmek ağacı gibi kimi ağaç türleri de özellikle kutsal olarak kabul etmişlerdir (Örnek, 1988: 103).

Emel Esin, Çinceden çevrilmiş kozmolojik bir metnin sonucu olarak yaratılış düşüncesini açıklarken beş unsurun oluşumundan bahsetmiştir: Su, ateş, ağaç, maden ve toprak. Bu unsurlardan ağacın mevsiminin bahar, yönünün gün doğusu, renginin gök, saatinin sabah, göksel cisimlerinin Gök-ejder denen yıldız takımı, ağaç yıldızı gibi yıldızlar olduğunu ifade etmiştir (Esin, 2001: 24, 25).

Köken efsanelerinde ağaç önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Uygur efsanesinde hakanların ağaçtan türediğine inanılmaktadır (İnan, 1986: 65). Bu ağaçtan türeme motifinde, ağacın kovuğu ana rahmine benzetilmiştir. Ağaçtan türeme ve ağacın ana formu olarak tanınması Türklerde çok eski bir inançtır. Bununla ilgili olarak Kayın ana, Kayın ata ifadeleri Türk sözlü anlatı geleneğinde ana motiflerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kalafat, 2018: 92).

Ağaç, dünyanın ve insanın yaratılışıyla ilgili ilkel efsanelerde çok kullanılan bir motif olarak görülürken aynı şekilde “hayat ağacı” motifi olarak da yaygın şekilde görülmektedir. Efsane ve masalların dışında, hayatta da, ağaçla ilgili mistik tasarımlara yer verilmiştir. Bunun tipik örneği, yeni doğan çocuklar için dikilen ağaçlardır. Öyle ki, bu adet çocukla ağaç arasında bir yazgı birliğini sembolleştirmekte, çocuğun başına gelenin ağacın; ya da tersinin, yani ağacın başına gelenin çocuğun da başına geleceği inancını pekiştirmektedir (Örnek, 1988: 102-103).

Ergun’a göre hayat ağacı, ölümün sembolüdür. Türk inanişında beden ölmekte ama ruh daima yaşamaktadır. Hayat ağacı, ruha yukarı ya da aşağı gideceği yolu göstermektedir. Osmanlı Türklerinin inancına göre, hayat ağacının bir milyon ya da dünyadaki insan sayısı kadar yaprağı vardır. Her yaprağın üzerinde bir insanın kaderi yazılıdır. Onlara göre, her yaprak düşüşünde bir insan ölmektedir (Ergun, 2012: 187).

Şamanist Türklerin inanişlarında ağaç önemli bir rol üstlenmiştir. Onlara göre ağaçların en şöhretlisi kayın ağacıdır. Her şamanlık ayininde kayın ağacı mutlaka bulunmalıdır. Şamanistlerin inanişlarına göre kayın ağacı Ülgen ata ve Umay ana tarafından gökten indirilmiştir. Şaman ilahilerinde kayın ağacı “Bay Kayın” diye anılmaktadır (İnan, 1991: 254-255).

Kayın ağacı, yerden göklere uzanan mitolojik bir ağaç motifidir. Gök-dünya ağacı olarak adlandırılmaktadır. Altay-Türk mitolojisindeki bu dünya ağacı için Bay-Kaying denilmektedir (Ögel, 1995: 478).

Yakut Şamanlarında kamların canı kutlu ağaçların dallarındadır. Kam, anne karnındayken ağaçtaki kut kamın vücuduna girerek ona can vermektedir (İnan, 1986: 84). Yakutlarda her şamanın sahip olduğu bir ağaç vardır. Bu ağacın ismi Turuu’dur. Şaman olmaya niyet eden gençler bir ağaç dikerler. Ağaç büyüdükçe şamanın rütbesi de artmaktadır. Şamanın ölümüyle birlikte ağacı da yok edilir (Ögel, 2010: 93).

Şaman davulunun yapılışında da ağaç kültünün etkisini söylemek mümkündür. Davulun yapıldığı malzeme çoğunlukla sedir veya kayın ağacından seçilir. Davulun sapı da yine bu ağaçlardan yapılmaktadır. Burada kullanılan ağaç, bir anlamda dünya ağacına işaret etmektedir. Dolayısıyla kullanılacak ağacın herhangi bir insan veya hayvan tarafından kirletilmemiş olmasına dikkat edilir (Çoruhlu,2002: 76)

Eski Türk inançlarında ağaç ve orman, insan hayatı üzerinde tesiri olan mukaddes varlıklardır. İnsanlar, onların iyelerini memnun ettikçe, daha mesut olacaklarına, bolluk ve berekete ulaşip daha huzurlu yaşayacaklarına inanmışlardır (Kalafat, 2018:57).

Tabgaçlar, göğe, yere ve hükümdar atalarına kestikleri kurbandan sonra, karaağaçlar dikerek, kutsal ormanlar oluşturmuşlardır (Esin, 2001: 163). Türkler için tek bir ağaç değil, ormanlar da kült sayılmaktadır. Ormanların da bir ruhu hatta tanrısı olduğuna inanmışlardır.

İnan, Göktürk ve Uygur devrinde bütün Türklerce Ötüken ormanının (Ötüken yış) mukaddes sayıldığını ağaç-orman kültürünün de, ilk insanların orman ürünleriyle ve avcılıkla beslendikleri dönemin hatırası olduğunu (İnan, 1986: 62) ifade ederken Hassan, orman kültürüyle bağlantılı olarak avcılarının orman ruhuna kurban sunmasının önemli hususlardan olduğunu burada kamın yardımına ihtiyaç duyulmadığını söyleyerek orman kültürünün henüz şamanların yaratılmadığı en eski zamanlardan kaldığını (Hassan, 1985: 111) belirtmiştir. İnan ise en büyük orman tanrısı ruhu olan Bay Bayanay’la birlikte diğer orman ruhlarının, avcılarını koruyup onlara şans ve bereket verdiklerini (İnan, 1986: 63) eklemiştir.

Yakut Türkleri, güz avına çıkmadan önce, orman iyesine sundukları yağ ve eti ateşe atarak onu memnun etmeye çalışırlar. Böyle yaparlarsa, avlarının bereketli geçeceğine inanırlar (Kalafat, 1995: 56). Avlanmayla ilgili olarak Şor’ların, avlanacak kişinin temiz, doğru sözlü olması gerektiği gibi ava çıkılacak günde cinsel ilişkide bulunulmamasına dair inanışları vardır. Ayrıca eve dönene kadar gülmek, eğlenmek de yasaktır. Tüm bunlardan orman ruhunun hoşlanmadığı bilinmektedir (İnan, 1986: 63).

Tüm bu ifadeler dikkate alındığında orman kültürünün, zamanla eski önemini kaybetmesi “orman tanrılarının” “kötü ruhlara” dönüşmesiyle alakalıdır. Diğer yandan kültürün erimesindeki en önemli faktör, avcılık ve çobanlıkla sağlanan geçimin zamanla tarımla sağlanması ve avcılığın da spora dönüşmesidir (Hassan, 1985: 110).

Türklerdeki ağaç sevgisi ile saygısı Dede Korkut boylarında karşımıza çıkmaktadır. Dede Korkut’ta dua edilip, alkış yapılırken “kaba ağacın kesilmesin” diye zikredilen ifade, saygı, hayat ve yurt anlayışlarıyla dolu, derin bir manayı anlatmaktadır (Ögel, 1995: 480). Bu anlamda, Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı boy da Uruz’un ağaç için söylediği

“Mekke ve Medine’nin kapısı ağaç, büyük suların köprüsü ağaç, kara denizlerin gemisi ağaç” (Ergin, 2014: 108-109) gibi ifadeler son derece dikkat çekmektedir.

Türklerin hayatının hemen her noktasında ağaç “asa, kapı, köprü, beşik,” gibi günlük kullanım araçlarının ham maddesi olarak görülürken diğer yandan ağacın canlı olduğu düşüncesiyle kırılıp, üzülebileceği akıllardadır. Bu nedenle, Türkler, ağaca her zaman hassasiyetle yaklaşmışlardır.

Ağacın “soy” olarak düşünüldüğü anlayışı yine Dede Korkut boylarında görülmektedir. Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü boy da, “atamın adını sorarsan kaba ağaç, anamın adını sorarsan kağan arslan” (Ergin, 2014: 214) şeklindeki ifadeler bunun örneğini en iyi şekilde ifade etmektedir. Bu ifadeler de, soy kütüğünün sembolü bir kaba ağaç ile soyun köklü, büyük ve eski olduğu belirtilmektedir (Ögel, 1995: 484).

Ağaç kültüyle ilgili olarak eski Türk inanışlarının izlerini Anadolu Türk inanışlarında da görmekteyiz. Anadolu’da, mezarların çevrelerine ağaç ve üzerine çiçek dikme, yaygın bir gelenek halindedir (Ögel, 1995: 471). Ayrıca, cenazenin abdest suyu, kırkı çıkan anne ve bebeğin banyo suyu ağaç dibine serpilir. Denizli’de kismetinin açılmasını isteyen genç kızlar gül ağacına para bağlarlar. Ceviz ağacının dibinde uyuyanın öleceğine inanılır. Ceviz ağacı gündüz sülfür gazı verdiği inancı yaygındır. Yatırların bulunduğu tepelerden ağaç kesmek yasaktır. Buralardan ağaç kesenin ulu zat tarafından cezalandırılacağına inanılır. Sehven ağaç kesip evine getirenin kestiği ağacı gündüz geri götürmesi önerilir. İkaza uymayanın evinde yangın çıkacağına inanılır. Fıtık hastası olanlar için hastalar ağaçtan geçirilir. Ağaç dikine yarılar, hasta yarıktan geçirilir. Sonra yarılan ağaç bezle bağlanır, yarık tutarsa hastanın şifa bulacağına inanılır (Kalafat, 2018: 77-79).

Ağaçla tedavi edilen bir diğer hastalık siğildir. Siğili tedavi etmek için söğüt ağacı kullanılmaktadır. İlgili kimse belirli sureleri okur, üfler ve her keresinde dala bir çentik atar, bunu 9 çentik atıncaya kadar sürdürür. Sonra bu dalı el ayak değmeyecek bir yere konulması istenir. Dal kuruyunca siğillerin döküleceğine inanılır (Kalafat, 2018: 103).

İnsanoğlu başlangıçtan beri çevreyle bütünleşmiştir. Şamanizm’den İslâmiyet’e kadar geçen sürede dönemsel değişiklikler yaşansa da ağaca duyulan ilgi, alaka ve saygı devam etmiştir. Günümüzde de özel kişilerin mezarları başlarında, türbelerin etrafında kutsal sayılan ağaçlar vardır. İnsanlar, bu ağaçlara duydukları saygının yanında bez, çaput

bağlayarak ondan medet ummaktadırlar. Bazı ağaçlar öyle özeldir ki bunların bir parçasını bile almak saygısızlıktır. Ağaç parçasını alan ve geri götürmeyen başına mutlaka kötü bir şey geleceğine inanılmaktadır. Ağaç insan yaşamıyla o kadar bütünleşmiştir ki mitolojide hayat ağacı olarak nitelendirilmiştir. İnsanda ağaç gibi filizlenmekte, olgunlaşmakta ve ölmektedir. Ağaçla kendini bu kadar bütünleştirmiş insanların ona saygı duyması, saç yapması, onu canlı kabul etmesi ve tedavi edici bir hekim gibi görmesi ağaç kültürünün arkaik dönemden kalmış izlerinin bugün de hala sürdürüldüğünü göstermektedir.

3.1.3.3.Dağ Kültü

Dağlar yükseklikleri ve gökyüzüne yakınlıkları dolayısıyla insanların gözünde ulu, yüce bir varlık olarak görülmüş ve Tanrıların, insanüstü varlıkların yaşadığı mekânlar olarak düşünülmüştür (Ocak, 2002: 114). Kalafat’a göre, dağın zirvesinde insan, kendini Tanrıya daha yakın hissetmektedir. Türkler de dağı, yüksekliği itibariyle, yeryüzünde Tanrı’ya en yakın noktalar olarak tasavvur etmişlerdir (Kalafat, 1995: 41).

Eski Türklerin düşüncesinde dağ, gökle yerin birleştiği nokta olarak dünyanın merkezi kabul edilmiştir. Bu nedenle kutsal bölgeler, kutsal yerler, tapınaklar, saraylar kutsal şehirler “dağlarla” özdeşleştirilmiştir (Eliade, 2014: 114).

“Eliade, “merkez” simgelerini, üç ana ve tamamlayıcı unsur etrafında toplamıştır:

1. Dünyanın merkezinde, yerle göğün birleştiği nokta da bir “kutsal dağ” bulunduğu inanılmaktadır.
2. Her tapınak, saray ya da kutsal ev, “kutsal dağla” özdeşleştirilmektedir.
3. Kutsal şehir ya da tapınak, gök, yer ve yeraltının birleştiği bir yer olarak görülmektedir (Eliade, 2014: 362).

Dünyanın merkezi, Tanrı’nın mekânı, Tanrıyla buluşma noktası olarak görülen dağların oluşumuyla ilgili çeşitli efsaneler anlatılmaktadır.

Altay Türkleri arasında tespit edilen yaradılış efsanelerine göre yeryüzü Tanrı Karahan'ın buyruğu üzere meydana gelmiştir. Karahan, Erlik'ten suya girerek toprak çıkarmasını istemiştir. Erlik suya girmiş fakat toprağın bir kısmını ağzında kendisi için saklamıştır. Tanrı, onun yaptığı işi anlamış ve o toprağı Erlik'in ağzında büyütmeye başlamıştır. Erlik, boğulmaktan kurtulmak için bu toprağı kusunca, yeryüzünün üzerinde dağlar, tepeler meydana gelmiştir. Yeryüzünün Tanrı buyruğu ile yaratılmış olması inancı, Altay Türklerinin efsanelerinde bu anlatıyla yaşamaktadır (Kalafat, 1995: 50).

Altay efsanelerinden bir diğeri olan Tufan Efsanesi'de dikkati çekmektedir. Tufan efsanesine göre, insanların ve hayvanların neslini kurtaran gemi, bir dağın üzerine oturmuştur. Altaylılara göre, bu gemi onların ismiyle anılan ya da onların isimlendirdiği dağlardan birindedir (İnan, 1986: 23).

Bütün dünyanın ruhlarla dolu olduğuna inanan Şamanistlere göre, göl, dağ, ırmak gibi varlıklar hep canlı nesnelerdir. Onlara göre bu varlıklar konuşma, duyma, evlenme, çocuk sahibi olma gibi yetilere sahiptir. Şamanların inanışlarında dağ ve ruh kavramının iç içe geçtiğini söylemek mümkündür (İnan, 1986: 50-51).

W. Radloff, dağ ruhundan bahsederken fırtına çıkma ihtimaline karşı kayıkçıların güneye doğru eğilerek havaya bir avuç su serptiklerini ve yavaş sesle bir dua okuduklarını söylemektedir. Böylece onlar, Altın Tag (Altın Dağ) atasından, gölü geçmek için uğur niyaz etmektedirler. Eğer bu ritüeli gerçekleştirmezlerse Altın dağın üzerlerine rüzgârını göndereceğine ve fırtına çıkaracağına inanmaktadırlar. Buradaki “Altın-Tağ” dağların ve göllerin atası olarak kabul edilmektedir. Bu dağ özel bir saygı görmektedir. Şimdiye kadar o dağa kimse çıkamamıştır. Buna teşebbüs edenler de mahvolmuştur. Yerliler, Tanrı Altın-Tağ'a çıkılmasını istemiyor demektedirler (Radloff, 1954: 96, 97). Tanyu'ya göre, dağ ruhlarının yaşadığı yer, kişioglunun yaşadığı yer dairesindedir (Tanyu, 1973: 36).

Geçmişle bağlantılı olarak bugün de dağla ilgili inançlarımız devam etmektedir. Yüksekliği, büyüklüğü, dayanıklılığı ile insanların sığınağı olmuştur. Ögel'e göre, insanın arkasını dayayacağı bir yer olarak düşünülmüştür. Bundan dolayı bazı kişiler için “dağ gibi, kaya gibi arkası var” denilmiştir. Bu anlayış bugün hala bizim dil ve düşüncemizde yaşamaktadır (Ögel, 1995: 425). Kutadgu Bilig'de de benzer şekilde, çok fazla arkadaş ve dost sahibi olmanın sırtını dayayacak sağlam bir kayaya sahip olmayla

özdeşleştirildiği görülmektedir (Arat, 1959: 130-131). Türklerin düşüncesinde dağ, kaya, tepe gökyüzüne yani Tanrı'ya yakınlıkları dolayısıyla gücün ve kudretin sembolü olarak kabul edilmişlerdir.

Tüm bu ifadelerden anlaşılacağı üzere dağ kültü Türklerin düşüncesinde koruyucu iyeye sahip, canlı bir kişiliktir. Dağa her zaman saygı gösterilmiş ondan zor zamanlarda medet umulmuş, dualar edilmiş, yardım etmesi beklenmiştir. Dağlar yükseklikleri dolayısıyla gökyüzüyle iç içe geçmiş gibi görünmektedir. Bu nedenle, dağların Tanrıya en yakın alanlar olarak görülmesi kutsallığını artırıcı en önemli faktör olarak gök kültüyle ilişkilidir. Çeşitli anlatılar ve efsanelerle dağlar mitolojide de yer almıştır. Bugün de dağ kültürünün izlerini Türk dili ve düşüncesinde, kullandığımız atasözlerinde ve çeşitli ifadelerde yaşadığını söyleyebiliriz.

3.1.3.4.Su Kültü

İnsanlık tarihi boyunca, insan toplulukları, yüce saydıkları varlıklara ki bunlar ataları, ölüleri, efsane kahramanları başta olmak üzere kutsal olarak niteledikleri hayvanlara, bitkilere, güneş, ay, yıldız, su, ateş, taş vb. tabii unsurlara karşı, “kült” inanç ve bağlılık göstermek gayesiyle muhtelif davranışlarda bulunmuşlardır (Çobanoğlu, 1993: 32).

Su kültü, yer-su inançlarının bir uzantısı olarak Türklerin hayatında varlığına ruh atfedilen, kutsal olarak kabul edilen yansımalarını da çeşitli anlatılarda ve inançlarda gördüğümüz en önemli unsurdur.

Eski Türk inançlarında “yir” gibi “su” da ıduk olarak kabul edilmektedir. Bu kavramın içine, çağnam, çağnam akan pınarlar, ırmaklar ve dereler gibi su ile alakalı tüm oluşumlar dâhil olmaktadır (Kalafat, 1995: 53).

Su bolluk, bereket sağlayan yaşamın temel kaynakları arasında yer almaktadır. Su saflığı ve temizliğiyle dikkati çekmiştir. Bu anlamda eski Türklerde suyun dışkı ile kirlenmesi su da yıkanmak, bulaşıkların ve çamaşırların yıkanması yasaklanmış, hoş karşılanmamıştır (Roux, 1994: 114).

Eski Türklerin bu davranışlarının temelinde suyun kutsal kabul edilmesi üzerine onu, kendi beden kirleriyle kirletmek istememeleridir. Suyun da bir ruhunun olduğuna inanan Türkler için ona zarar verecek her türlü şeyden uzak durmak gerekmektedir.

Su, insan hayatının devamlılığını sağlayan en temel unsurdur. Eliade'ye göre tüm varoluşun kaynağı olan su, evrenin tüm potansiyelini ve tüm tohumlarını içinde barındıran rahimdir (Eliade, 2014: 196, 199). Su, yaradılışın öncülüdür ve yarattığı her şeyi, yeniden yaratabilmek için düzenli olarak her şeyi yutmaktadır. Böylece, çevredeki her şeyi arındırıp, temizlemekte onlara yeni ve gizil yönler katarak zenginleştirmektedir (Eliade, 2014: 216). Dolayısıyla su, tabiatta yeniden yaratılmanın döngüsünü oluşturmaktadır.

Yaradılış efsanelerimizin çoğunda yeryüzünün başlangıçta sonsuz bir sudan ibaret olduğu anlatılmaktadır. Efsanelere göre, dünyayı yaratan Tanrı Ülgen, bu suyu seyrederken, yeryüzünü, onun üstüne yerleştirmiştir (Kalafat, 1995: 54).

Yeryüzünde var olan tüm canlılar için su yaşamın, yaşamının simgesi olmuştur. İnsanlar tüm besin kaynaklarını üretebilmek için suyla birlikte toprağa da ihtiyaç duymuşlardır. Türkler için toprak, suyla birlikte değerlendirilen çok önemli bir noktadır. Tek başına ne su ne de toprak bir besin maddesi verebilmektedir. Ancak ikisinin birleşimi sonucunda ürünler meydana gelebilmektedir. Ögel iyelerden bahsederken, yer iyesi olan koruyucu yer ruhlarının, topraktan ve toprağın bağrını delerek çıkan su ile kendilerini tamamladıklarını söylemiştir. Gece ile birlikte yerlerin mühürlendiğini yerlerle birlikte, sularında karardığını ifade etmiştir (Ögel, 1995: 323). Türkler, eskiden ateş gibi suyun da “izi”sinin, yani sahibinin veya ruhunun bulunduğuna inanmışlardır (Günay ve Güngör, 2003: 78).

Su kültürünün doğuşunda rol oynayan önemli etkenlerden biri de suyun arıtıcı niteliği, bollukla ilişkisi, dolup taşmasıdır. Denizleri, gölleri, ırmakları, kaynakları, çeşmeleri ve yağmuru da içine alan su kültüründe; su kimi zaman kendisine ibadet edilen bir obje, kimi zaman da kült aracı sayılmıştır (Örnek, 1988: 102-103). Orta Asya Türklerinde, Oğuzlarda, Sibiry ve Altayların Türk topluluklarında, suya tükürmek, suya işemek ve onu temizlik aracı olarak kullanmak yasaktır (Günay ve Güngör, 2003: 77). Benzer şekilde Tobalardan egemenliği alan Cücenler'in de elbiselerini, ellerini, saçlarını

yıkamadıkları yemek kaplarını da yıkamayıp yağladıkları belirtilmiştir (Eberhard, 1996: 100). Bu eylemlerin hepsi Şamanistlerin suyla ilgili kültleşmiş inanışlarıyla ilgilidir (İnan, 1986: 4).

Su kültüyle ilgili olarak Türk halk kültüründe bir başka inanış kuşku veren rüyalarla ilgilidir. Anadolu’da bu rüyalar suya anlatılmaktadır (Kalafat, 2007a: 91). Anadolu insanı, bu pratiği gerçekleştirirken genellikle akışkan suları tercih etmektedir. Korkuları ve kaygıları suyla akıp gitmektedir. Bu anlamda Anadolu insanının suyu, psikolojik bir tedavi yöntemi olarak kullandığını söyleyebiliriz.

3.1.3.5. Taş Kültü

Taşlar, yeryüzünün dikkat çeken unsurları olarak insanları derinden etkilemiş, görünüşleri, şekilleri, renkleri dolayısıyla onların zihin dünyasında gizemin, güç ve kudretin sahibi olarak belirilmişlerdir. Eski Türkler, yer-su kültürlerinden saydıkları taşları, canlı kabul ederek onların bir ruhu olduğuna inanmışlardır. Böylece, taşlarla ilgili inanç ve inanç pratikleri ortaya çıkmıştır.

İlkel toplumların inanışlarında, taşlarda kudret bulunduğu ve onun bir manaya sahip olduğuna inanılmaktadır. Bundan başka ilkel toplumlarda bir taşın çok fazla mana ile dolu olması taşların ibadet konusu olmasını sağlamıştır (Tanyu, 1968: 21-22). İslamiyet’ten önceki Türkler arasında, şamanlıkta ve çeşitli medeniyetlere, kültürlere, muhtelif dinlere beşik olan Anadolu’da da taşla ilgili inanışlar ortaya çıkmıştır (Tanyu, 1968: 83).

En eski çağlardan bugüne kadar taşlarla ilgili inanışlar günümüzde de varlığını sürdürmektedir. İnsanlar, çevrelerinde gördükleri değişik şekildeki taş ve kayalara ilgi duyarak onlara uygun anlatılar ve efsaneler meydana getirmişlerdir. Özellikle efsanelerde konu alan “taş kesilme motifi” yaygın görülmesi bakımından dikkat çekmiştir.

Taş kesilme motifleri arasında nimete saygısızlık, adağın yerine getirilmemesi, âşıkların duası, gelin alayı, çeyiz sandığı, emre karşı gelme, pirin duası ve yalan söyleme üzerine gibi konular sıralanmıştır (Alptekin, 2014: 75-79). Bu efsaneler incelendiğinde taş kesilmenin ceza, dua ve dilek sonucunda gerçekleştiği söylenebilir.

Halk arasında, bazı taşların kutsal veya tılsımlı olarak kabul edildiği, anaya babaya el kaldıranların taş kesileceklerinin söylendiği ve bazı kayaların bunlara örnek olarak belirtildiği, güzel bir kadın heykeline bir aşk efsanesi yakıştırıldığı, taşlara, kaya kabartmalarına çeşitli adlar takıldığı görülmektedir (Tanyu, 1968: 166).

Eski Türk inançlarında taşlar; hastalıkları tedavi edici, şifa kaynağı, dert ortağı, bereket timsali olarak düşünülmüştür. Bu anlamda taşlar, insanlar üzerinde fiziksel ve ruhsal etki yaratmıştır.

Türkistan'da, Horasan'da, Kırgız ve Başkurtlar arasında görülen çocuk sahibi olmak için taştan faydalandığı görülmektedir. Bir türbeden taş alma, bir müddet taşı taşıma, sonra yerine bırakma, çocuğu türbede kutsal bir taş üzerine oturtma veya bir delikten geçirme gibi olaylar mevcuttur (Tanyu, 1968: 74). Tedavi amacıyla yapılan bir diğer pratik ise Elazığ'da çakmak taşı ile yüzdeki yaraları tedavi etmek üzerinedir. Yüzünde yara olan kişinin ilgili yerine üç defa çakmak taşı çakılır ve üç kez “ben Karadeniz'i görmüşüm” denir. Bu işi yapacak kişinin deniz görmesi şarttır. Bunun sonucunda yaranın iyi olacağına inanılmaktadır (Kalafat, 1995: 45). Tedavi edici taşlardan sayılan bir diğer taş, sabır taşıdır. Kalafat'tan edindiğimiz bilgilere göre, sabır taşı, belirli kişilerin elinde bulunan yumurta büyüklüğünde bir taştır. Bir kişi, birine derdini, sırrını anlatmak yerine sabır taşına anlatmaktadır. Bu taşta içini döken kişiler sabır ve direnç kazandıklarına inanmaktalar. Yumurta büyüklüğündeki bu sabır taşlarına tahammül edilemez derecedeki dert ve sırlar anlatılınca onların bile dayanamayıp çatladığına inanılmaktadır. Bugün sabır taşı olsa çatlar şeklindeki ifadelerde acının veya derdin dayanılmaz katlanılmaz derece ağır olduğu söylenmek istenmektedir (Kalafat, 1995: 46).

Tabiatta mevcut şekiller arasında bulunan taş ve kayalar Türklerin, çeşitli fonksiyonlar kazandırmak suretiyle inanç yumağına kattığı unsurlardır. Bunlar arasında Yada Taşı olarak adlandırılan bir tür taş, Türk hayatında yıllarca olağanüstü nitelikleri ile var olmuştur. Türkler, bu taşı yağmur yağdırma, kar yağdırma, havayı değiştirme gibi çeşitli işler için kullanmışlardır (Kalafat, 1995: 45).

Taşlarda gizil bir gücün olduğuna inanan Türkler, bolluk ve bereket için taşlardan medet ummuşlardır. Yağmur duası ritüelinde de taşları kullanarak onları özel bir konuma taşımışlardır.

Yağmur duasında duadan önce, dua sırasında ya da duadan sonra dört ya da beş bin taşla dua okunmakta veya at kafası iskeletine dua yazılmaktadır. Bu taşlar bir torba içine koyularak at kafası iskeletiyle birlikte suya bırakılmaktadır. Bunlar bir iplikle kenarda bir kazığa bağlanmaktadır. Yağmur yağarsa sel olmaması için bunları sudan çıkarmak lazımdır (Tanyu, 1968: 102).

Eliade, taş ve taşlarla ilgili inanç ve uygulamaların, taşla olan bir tapınma şekli olmadığını; taşlara bağlı tapınışların onda canlanan ruha ve onu kutsayan simgeye yönelik olduğunu ifade etmiştir (Eliade, 2014: 225).

Eski Türk inanç sisteminde taşlar, özel bir güce sahip tılsımlı, kutsal varlıklar olarak görülmüştür. Onların hayatında taşlar gücün, kuvvetin, bereketin, şansın simgesi olmuştur. Ayrıca istek ve dileklerini iletebilecekleri yardım kaynağı ve dert ortağı olarak da kabul edilmişlerdir. Günümüzde de izleri devam eden taş ve kayalarla ilgili inanç ve uygulamaların kökeni taş kültürüyle ilgilidir. İlkel toplumlarda her şeyi canlı görme anlayışı ve kendinden daha büyük, daha güçlü olan varlıkları kutsal, özel sayma durumu o dönemin hayat şartlarının insanları üzerindeki doğal bir yansımasıdır.

3.1.4. Demir Kültü

İnsanoğlu, hayatının birçok yerinde demirle iç içe yaşamıştır. Türkler için demir temel gıda maddesi kadar gerekli bir şeydir (Ögel, 2010:66). Türkler, demiri ulu, kutsal bir madde olarak görmüşlerdir (Roux, 1994: 64). Türklerde demir, yer unsuru içinde sayılmaktadır. Çünkü Türklerin yurtlarında demir yatakları bulunmaktadır ve bu demirler meşhur Altaylı Türkler tarafından işlenmektedir (Çoruhlu, 2002: 35-36).

Demiri keşfetmesiyle bilinen Davud Peygamber demircilerin piri olarak bilinmektedir. Türklerde demire ve demirciye saygı üst düzeydedir. Türkler, demirciler sayesinde demirden dağları eriterek hapsoldükleri yerden kurtulmuşlardır (Eyüboğlu, 1987: 97). Bununla ilgili olarak anlatılan Ergenekon Destanı demir kültürünün işlendiği önemli bir kaynaktır. Ögel, bu destandan şu şekilde bahsetmektedir: “Ergenekon’da, dağların arasında sıkışarak çoğalmaya başlayan halk, artık burada yaşayamaz hale gelmiştir. Dağlar arasındaki tek geçitten geçmeleri gerekmektedir fakat bu çok zordur. Geçitte

demir madeni olduğunu gören Türkler, bu madeni işleterek demir kapıyı eritip, oradan çıkmaya karar verirler. En sonunda ateşler yanar, körükler işler ve geçit eriyip parçalanır. Hapsolan halk da dışarıya kolaylıkla çıkar (Ögel, 2010: 63).

Eski Türkler, demircilikte kullandıkları aletlere de önem vermiş ve onları kutsal saymışlardır. Onların düşüncesinde çekiç, körük, örs gibi unsurlar canlı varlıklar olarak görülmüştür. Bunların, demircinin yardımı olmadan kendi büyüsel-dinsel güçleriyle işleyebildiklerine inanmışlardır (Eliade, 2003: 30). Demiri döverken kullandıkları örsü kutsallaştırarak üzerine basmak ya da oturmak gibi eylemlerden kaçınmışlardır (Eyüboğlu, 1987: 98). Ayrıca her aletin bir koruyucu ruhu bulunduğuna da inanmışlardır (İnan, 1986: 84).

Türk kültüründe, Şaman ile demirci arasında da sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Abdulkadir İnan, şamanların da bir demirci sayıldığını ifade etmiş, Yakut Türklerinde de şaman ile demircinin aynı yuvadan geldiğini söylemiştir (İnan, 1986: 84). Eliade'ye göre, şamanlar gibi demirciler de “ateşin efendileri” olarak ün salmışlardır. Böylelikle kimi kültürel alanlarda demirci, şamandan üstün olmasa da ona eşit sayılmıştır (Eliade, 2003: 86).

Demir, Türk kültür coğrafyasında, Türk kültürlü halklar arasında bir kült oluşturduğu için demirden mamul eşyalar, demirci ve demir dövmek etrafında pek çok inanç ve uygulamalar gelişmiştir (Kalafat, 2009b: 123).

Demirle ilgili inanç ve uygulama örnekleri şu şekilde sıralanabilir:

Anadolu'da demir kazık, demir direk, kuluçka gibi isimler kutup yıldızına verilen isimlerdir. Türkler, kutup yıldızını çeşitli sembollerle canlandırmak istemişlerdir. Bunun üzerine atlı Türkler kutup yıldızına Altın Kazık, Demir Kazık demişlerdir. Aynı zamanda bu yıldızı göğün direği olarak düşünülmüştür (Ögel, 1995: 182-183). Bu inanış ve gelenekler Anadolu'da yaşamaktadır.

Yaz başlarında yağmaya başlayan yağmurlarla birlikte şimşek ya da gök gürültüsü duymak kaçınılmazdır. Bu gök gürültüsü ilk duyulduğunda demiri, demirden yapılmış balta, çekiç gibi nesneleri ısırma inancı yaygındır (Eyüboğlu, 1987: 96). Yeni doğum yapmış anneyi ve bebeğini Al karısı denilen kötü ruhtan korumak için anne bebeğin bulunduğu odaya ve daha ziyade annenin yastığının altına bir demir parçası veya

demirden yapılmış eşyalar konur. Al karısı demirden korktuğu için o odaya giremeyeceğine zararlı olamayacağına inanılır (Kalafat, 2009b: 126). Antakya’da yürümesi gecikmiş çocuklar bir kulaklıya oturtulur ve mahallenin çocukları tarafından ev ev dolaştırılır ve dolaştırılırken ayaksızım ayak ver, iki kalçama dayak ver, Allah’tan ayak, demirden dayak derler. Halkın düşüncesinde demir en sağlam en güçlü madendir (Kalafat, 2009b: 132).

Halk inançlarımızda demirden yapılmış eşyalar hem kara iyelere karşı koruyucu hem de onların zararlarını def edici özelliğe sahiptir. Bu bağlamda ocak karıştırırken kullanılan demir, sel felaketine karşı eşğin dışına atılan demir ve Al karısını yakalamak için kullanılan iğne demirin hayatımızdaki rolünü ortaya koymaktadır (Kalafat, 2009b: 123).

Türklerin hayatında önemli bir yere sahip olan demir, onların düşüncesinde sembolleşmiş; mitolojide, destanlarda, halk inançlarında, geleneklerinde ve âdetlerinde önemli bir yer edinmiştir. Demir, demir aletleri ve demirci onlar için kutsal sayılmıştır. Demir dayanıklı ve sağlam bir madendir. Dolayısıyla Türkler, kendilerini demirle özdeşleştirmiştir. Bugün hâlâ Anadolu’da sağlıklı olan kişiye “demir gibi” denildiğini duyarız. Aynı şekilde demir gibi sağlam olsun düşüncesiyle günümüzde erkek bebeklere bu ad verilmektedir. Kısaca Türkler doğumdan önce demirle tanışmakta ve ölene kadar demirle iç içe bir hayat sürmektedirler.

3.1.5. Hayvan Kültü

Totemizm döneminde görülen canlı hayvan totemizmi; yer, gök ve diğer mitolojik öğelerden önce gelmiştir. Bu öncelik hem hayvan totemizminin önce var olmasından kaynaklanmaktadır hem de diğer mitolojik unsurlar kutsallaştırılsa bile yine hayvan motifleriyle birlikte hayvan kültürünün gelişmesi bu önceliği sağlamıştır. Göçebe-çoban topluluklarında gens’lerin adları (hayvan ismi) tesadüfi görünse de bu gens (kan) adlarının hayvanlardan seçilmesi tesadüf değildir. Kabilelerin belirli hayvanları kutlu sayması, ilkel hayatın izleridir (Hassan, 1985: 113).

Birçok ilkel halk inançlarını oluşturan totemizmde, bir soyun veya kabilenin atasının belli bir hayvan türü olduğuna inanılır ve bu kabileye genellikle bu hayvanın ismi verilir ki,

kabilenin üyeleri bu hayvana büyük bir değer atfederler ve bu hayvan türünü asla avlamaz, öldürmez ve etini yemezler. Bu türden bir hayvanın cesedi bulunursa, özel törenlerle defnedilir (Harva, 2015: 378).

Totemciliğin bir kalıntısı olan tözlere, “tös, tangara, eren, ongon” gibi başka isimler de verilmektedir. Bu tözler, bir bezden, keçeden ya da kayın ağacı kabuğundan yapıldığı gibi tilki, tavşan ve başka hayvan derilerinden de yapılmaktadır. Bu bağlamda tözlerin hayvanlarla olan ilişkisi dikkati çekmektedir (İnan, 1986: 42). Tözler genellikle tavşan, ayı, kartal, sincap gibi hayvanlara benzer adlar taşımaktadırlar (İnan, 1986: 45). Aynı zamanda kartal, şahin, atmaca, doğan gibi avcı kuşlarda birer töz olarak kabul edilmektedir. Bunlar mitolojide sembolleşen hayvanlar olarak kendilerinden türenildiğine inanılan bir hayvan ata ya da hayvan anadır (Çoruhlu, 2002: 110).

Yakut şamanlarında hayvan-anaya ijakil, Türkistan’da arvak denmektedir. Bu hayvan ata ya da analar inanışa göre ulu şamanların koruyucu ruhlarıdır. Onların düşüncesinde bu ijakil, şamanın canının herhangi bir hayvanda oluşmasıdır. Yani şaman canının bir kurtta ya da ayıda belirdiğine inanır. Hayvanın hayatıyla şamanın hayatı birbirine bağlıdır. Arvak ölürse şamanın da öleceğine inanılır (İnan, 1986: 81). Şamanizm döneminde hayvanlarla olan bu bağın izleri İslamiyet’i kabul eden Türklerde de görülmektedir. Özellikle efsanelerde sıklıkla görülen kuş donuna girmek bir başkalaşma (metamorphose) olarak bununla ilgilidir (Ögel, 2010: 29).

Tabiatla iç içe olan bir toplumun hayvanlardan soyutlanması mümkün değildir. Doğayla olan mücadeleleri, hayvanlarla olan mücadeleleri, av sahneleri bize bunu göstermektedir. Zaman içerisinde bu mücadele sahneleri onların sanat eserlerine yansımıştır.

Hun ve Göktürk döneminde avlayarak kurban etmeyi gösteren ya da avlanan hayvanı öldürerek ya da yiyerek onun ruhuna, canına ve gücüne sahip olma amacıyla yapılan avları ifade eden tasvirlerle rastlanmıştır (Çoruhlu, 2002: 164). Azerbaycan Gobustan, Moğolistan ve Sibiry’a’daki kaya resimleri, Baykal Gölü çevresindeki şekiller, Pazırık Kurganı’nda ele geçen eserler, Uygur duvar resimleri, daha sonra kumaş üzerine yapılan av tasvirleri, Oğuz boylarının avcı kuşları ongun (totem) olarak seçmeleri, Orhun Abidelerinden Dede Korkut Kitabı’na kadar çeşitli yazılı kaynaklarda bulunan bilgiler, avcılığın Türk dünyasında da özel bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Kaya, 2010:

114). Bir sanat eseri olarak hayvan mücadele sahnelerine at koşum takımlarında, eyer altı örtülerinde çadırlarda kullanılan keçe, halı ve kalın dokumalarda sık sık rastlanılmaktadır. Ayrıca süvarilerin bellerine taktıkları deri kemerlerin üzerlerine de “hayvan üslubunda” yapılmış madenden süs plakaları aplike ediyorlardı. Gündelik hayatta kullandıkları eşyalara işledikleri süsler bozkırda beraber yaşadıkları hayvanların tabiata dönük ya da üsluplaşmış figürleriydi. Güç tabiat şartları altında ve bozkırın birçok tehlikelerine açık olarak yaşayan Hun’lar, kâh vahşi hayvanları avlıyor, kâh onlardan kaçmaya çalışıyorlardı (Diyarbakirli, 1972: 116).

Yeryüzünde Çin sınırından Avrupa ortalarına kadar uzanan geniş bozkırlarda ortaya çıkan hayvan üslubu, bozkırların gerçek sahibi çeşitli Türk topluluklarını yüzyıllarca etkileyen önemli motiflerden birisi olmuş ve “Bozkır Sanatı”, bozkırda yaşayan Türklerin bu hayat şartlarına uygun olarak hayvanlarla yakın ilgisinden doğmuştur. Türk inanç manzumesi içinde her çağda, o devrin sanatkârlarını etkileyen hayvan üslubu savaş adetlerinden, hayvan koşumlarından, yurtların içini süsleyen ev eşyalarına varıncaya kadar her alanda kullanılmıştır (Çay, 1990: 12).

Türklerde hayvanlar, sene isimlendirmesinde kullanılmış ve on iki hayvanlı Türk takvimi ortaya çıkmıştır. Emel Esin, Çu döneminde Kök Türkler ve Çinlilerin yılları on iki hayvana göre adlandırdıklarından bahsetmektedir. Ona göre bu on iki hayvan; Sıçan, öküz, pars, tavşan, ejder, yılan, at, koyun, maymun, horoz, köpek ve domuzdur (Esin, 2001: 106). Ziya Gökalp ise on iki hayvanlı Türk takvimiyle ilgili olarak bir kişi hangi hayvanın yılında doğmuşsa, kendisine o senenin kutsiyeti verileceğini yani bir adam koyun yılında doğmuşsa toteminin de koyun olacağını eklemiştir (Ziya Gökalp, 1976: 56).

3.1.6.Ölü Kültü

Türkler can kavramını genel olarak tın yani nefes kelimesiyle ifade etmişlerdir. Onlara göre tının vücuttan ayrılmasıyla ölüm meydana gelmektedir (İnan, 1986: 176). Ölüm, Göktürkler’de, uça barmak, yani uçarak gitme sözü ile söylenmektedir. Onlar, ruhun uçup, Tanrı katına gittiğine, inanmaktadırlar (Ögel, 2001: 758). Göktürklerle göre, kişiöglü hep ölümlü türemiştir. Bunun için, Tanrı yasar, insan ölürdü (Ögel, 2001: 758).

Biyolojik bir olay olan ölüm, ilkel insanların gözünde başka bir şekilde yorumlanmıştır. Onlara göre insan, “ruh ve vücuttan” ibarettir. Ruh bazı durumlarda (uyku, baygınlık) vücudu, yani kalıbını terk edebilir. Ölüm ise tamamen bir terkediş olsa da bir ilkel için, hayatın sonu değildir. Vücuttan ayrılan ruh yaşamına devam etmekte o da yiyip içmekte ve acı duymaktadır (Acıpayamlı, 1962: 245).

Anadolu halkının düşüncesinde ruh, kişiyi hem sağlığında hem de ölümünden sonra yaşatan bir özdür. Ruh ve can kavramı çoğu zaman aynı şey olarak düşünülse de ölümden sonra ruh sembolleşmektedir (Örnek, 1971: 61). Mademki ruh yaşamaktadır, o halde onun arzularını yerine getirmek; sevmediği hususlardan kaçınmak bir ilkel için vazifedir. İlkel toplumların bu ruh anlayışı yüzünden ölü, çeşitli şekillerde gömülmektedir. Ölü'nün mezarı üzerinde yemekler yenilmekte, eğlenceler tertip edilmektedir. Bazı yerlerde ise, ölenin karısı, kocasıyla birlikte yakılmaktadır (Acıpayamlı, 1962: 245).

İnan, Gök Türklerin ölen kişiyi bir çadıra koyarak çadırın önünde kurban kestiklerini ve kurbanı çadırın önüne serdiklerini daha sonra çadırın etrafında yedi defa dolaştıklarını ve sonra bıçakla yüzlerini kesip yas tuttuklarını söylemektedir (İnan, 1986: 177-178). Rasonyi ise bir başka yönüyle Gök Türklerin defin töreni için yaprak dökümünü veya ağaçların yapraklanmasını beklediklerini söylemekte ayrıca büyüklerin mezarlarını da kurgan (tepe) şeklinde yaptıklarını ifade etmektedir (Rasonyi, 1993: 27).

Matem alametlerinden birisi de dul kalan kadının saçlarını kesmesidir. Ayrıca ölen kişinin karısı ve çocuklarının yedisine kadar ciğer yemeleri de yasaktır. Güya yenilirse ölü'nün ciğerlerinin rahatsız olacağına inanılmaktadır (İnan, 1986: 187). Bunun aksine Harput ve çevresinde kadınların ve genç kızların saçları genellikle kısaltılmaz. Bugün bu davranış genç kızlar ve gelinler arasında zayıflamış olmakla beraber varlığını devam ettirmektedir. Yöredeki yaşlı kadınlar, saçların kesilip kısaltılmasını iyi saymaz hatta bunun günah olduğunu ifade ederler (Araz, 1995: 122). Dikkate değer bir başka yas âdeti ise ölü'nün bindiği atın kuyruğunu kesmektir (İnan, 1986: 198).

Toplumsal bir kurum niteliğinde olan yasla ilgili adetler; bu adetlere bağlı işlemler, kaçınmalar acı çekenin belli etme, belirli bir süre yeni durumuna alıştırmaya, acısını azaltma ve giderek bu durumdan çıkarma amacına yöneliktir (Örnek, 1971: 81).

Tüm bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Hunlar ve Göktürklerden başlamak üzere bütün Türklerde hemen hemen aynı âdetler görülmektedir. Ölü gömme âdetleri günümüzde hâlâ devam etmektedir. Ölü için yemek verme, mezarına ağaç dikme, eşyalarına verilen önem Türkler de sadece beden ölümünün varlığını bize göstermemektedir. Türkler İslâmiyet'ten önce de kişinin ruhunun ölmediğine inanmaktadır. Bu nedenle yaptıkları tüm pratikler ölen kişinin ruhu içindir.

3.1.7. Ata Kültü

Ata kültürünün, eski Türk topluluklarından günümüze kadar gelen en köklü ve en eski inanışlardan biri olduğu söylenebilir. Temelde ataerkil aile yapısıyla ilgili olarak görülen ata kültürü, Hunlar zamanında tespit edilmiştir (Ocak, 2002: 62).

Altaylı şamanlar, güçlerini göklerden, atalarının ruhlarından aldıklarına inanmaktalar. Onlara göre şamanlık sanatı öğrenmekle elde edilemez. Şaman olmak zahmetli bir iştir dolayısıyla bunu başta kimse istememektedir. Şaman adayı kişiye ata ruhlarından biri bulaşarak onu basar ve kam olmaya zorlar. Bundan kurtulmaya çalışan aday kamlığı kabul etmezse delirir (İnan, 1986: 76). Diğer yandan şamanlarda yaşayanla, ölmüş ataları arasında çok yakın bir münasebetin olduğuna inanılır. Onlara göre ata ruhu Tanrı gibi yaşayan ilâhî kuvvetlere sahip olan ve insana sıkışık anlarında yardım eden bir ruhtur. Bu anlamda ancak kendi atalarıyla sıkı bağ kuran kimse kam olabilir (Eröz, 1990: 324-325).

Kafesoğlu, eski Türk inancını, tabiat kuvvetlerine inanma, atalar kültürü ve Gök Tanrı dini olarak üç noktada toplamının mümkün olduğunu söyler (Kafesoğlu, 2018: 290).

Bu sınıflandırmaya göre ata kültürü bir inanç olarak ortaya çıkmış atalara duyulan derin saygı onlara tapma halini almıştır. Tanrıyı memnun etmek için elinden geleni yapan insanlar bu kez ataları için aynı şeyi yapmışlardır. Kurban sunma inancı ve âdeti buna örnek verilebilir (Günay ve Güngör, 2003: 80).

Ata kültürüyle ilgili olarak özellikle onların binlerce yıl öncesinden söyledikleri sözler dikkati çekmektedir. Çobanoğlu'na göre, atasözleri, insanların kendini yalnız ve çaresiz hissettiği durumlarda tabiatla olan mücadelesinin hikâyesidir. Dolayısıyla, insanoğlu tabiatla olan mücadelesinde sosyal ve kültürel şekillenişinde tecrübelerini diğer kuşaklara

aktarmış olması nedeniyle, kültür ve uygarlığı meydana getiren en önemli araçtır. Mitler nasıl ki kaostan kosmosa geçişte ilkel toplumların ansiklopedileri mahiyetindeki anlatılarsa, atasözleri de bu tür bir toplum hayatı içinde yaşayan bireyin okulu ve yeryüzünde yaşama kılavuzu veya el kitabı niteliğinde sosyal ve kültürel kurallardır (Çobanoğlu, 2004: 2).

Türk mitolojisinde anaerkil dönem sonrası oluşan ataerkil yapıda Türk Ata, Korkut Ata efsanelerinin örnekleri başta olmak üzere erken mitolojik dönemin kültür kurucu ve köken mitlerinde meydana getirici kültürel kahraman konseptiyle ilişkili olarak ortaya çıkan ata veya atalar sözünün kaynağı olan, ata kültü ve “atalar”ın, İslâmiyet’in kabulüyle birlikte yeni kültürel bağlamın zorlamasıyla oldukça sık da olsa İslâmileştirildiği görülmektedir. Ataları veya “uluları”, “Ulusın bilmeyen Tanrısın bilmez” şeklindeki atasözünde açıkça görüleceği biçimde ululayan bu anlayış, İslamiyet’in hoş göreceği bir çehreye bürünür (Çobanoğlu, 2004: 5).

Rıfat Araz, Harput’taki tespitlerinde, ataya/babaya büyük saygı ve hürmet gösterildiğini belirterek yörede, büyüklerin başı ve ruhu üzerine yemin edilirken eğer ata yaşıyorsa; atanın başı için, eğer ölmüş ise; atanın ruhu için şeklinde yemin edildiğini ifade etmiştir (Araz, 1995: 82). Atalara olan sevgi ve saygı, bütün Türk dünyasında, ocak ve ateşe saygıyı doğurmuştur. Aile ocağı, asker ocağı, ocağına incir dikmek, Ocağı tutmek, Ocağı bozulmak gibi deyimler böyle bir dünya görüşünün ve ocak etrafında çevrelenen itikat ve inanışların ürünü sayılmaktadır (Eröz, 1990: 331).

Ata kültürünü oluşturan en temel öge onlara karşı duyulan minnet duygusudur. Burada her ata kültleştirilmemekte ve mezarı da kült konusu olmamaktadır. Sadece saygıdeğer olanlar kültleştirilmektedir. Bu anlamda ölü ve ata kültü birbirine karıştırılmamalıdır (Günay ve Güngör, 2003: 80). Ata mezarlarını ziyaret etme onlara hürmet gösterme ve mezarlarını koruma günümüzde de devam etmektedir. Evliya, ermiş, velî ve benzeri adlar atında ziyaret edilen ata mezarları, türbeler çaresiz kalmış insanlarımızın bir ümit kapısı gibi, eski fonksiyonunu korumaktadır (Kalafat, 1995: 71). Bütün bu ifadeler sonucunda atalar kültürünün Türklerin eski dini inançları arasında köklü ve sarsılmaz bir yeri olduğu anlaşılmaktadır (Ocak, 2002: 63).

3.2. TABİAT OLAYLARIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR

İlkel toplumlarda insanlar fenalıkların, kötülüklerin, kıtlığın ve doğa felaketlerinin önlenmesi için güneş ve Gök Tanrı'ya yalvarmışlar, onlara insan ve hayvan kurban etmişlerdir. Onlara göre iyilik ve kötülük Tanrısı hep göklerdeydi. Gök Tanrı'yı küstürmemek onu hoş tutmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Onlara göre yer ve gök birbiriyle bağlantılıdır (Şahhüseyinoğlu, 2005: 24).

Eski Türklerin tabiatla olan mücadelesinde pek çok natürist inanışlar ortaya çıkmıştır. Bu inanışlar güneş, ay, gök gürültüsü, şimşek, yağmur, rüzgâr, kar ve dolu gibi tabiat olayları etrafında gelişmiştir. Bunlardan en yaygın olanı bolluk ve bereketin kaynağı olan yağmurla ilgilidir. İnsanlar yağmurun her daim yağmasını istemektedir yağmadığı zaman ise bunu kendilerine verilen bir ceza olarak görmektedirler.

Türkler, yılanı öldürdükten sonra karnının göğsüne doğru çevrilerek gömülmesi gibi ya da at kafatasını suya daldırarak suya iki delikanlıyı atmaları gibi yağmur yağdırma ritüelleri gerçekleştirmişlerdir. Bütün bu işlemler kurban ritüellerinin oyuna dönüştürülmüş halleridir (Boratav, 2016: 160).

Bir diğer yağmur yağdırma ritüeli ise yada taşıyla ilgilidir. İnaniş'e göre, bu taş, yağmur, kar ve dolu yağdırmak için kullanılmaktadır (Ögel, 1995: 160). Türk kültüründe yağmur yağdırmak için kullanılan bu ritüeller İslâmiyet'le birlikte "Yağmur Duasına" dönüşmüştür.

Tabiat olaylarından yıldırım ve gök gürültüsü önüne geçilmez ürkütücü olaylardır. Bu olaylardan çıkan seslerin gökyüzünde meleklerle zebanilerin kavgasından çıkan sesler olduğuna inanılmıştır. Aynı zamanda bu olaylar meydana gelirken ambarlara vurarak ses çıkarmanın da bolluk ve bereket getireceğine inanılmıştır (Boratav, 2016: 56)

Ögel, yıldırım düşmesinin Türk inanışlarındaki yerini açıklarken Türklerin yıldırım düşen yeri, kutsal bir yer olarak kabul ettiklerini fakat bu yerin insanlar ve hayvanlar için pek iyilik getirmediğini bu sebeple de insanların mümkün olduğu kadar o yere pek yanaşmak istemediklerini hayvanlarını da o yerden uzaklaştırdıklarını belirtir (Ögel, 1995: 284). Yıldırım düşmesiyle ilgili olarak Altaylıların uygulamaları da dikkat çekmektedir. Altaylılar, ilk yıldırım düştüğü zaman, çadırın dışına çıkıp çevreyi incelerler ve

yıldırımların çadırların hangi yönüne düştüklerini tespit ederler. Onlara göre yıldırımların düştüğü taraftaki bulutlar dişi; yıldırımın düşmediği taraf ise erkektir. Dişi taraftaki bulutlar yoğunlukta olması o sene sütlerin çok olacağına; erkek taraftaki bulutların yoğunlukta olması ise o sene av hayvanlarının bol olacağı inanişını ortaya çıkarmıştır (Ögel, 1995: 268,269).

Yakut Türklerinin inanişlarında, rüzgârın esmesini sağlayan ruh yüksek dağların tepelerinde yaşadığı için Yakutlar, dağların tepelerinde yüksek sesle konuşmaktan çekinmektedirler. Çünkü yüksek ses yansımalarını duyan bu ruhun onlara fırtına göndereceğine inanmaktadırlar (Ögel, 1995: 301). Eski Türklere göre, gökyüzünün kara bulutlarla kaplı olması Tanrının onlara kızmasıyla alakalı olarak yeryüzüne felaketler yağdırmak istemesinin bir işaretidir (Ögel, 1995: 272).

Tabiat olaylarıyla ilgili bir başka inaniş, gök kuşağıyla ilgilidir. Türklerde gökkuşağının altından geçerek bazı isteklerde bulunma arzusu vardır. Onlara göre bir kimse bunun altından geçerse, geçenin içindeki dileğin olacağına inanılmaktadır (Gökbil, 1998: 126). Gökkuşağı bir başka adıyla ebemkuşağı birçok yerde de Fatıma Ananın Kuşağı diye adlandırılır. Gökkuşağının altından geçenin cinsiyet değiştireceğine inanılır (Boratav, 2016: 56).

Kalafat, Türkiye’de ay ve güneş tutulması sırasında tenekeleri, taşları birbirine vurarak düğün arabalarının arkasına boş teneke bağlayarak ve yine istenmeyen memurun arkasından da teneke çalarak ses çıkarılmasının birtakım kötü güçleri kovmak inancıyla gerçekleştirildiğinin altını çizer (Kalafat, 2007a: 118).

Eski Türklerin tabiatla ilgili inanişları temelde korku, kaygı, hayatta kalma mücadelesi, Tanrıya saygı, minnet duygusu ve Tanrıyı memnun etme çabası ile oluştuğu görülmektedir. Ritüellerin birçoğunda ses ve gürültü çıkarmak, dua okumak, saç yapmak, Tanrıyı mutlu etmek onu kızdırmamak vardır. Bu davranışların tümü o dönemde bolluk ve bereketin devamlılığı içindir.

3.3. GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Geçiş dönemleri; doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere insan hayatının üç önemli dönüm noktalarını kapsar. İnsanlar için bu üç dönem travmatiktir. Bu dönemlerin sağlıklı atlatılabilmesi için diğer insanların desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle bu üç dönem toplulukla geçirilen dönemlerdir. Dolayısıyla hemen hemen her toplumda geçiş dönemi inanışları ortaya çıkmıştır.

Doğum insan hayatının başlangıcı olarak dünyaya gelmeden evvel başlayan sürecin ilk safhasıdır. Doğumun safhaları başlamadan doğumla ilgili dilek, temenniler ve geleceğe yönelik tahminlerle adeta doğum arzu ve istekle başlatılmış olur. Doğum; doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası olarak üç safhaya ayrılır (Kalafat, 2009a: 23). Bunlar etrafında gelişen pek çok inanç ve uygulamalar vardır. Doğum öncesi inanışlar, genellikle kısırlığı giderme, aşırma ve gebelikle ilgili inanışlarla ilgilidir.

Bu inanışlara bakıldığında çocuğu olmayan bir kadın çocuğunun olması ya da doğacak çocuğun kız veya erkek olması için yatırlardan, yatırların su veya topraklarından medet beklemektedir. Bazen de yatır yerine camilerden yardım umulmaktadır. Buradaki incelik kutsal makamların kutsiyetinden istifade edilmek istenilmesindendir (Kalafat, 2009a: 25).

Kısırlığına çare bulunan kadın hamile kaldıktan sonra aşırmeyle, bebeğin cinsiyetini tahmin etmeyle ilgili ve bebeğin adına yönelik yine birtakım inanışlar geliştirmişlerdir. Buna göre, hamile bir kadının çocuğunun kız veya erkek olduğunu anlamak için, kadının karın şekline bakılmaktadır. Kadının karnı yanlara genişse kız ön tarafa sivrilmişse erkek olacağına inanılmaktadır (Gökbel, 1998, 88).

Doğum anında görülen en yaygın işlemlerden biri, hamile kadına içirilen Meryemanaeli veya Fatmaanaelidir. Bu bitki suda açılmaktadır. Onda dölyatağının açılmasını sağlayan bir gücün bulunduğu inanılmaktadır. Doğum sancısı çeken kadının kendi saç örgülerini çözmesi de alınan tedbirlerdendir (Boratav, 2016: 171). Kolay doğum yapmış kadınların, gebe kadının sırtını sıvazlaması, kilitli kapı, sandık ve pencerelerin açılması, kuşlara yem serpilmesi, silah atılması, “Tanrı düğümlediği düğümü çözer”, “biz göçtük, sen de göç” gibi dileklerde bulunulması doğum sırasında yapılan diğer uygulamalardır (Örnek, 2014: 195).

Doğum sonrası inanışlar; çocuğa ad verme, kırklama, sünnet olma, day durma, ilk emekleme, ilk saç kesimi, ilk tırnak kesimi, ilk dişin çıkışı, köstek kesme, aylık kesme gibi dönemleri içermektedir (Kalafat, 2009a: 31). Buna bağlı olarak en yaygın karşılaşılan inanışlardan birisi de göbek bağıdır. Çocuğun geleceğini belirleyeceği inanışıyla bu bağ, cami avlusuna veya okul bahçesine gömülür, hayvan sever olması için ahıra gömülür, gözü dışarıda olmasın evine bağlı olsun diye evin içinde bir yere gömülür, huyu suyu temiz olsun diye suya atılır, terzi olsun diye dikiş makinesinin gözüne koyulur (Örnek, 2014: 197). Buradaki inanış hem çocuğun geleceğini düşünmek, iyi dileklerde bulunmak hem de insan bedeninin bir parçasına saygıyla yaklaşmaktır.

İnsan hayatının ikinci dönüm noktası evlenmedir. İnsanlar evlenerek hayatın yeni safhasına başlamış ve yeni bir âleme girmiş olmaktadır. İnsanların bu dönemdeki inanışlarına eski inançlardan karışmalar olmuştur. Bu dönem evlilik öncesi, evlilik esnası ve evlilik sonrasını kapsamaktadır (Kalafat, 2009a: 39).

Evlilikteki en temel düşünce soyun devamlılığıdır. İnsanlar hem soyun devamlılığını sağlamak hem de huzur, mutluluk ve sağlam temelli bir evlilik düşüncesiyle çeşitli inanışlar meydana getirmişlerdir.

Evlilik öncesinde yapılan ilk adım kismet açma uygulamalarıdır. Anadolu’da sabah ezanından sonra yedi ayrı çeşmeden su alarak banyo yapan genç kızın kismetinin açılacağına inanılmaktadır (Kalafat, 1995: 55). Bugün de günümüzde evlenen kızın ayakkabısının altına bekâr kızların adını yazması adı silindiği zaman evleneceğine inanması aynı amaca yöneliktir.

Kismetini açılan kişiyi bir sonraki aşamada evlilik beklemektedir. Evlilikle ilgili inanışlar, kız istemeden başlar ve söz, nişan, kına gecesi ve düğünü takip eder. Bunlar her ne kadar eğlence amaçlı ya da alışılmış gelenekler olarak görülse de temeli eski Türk inanışlarına dayanmaktadır.

Evlilik âdetlerinde önemli uygulamalardan biri de gelinin eve getirilirken ırmak veya dere üstüne kurulu bir köprüden geçirilerek eve gelen gelinin kötülüklerden korunacağına ve eve bereket getireceğine inanılmasıdır (Kalafat, 1995: 54). Bir başka yönüyle gelin, getirildiği evin kapısından içeri gireceği sırada yaşayacağı evde kaldığı süre boyunca

geçimli ve yumuşak huylu olması amacıyla gelinin eline bir parça yağ verilerek kapının kenarlarına ve üstüne sürmesi istenir (Gökbel, 1998: 111).

Geçiş dönemlerinin sonuncusu ise ölümdür. Ölüm, dünya hayatının kesin olarak son bulması halidir. Eski Türklerden bu yana insanların iki unsurdan ruh ve bedenden oluştuğu bilinmektedir. Bu nedenle gözle görülen bedenin ölmesi gerçekte insanın ölmüş olduğu gerçeğini taşımamaktadır. Bu çerçevede pek çok inanış meydana gelmiştir. Ölüm inanışlarını da kendi içinde ölüm anı ve sonrası olarak ayırmak mümkündür.

Kalafat'a göre cenazenin iki defa yıkanması, cenazenin yıkandığı yere bulgur türünden yiyeceklerin konulması, kabirlerin üzerine testi ile su konulması, yıkanma işleminden sonra da cenazenin üzerine bir tas su dökülmesi gibi pek çok uygulama eski Türk inançları ve Gök Tanrı inancındaki su kültü ile büyük ölçüde ilgilidir (Kalafat, 2009a: 77).

Ölü gömülürken onun kişisel eşyaları beraberce mezara koyulmakta, yakılmakta, suya atılmakta ya da yüksek bir yere asılmaktadır. İlkel insanlar, ölüden ve ölü eşyasından uzak durmuşlardır. Bunun en temel sebebi, ölünün eşyasına dokunulduğunda ölüm halinin dokunana geçebileceğine inanılmasıdır (Acıpayamlı, 1962: 246-248). Bazı inanışların ise ölü toprağıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bugün de sosyal hayatın içinde kullanılan sanki üzerimde ölü toprağı var ifadesiyle ölü toprağının ağırlığından, onun sahip olduğu güç ve kudretinden bahsedilmektedir (Araz, 1995: 120).

Anadolu'da ölünün yemekle anıldığı belirli günler vardır. Bunların başında ölünün yedisi, kırkı, elli ikisi ve senesi gelmektedir. Bu günlerde ölü belli bir biçimde anılmaktadır (Örnek, 1971: 78). İlkel insanlarda da ölü aşı ölünün üçüncü, yedinci ve kırkinci günlerinde verilmiştir. Ölü yemeğinde erkeklerin tıraş olmaması ve kadınların siyah bağlamaları gerekmektedir. Böylece bir ay sürecek olan yas töreni başlamış olup bu törende ölünün elbiseleri bohçaya koyularak üzerine ağıt yakmışlardır (Şahhüseyinoğlu, 2015: 70).

Ölüm inanışları ele alındığında bu inanışların kökeninin ölü kültüne ve atalar kültüne dayandığını söyleyebiliriz. Ölümle ilgili inanışlarda karşımıza çıkan inanç ve pratikler günümüz Türkiye'sinde de canlı bir biçimde yaşamaktadır. Bugün de ölünün mezarına su dökmek, ağaç dikmek, ölü için belli günlerde yemek vermek, kıyafetlerini dağıtmak, ağıt

yakmak gibi uygulamalar görülmektedir. Bu eski Türk inanışlarının bugünde hala devam ettiğini açıkça göstermektedir.

3.4. HALK HEKİMLİĞİYLE İLGİLİ İNANIŞLAR

İnsanların olanakları olmadığında ya da başka nedenlerle doktora gidemediklerinde veya gitmek istemediklerinde hastalıklarına tanı koyma ve sağaltma amacıyla başvurdukları işlemlerin hepsine halk hekimliği denmektedir (Boratav, 2016: 139). Modern tıbbın; “bizim yapacağımız bir şey kalmadı” demesiyle tükenen ümitler, halk hekimliğiyle birlikte yeniden canlanmaktadır (Alptekin, 2011: 90). Bununla birlikte, toplumların din kültür çevresi, buna bağlı olarak geliştirdikleri gelenekleri ve yaşadıkları coğrafyadaki farklılık, halk inanışlarında dolayısıyla da halk hekimliği anlayış ve uygulamalarında da farklılığı beraberinde getirmiştir. Sağaltmada kullanılan halk hekimliği uygulamaları, hastalıktan korunmak, teşhis ve tedavi olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Arık ve Eroğlu, 2017: 311).

Bu bağlamda Gökbel, ellerinde siğil çıkan veya herhangi bir yerinde derma oluşan Varsakların hiçbir zaman doktora gitmediklerini onların doktor yerine köylerde ya da o bölgede bulunan ocak ailelere giderek tedavi olduklarını ifade etmektedir. Onlarda ocak ailelere mensup kişilerden herhangi birisinin bu hastalıkları okuyarak ya da hastalıklı olan yerin üzerini yazarak tedavi ettiğini söylemektedir (Gökbel, 1998: 144). Kalafat, Samsun Tekke köyünde Dibekli Mahallesiindeki Cüneydi Bağdat Tekkesinde uyunduğunda şifa bulunacağı, suyunun zemzem olduğu, Cüfer denilen toprağının da şifa olduğuna inanıldığını iletir (Kalafat, 2009a: 123).

Halk hekimliğiyle ilgili bilgilere Şamanizm döneminde de rastlamak mümkündür. Şamanların, balıkçılık ve avcılıkla hayatlarını devam ettiren küçük topluluklarında günlük işler dolayısıyla birinin hastalanması ailesini oldukça olumsuz şekilde etkilemektedir. Onlarda hastalık, görev paylaşım dengesinin bozulmasını da beraberinde getirdiğinden vakit geçirilmeden hastanın sağaltılması gerekmektedir. Dolayısıyla şamanlıktaki doktorluk faaliyetlerinin diğer milletlere oranla Sibiry’a da ağırlık kazanması bir tesadüf değildir (Hoppál, 2014: 35). Aynı zamanda Şaman mükemmel bir psikolojik iyileştiricidir. Onlar doğrudan hastalığın iyileştirilmesine değil, önlenmesine

yoğunlaşarak bozulmuş ruhsal ve bedensel dengenin düzeltilmesiyle uğraşmışlardır (Hoppál, 2014: 36).

Halk hekimliğinde hastalık algısına göre tedavi yöntemleri ve araçları da çeşitlilik göstermektedir. Çoğu kez de bir hastalık için birden çok tedavi yöntemi uygulanabilmekte ve bu tedavi yöntemleri arasında kocakarı ilaçları denilen geleneksel kürler, bazı yiyeceklerin tüketilmesi, türbe ziyaretleri, şifalı sulardan içme, delikli taştan geçme, muska yaptırma ve ocaklara gitme inancı yer almaktadır (Arık ve Eroğlu, 2017: 313).

Halk hekimliğinin Türk kültürünün her alanında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Dede Korkut'ta dağ çiçeği ve anne sütüyle tedavi, yaraya kül basarak tedavi etme, kör gözün açılması gibi sağaltma örnekleri mevcutken halk hikâyelerinde de güneş yanığının tedavi edilmesi, ses kısıklığını tedavi etme, akan kanı durdurma, çiçek ve otlarla tedavi etme, çocuksuzluğu tedavi etme gibi örneklerden bahsedilmektedir (Alptekin, 2011: 93-102).

En eski devirlerden bugüne izlerini taşıyan bugün de yaşamımızın içinde var olan halk hekimliği uygulamaları, gelişen tıbbın yanında gündelik hayatımızda alternatif tıp ya da geleneksel tıp adıyla da kullanılıyor. Hastalıkların birçoğunun psikolojik temelli olduğu bilinmektedir. Bu anlamda halk hekimleri yalnızca bedensel sağaltım yapmamaktadırlar. İster bedensel ister ruhsal olsun her tedavi yönteminde olduğu gibi halk hekimliğinde de inanmak ve niyet etmek en önemli temel davranışlardır. Bu bağlamda halk hekimliğindeki pratiklerin ateş ve ocak kültürüyle ilişkisi yadsınamaz.

3.5. UĞUR-UĞURSUZLUKLA İLGİLİ İNANIŞLAR

Halkın gözünde, bir nesnenin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyilik, bereket, mutluluk uğur olarak nitelendirilirken kaçınılan olumsuz görülenlerse uğursuz olarak nitelendirilmiştir (Boratav, 2016: 109). Bu anlamda uğur-uğursuzluklar genellikle haftanın ya da ayın belli günlerini, hayvanlarla ilgili ya da nesneyle ilgili alanları ve insan davranışlarını kapsayabiliyor.

Arık ve Eroğlu'na göre, uğur ya da uğursuzluk insanla tabiat arasındaki ilişkinin animizm dönemlerinden kalma bir sebep sonuç mantığı içerisinde değerlendirilen sayı, renk, doğa olayları, insan ve hayvan hareketlerinin birer yorumudur (Arık ve Eroğlu, 2017: 328).

Söz konusu inanışlarla ilgili Türk halk kültüründe pek çok uygulama örnekleri vardır. Bu kapsamda konuyla ilgili örnekler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

At nalının uğur getirdiği inancı, kapılara çakılması ve eski kapı tokmaklarında at nalı biçimi ve türevlerinin kullanılmış olması ortak bir değer yükleme geleneğini göstermektedir. At nalı uygarlık tarihinde, savaş, ulaşım, taşımacılık ve güç kaynağı olarak önemli bir rol oynarken aynı zamanda ateş kültü ile kaynaşarak da demir ve demircilikle iç içedir (Emiroğlu, 2019: 13).

Kalafat, ekmek türü bir kısım yiyeceklere bıçak türü madeni aksamli şeylerle kesilmemesi gerektiğini buna riayet etmeyenin uğursuzlukla karşılaşabileceğini söylemektedir (Kalafat, 2009a: 103). Ayrıca Anadolu'da yolculuğa çıkan bir kişinin, gelin gidenin ve askere gidenin arkasından su serpererek, yolunun ve geleceğinin aydınlık olması amacıyla yapılan diğer bir inanıştır (Kalafat, 2009a: 124).

Arık ve Eroğlu'na göre, gök gürlediğinde demiri ısırmak, işe giderken yılan görmek, düğünde geline ayna vermek, camdan bir eşyanın kırılması, dolunayda doğan kız çocuğu, ilk önce sağ elin yıkanması gibi inanışlar uğur getiren inanışlardır. Cuma günü çalışmak, ateşe tükürmek ya da tırnak atmak, kara kedi görmek, elden ele sabun veya makas almak ya da vermek, köpeğin uluması gibi inanışlar da uğursuzluklara örnek olan inanışlardır (Arık ve Eroğlu, 2017: 336-340). Diğer yandan terliğin ters dönmesi, gece tırnak kesmek, kesilen saç ve tırnakları herhangi bir yere atmamak, içine şeytan girmesin diye yumurta kabuğunu kırmadan bırakmamak, başlar tokuşunca kel olmak türünden yapılacaklar ve yapılamayacaklar listesi uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlara verilecek diğer örneklerdir (Emiroğlu, 2019: 9-10). Uğur ve uğursuzlukla ilgili bu inanış örnekleri yaygın olmakla birlikte en çok dikkati çeken inanış nazar inanışı olmuştur.

Nazar, bakış anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Kimi insanın bakışları bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye zarar verebilir. Onlar üzerinde olumsuz bir etki meydana getirebilir. Buna nazara uğrama denir (Boratav, 2016: 119).

Nazar yalnızca kötü bakış ya da düşünüş sonucunda meydana gelen olumsuzluklara verilen bir ad değildir. Nazar, bir kişiye, eşyaya duyulan aşırı sevgi ve hayranlık sonucunda da gerçekleşebilecek bir olgudur.

Nazarla ilgili olarak Sahalarda bir çocuk dünyaya gelince, eve ilk getirilişinde çocuğun alınına kötü ruhlardan korunması için kül sürülmektedir. Bu uygulama bebeğin nazar almasını önlemek içindir (Kalafat, 2009c: 198).

Varsakların inanışlarına göre bir kişiye nazar değmişse, nazar eden kişiyi bulmak amacıyla, köylerde bulunan bazı kadınlar köz sayarlar. Bu işlem bir kadının ateşten herhangi bir közü alması onu üfleyerek filanın nasibine diyerek suya atmasıyla gerçekleşir. Köz, cas ederek söner ve suyun üstünde kalırsa nazar değmemiştir fakat aksi olur köz suyun dibine batarsa ismi anılan kişinin nazar ettiğine inanılır (Gökbel, 1998: 156). Harput'ta, insanı mezara, deveyi kazana götürür ifadesinin kullanılması nazarın ne derece etkili bir inanış olduğunu göstermektedir (Araz, 1995: 167).

Bu uygulamalarla nazardan korunmak için bir de nazarlıklar üretilmiştir. İnsanlar bu nazarlıkları yaşam alanlarında ve kendi üzerlerinde taşıyarak kötü ruh, bakış ve düşüncelerden korunacaklarına inanmaktadırlar.

Nazarlıklarla ilgili en çok kullanılan eşya göz biçiminde yapılmış mavi renkli boncuklardır. Bununla birlikte Fatmaanaeli de nazarlık olarak kullanılmaktadır. Beş parmağın açılmış el resminin nazara karşı bir korunma aracı olması dünya üstünde çok yaygın bir gelenektir (Boratav, 2016: 138).

İnsanlar uğurlu buldukları pek çok şeyi önemserken uğursuz olduğuna inandıkları her şeyden korkmuşlar, çekinmişler ve onlara karşı önlem almışlardır. Bu kapsamda ilgili inanışın, eski Türk dininden kalma birtakım düşüncelerle İslami düşünceler birleşerek günümüze kadar gelmiş ve gündelik hayatımızın içinde vücut bulmuştur.

3.6. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

Tarihin belli dönemlerinde doğayla iç içe yaşayan Türkler, bazı hayvanlara kutsallık atfetmişlerdir. Bu onların temel yaşam şartlarıyla ilgilidir. Onlar hayvanları hayatlarının bir parçası olarak görmüşler ve korkularını, endişelerini, mutluluklarını, uğurlu ve uğursuz saydıkları her şeyi çevrelerindeki hayvanlarla özdeşleştirmişlerdir. Zamanla hayvanlar Türk kültürü içerisinde kültleşmiş onlara bağlı inanç ve uygulamalar meydana gelmiştir.

Atlı göçebe kültürde yaşayan Türklerin, hayvanlarla ilgili inanışlara sahip olmasının nedeni hayvanların doğasında bulunan öz davranışlarını, insanlara geçirdiklerine inanmalarıdır. Yırtıcı bir hayvan, bir çobanın sürüsünü katletmişse çoban o yırtıcı hayvanın biçimini yaparak kendini düşmanı ile bir görmüş, kuvvetinin de kendisine geçmesini ümit etmiştir. Ayrıca, bu insanların hayvan maskeleri takarak, danslı ayin yapmaları da dünyanın en eski sanat davranışı arasında sayılmıştır (Diyarbakirli, 1972: 114).

Roux'a göre, hayvanların davranışı psikolojik açıdan değerlendirildiğinde doğal yasaların dışına çıkmaktadır. Aslında hayvan davranışları, olağanüstü ya da gizemli değildir. Sadece ilkel insanın düşüncesinde bir köpeğin burnunu iyi kullanması ya da bir devenin fırtınayı önceden hissetmesi onların düşüncesinde akla yakın açıklaması olmayan olağanüstü şeylerdir (Roux, 2005:128).

Eski Türkler, genellikle ıssız ve karanlık bir alan olan ormanda yaşamışlardır. Orman o dönem insanı için her türlü tehlikeyle karşılaşılacak bir yerdir. Bu nedenle onların düşünce dünyasında ormana ve ormanda karşılaştıkları hayvanlara karşı oluşturdukları inançlar ve uygulamalar yer almaktadır.

Bazı Türk boyları köklerinin belirli bir hayvandan türediğine inanmışlardır. Bu hayvanlardan biri kurttur. Özellikle Göktürkler, kurttan türediklerine inanmışlardır (Diyarbakirli, 1972: 119). Bu nedenle ona büyük bir saygı göstermişlerdir. Türkler tarafından kurt postunun anne adayını ve doğacak olan bebeği koruyacağına inanılmıştır. Bu inancın derinliklerinde Ata Ruhü, Kurt Ata inancı hâkimdir. Sistemde ata ruhlarının insanları birtakım görünmeyen güçlerin muhtemel zararlarından koruyacaklarına inanılırken, kurt ve onun ruhu da muhtemelen ata ruhu olarak düşünülüp inanılmaktadır.

(Kalafat, 2018a: 27). Post ve koruma bağlantılı bir inanç da kurt kılı ile ilgilidir. Doğu Anadolu’da erkek çocuklarına daha bebekken burunları delinerek buradan kurt kılı geçirilmektedir. Bu uygulama ile çocuğun büyüyünce cesur olacağına inanılmaktadır (Kalafat, 2018a: 28).

Altaylarda, Yakutlarda ve Dolganlarda ayı isminin açıkça söylenmemesi gerektiği inancı vardır. İnanca göre ayı, isminin söylendiğini duymaktadır. Azerbaycan ve Anadolu Türk kültür coğrafyasında av esnasında veya toplu anlatılarda ayı ismi yerine “o” veya “kâfir” denilerek kodlanmaktadır. Ayı ile ilgili diğer inançlar, ayı eti, ayı yağı, ayı pençesiyle alakalıdır. Doğu Karadeniz’de ve Nahçıvan’da evin şer güçlerden korunması için kapı başına ayı pençesi, tırnağı asılmaktadır (Kalafat, 2013: 154-156).

Türklerin gündelik hayatlarında at da çok önemli bir konuma sahiptir. Atla ilgili inanışlar günümüzde oldukça yaygındır. Yağmur yağdırma törenlerinde atın kafatasının kullanılması, bostanlara korkuluk olarak takılması yine nalının nazarlık olarak kullanılması onun gizemiyle ilgilidir (Boratav, 2016: 71). Diğer yandan at nalının uğur getirdiği inancı ve at nalının kapılara çakılması, eski kapı tokmaklarında at nalı biçimi ve türevlerinin kullanılmış olması, gelenekteki ortak bir değeri göstermektedir (Emiroğlu, 2019: 13).

Hayvanlarla ilgili inanışların bir bölümünü de kediler oluşturmaktadır. Kediler, tahıl depolarını sıçan ve yılanlardan koruduğu için bütün tarım toplumlarında kutsallaştırılmış fakat Ortaçağ Avrupası’nda kediler şeytan olarak görülmüş onlara savaş açılmıştır. Aynı şekilde Çin’de de kedinin, fare tutmakla sağladığı yarar göz ardı edilerek şeytani bir yaratık olarak görülmüştür (Emiroğlu, 2019: 22).

İç ve Batı Anadolu’nun bazı kesimlerinde kara kedinin uğuruna veya uğursuzluğuna inanılmaktadır. Burada kara kedi gören kimse saçını tutarsa saçının kara olacağına inanılmaktadır (Kalafat, 2012: 44). Ayrıca kara kedinin uğursuzluğu inancı Rize ve çevresinde de vardır. Sürmene’deki bir inanca göre kedi saç ayağının altından geçirilirse artık yavru lamazmış. Yine sabah saatlerinde kara kedi görmek o günün uğursuz geçeceğine bir işaret olarak kabul edilmiştir (Kalafat, 2018-b: 178).

Türk kültürü içinde dikkati çeken diğer bir nokta hayvanlarla tedavi yöntemidir. Roux’dan edindiğimiz bilgilere göre, hayvanların bedenlerinden elde edilen birçok ilaç

ya da hayvanların uygun bir yöntemle kullanılmasıyla gerçekleştirilen sayısız tedavi vardır. Bunların çoğu sınırları kesin olan bir çerçevede yer alır, örneğin iyi amaçlı büyüler; bir çocuk konuşmakta geç kaldığında Orta Asya Türkleri, bazı kuşların dilini yedirmektedir. Ayrıca Uygur döneminden kalma bir tıp metninde kekliğin beyinciğinin kuduzu iyileştirdiği, tavuk yumurtasının safrayla karıştırıldığında çıbanları geçirdiği, yine kekliğin safrasının arpacık hastalığını tedavi eden bir merhem olduğu bilgisi yer alır (Roux, 2005: 165).

Hayvanlarla ilgili inanışları değerlendirdiğimizde bu inanış ve uygulamaların aslında eski Türkler için bir hayatta kalma davranışı olduğu anlaşılmaktadır. İlkel insan tabiatla ve hayvanlarla mücadele ederken güçlü hayvanları kendilerine seçip onları simgeleştirmiştir. Dolayısıyla zorunlu ihtiyaçtan doğan uygulamalar zamanla halk inanışına dönüşmüştür. Pratiklerinin tekrarlanmasıyla da âdet halini almıştır.

3.7. SAYILARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

En eski devirlerden günümüze kadar sayılar hayatın hemen hemen her devresinde karşımıza çıkmaktadır. Diğer halk inanışlarında olduğu gibi sayılarla ilgili inanışların kökeni de insanın hayatı anlamlandırma ihtiyacından doğmuştur.

Bazı sayılara özel bir önem verilmekte ve onların sık sık kullanılmasına farklı anlamlar yüklenmektedir. Çoğunlukla 3, 5, 7, 9 ve 40 gibi sayılar, kutlu, hayırlı ve uğurlu sayılar olarak kabul edilmişlerdir (Boratav, 2016:104, 105). Bugün de hemen hemen hepimizin uğurlu bir sayısı vardır. O sayı çerçevesinde dileklerimizi dileriz, o sayının denk geldiği günleri dikkate alırız. Kalıp söz ve atasözlerimizde de yer alan sayıları çoğu kez gündelik yaşamımızda kullanırız.

En genel gök tasarımı göğün 7, 9, 33 kat olduğuna inanılması Sibiya'da ve İç Asya'da oldukça yaygındır. Aynı zamanda Altaylıların 8 cennet, 99 ya da 18.000 âlemde bahsettikleri görülür (Çoruhlu, 2002: 195).

Tuva Türk halk inanç kültüründe 3 ve 9 sayıları kutsal mevki tutmaktadırlar. Dualar dâhil birçok yerde bu sayılar saygıyı ifade ederek tekrarlanmaktadır. Örneğin, “9 dağlarım beni koruyun, bizlere bereket verin” denmektedir (Kalafat, 200c: 208).

Halk arasında yaygın inanışa sahip olan bir diğer sayı kırktır. Kırkla ilgili olarak doğum sonrası inanışlarda kırklama, loğusanın kırkı gibi inanışlar görülmektedir. Bununla birlikte toplumda kutsallık atfedilmiş bazı kişiler için öldükten sonra kırklara karıştığına inanılır. Düğünlerin, şenliklerin kırk gün kırk gece sürdüğünü anlatan ifadeler de yine sayılarla ilgili inanışların yaygınlığını göstermektedir (Boratav, 2016: 105).

Türkiye'nin değişik bölgelerinde, loğusa kadına al basmasını önlemek için yatağın çevresinde üç defa ip dolandırıldığı ya da dua eşliğinde üç düğüm atıldığı, kırk küçük taşın yıkanarak mezarlığa atıldığı ve üç çarşamba kurşun eritildiği görülmektedir (Arık ve Eroğlu, 2017: 425). Çevreden nazar değmemesi için yine sayıların gücünden yararlanılmaktadır. Yakut/Saha Türklerinde 40 gün bebeğin kimseye gösterilmeyeceği ve bebeğin annesinin 40 gün yıkanmayacağı inancı vardır. Onları sadece yakınları görebilmektedir (Kalafat, 2009c: 199).

Ölümle ilgili inanışlarda üç, yedi, kırk sayısı önemli motif olarak dikkati çekmektedir ve ölünün üçü, yedisi, kırkı, Anadolu, Orta Asya/Türkistan Türk boyları arasında önemli bir kült olarak yaşadığı görülmektedir (Arık ve Eroğlu, 2017: 428).

“Yetmiş iki millet” deyiminde kullanılan 72 sayısı dünya üstündeki dinleri, ırkları, birbirinden farklı toplumları ifade edebilmek için kullanılırken 1000 sayısı da genel olarak çokluğu anlatmak için kullanılmaktadır (Boratav, 2016: 106).

Sayılarla ilgili olarak Türk kozmolojisinden günümüze kadar pek çok inanışın meydana geldiğini görüyoruz. Bu inanışların oluşmasını sağlayan insanlar, öncelikle sayıların gücüne ve enerjisine inanmışlar daha sonra bunları hayatlarının uygun yerlerinde kullanmaya başlamışlardır. Buna göre Şamanizm’de, geçiş dönemlerinde, halk hekimliğinde, uğur/uğursuzluk ve modern inanışlarımızda, günlük işlerimizde sayılarla ilgili inanışların örneklerine, pratik ve uygulamalarına mutlaka rastlanılmaktadır.

3.8. RENKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

İnsanın kültür unsurları, gelenek ve görenekleri, inançları; kendisiyle, çevresiyle, hayatla, evrenle ilgili algıları, çeşitli yollarla ifade edilmektedir. Gördüğü varlıklarla, görmediği fakat varlığına inandığı varlıklar arasında ilişki kuran insanlar, tarihin en eski

dönemlerinden beri bu varlıklarla ilgili çeşitli kabul ve davranışlar sergilemiş, olumlu veya olumsuz anlamlar yükleyerek simgeleştirdikleri unsurlarla çeşitli inanç kalıpları oluşturmuşlardır (Durbilmez, 2017: 63).

Eski Türklerin çeşitli inanç kalıpları oluşturdukları diğer bir alan ise renklerdir. Türkler, renkleri gelenekte çeşitli anlamları ve kavramları karşılayan semboller olarak görmüşlerdir.

Yeryüzündeki insanoğlunun yaşamaya başladığı günden beri birtakım tabiat olayları nasıl insanların dikkatini çekmiş ise tıpkı onun gibi tabiattaki çeşitli renkler ve başka renkli şeyler de insanların dikkatini çekmiştir. Bu renkler sadece sembol değerler kazanmamış diğer taraftan manevî ve millî değerler de kazanmışlardır (Genç, 1997: 1075). Bu anlamda, renk konusu kültürel kimliğin belirlenmesi noktasında çok önemlidir (Kalafat, 2012: 111). Yapılan araştırmalar sonucu renk tercihlerinin tesadüfî olmadığı, insanların psikolojik durumlarına uygun tercihlerde bulunduğu ortaya çıkmıştır. Fertlerin renk tercihleri nasıl ruh hallerini yansıtırsa, toplumun genel tercihleri ve renklere yükledikleri anlamlar da zamanla renk kültürüne ve kültürüne dönüşmektedir (Durbilmez, 2017: 64).

En eski zamanlardan bu yana Türkler, dağ, taş, ağaç gibi tabiat unsurlarında, hayvan isimlerinde, bazı hastalık isimlerinde, yer-yön belirleme gibi pek çok durumda renkleri kullanmışlardır. Renkler, o dönem insanının güncel hayatı hakkında bize bilgiler veren unsurlardır.

Göçer evli ve savaşçı bir toplum olan Türkler, özellikle yer ve yön tespiti yaparken renklerden yararlanmışlardır. Türklerin bu düşüncesine göre Kuzey'in rengi "kara", Güney'in rengi "Kızıl", Doğu'nun rengi "gök", Batı'nın rengi ise "Ak"tır. Ziya Gökalp, dört tarafın bu renklerle ifade edilmesinde şairane bir hayal olmadığını coğrafî durum esas alınarak ortak bir görüşün sonucu olduğunu söylemektedir. Türk mantığındaki bu düşünce deniz isimlerine de yansımıştır. Yer-yön düşüncesine bağlı olarak Kuzey'de "Kara Deniz", Güney'de "Kızıl Deniz", Doğu'da "Gök Deniz", Batı'da "Ak Deniz" bulunmaktadır (Ziya Gökalp, 1976: 131).

Türk düşünce hayatında dikkati çeken ve en çok kullanılan renkler beyaz, siyah, kırmızı, sarı, yeşil ve mavi olmuştur. Bu renklerin arasında önemli bir farklılık vardır. Siyah, beyaz, kırmızı, renkleri sırasıyla "kara, ak, al" kelimeleriyle hem maddî hem de manevî

nitelikleri anlatılırken sarı ve yeşil rengini ifade edecek başka eş anlamlı bir kelime yoktur (Barın, 1993). Bu da Türk kültürüne ait geleneksel kodlardan başka bir şeyi ifade etmemektedir.

Ak renginin kutluluğu ve uğurluluğu, millî ve manevi üstünlüğü Şamanizm'deki Ülgen inanişından kaynaklanmakta ve kökleri Hun çağına kadar gitmektedir (Genç, 1997: 1081). Eski Türklerde beyaz anlamına gelen ak yerine ürüng denilmiştir. Ak sözü daha çok manevidir ve bir ruh duygu şalına bürünmüştür (Kalafat, 2012: 71). Türklerde “ak”, temizlik ve arılıktır. Ululuktur, yaşlılık, tecrübe ile dolu oluş ve bir kocalıktır, büyüklüktür. Devletin ululuk, adalet ve güçlülüğünün bir sembolüdür (Ögel, 2000: 377). Türkiye’de bugün çok yaygın kullanılan “yüzü ak”, “alnı ak” ifadeleri de Ak’ın Türk manevî ve millî hayatında kazanmış olduğu adalet, doğruluk, haklılık, yücelik ve güçlülük anlamları ile bağlı bulunmaktadır (Genç, 1997: 1080).

Azerbaycan, Türkmenler, Özbekler gibi aynı soydan gelen Oğuz boylarında, yine bunun gibi diğer birçok Türkçe konuşan kabilelerde de gök ve kara rengi gibi bazen de ak rengi; matemi, kederi, üzüntüyü bildirmiştir (Seyidov, 1988: 34). Azerbaycan’ın bazı yerlerinde yaşlı adamlar ak elbise giyerlermiş. Örneğin; Nahçıvan’da, yaşlı kadınlar ak tülbentten başörtüsü örter ve ak renkli elbise giyerlermiş. Kocasını ölmüş kadın, dört ay on gün başına ak tülbent bağlamış. Dört ay on gün sonra komşuları ve akrabaları gelip onu yastan çıkarırlarmış. Bu yaşlı kadının başına kına koyar ve bundan sonra o ak tülbentten başörtüsünü örtmez ve ak renkli elbiseyi giymezmiş (Seyidov, 1988: 37).

Eski Türklerde dikkati çeken özellikle ateş kültüyle ilişkisi kurulan diğer bir renk kırmızıdır. Türk kültüründe manevî anlamda kırmızı rengi için kızıl veya al kelimeleri kullanılmıştır. Kırmızı rengi Türkler için her zaman önemli olmuştur. Türklerin, “Türkün gözü aldadır” sözü, kırmızıya olan ilgilerini açıkça ortaya koymaktadır (Ögel, 1995:406). Kızıl ve al aynı zamanda kanın rengidir ve şehit kanını simgelemektedir. Türk bayrağının da rengini şehitlerin kanından aldığına inanılmaktadır (Kalafat, 2012: 73). Eski Türkler arasında “Al Ateş” veya “Al Ruh” adı verilen bir ateş ruhunun varlığına inanılır. “Al Ateş”, temizleyici, iyileştirici, sağaltıcı, koruyucu bir ruh olarak düşünülür (Durbilmez, 2017: 71). Buna bağlı olarak Anadolu inançlarında geline kırmızı kuşak bağlanması ya da yüzüne kırmızı şal örtülmesi (Kalafat, 2012:55) onu bu kötü ruhlardan korumak için olabilir. Kırmızı rengi koruyuculuk vasfını üstlenmiştir.

Türk kültür ve inanışlarında, kırmızı ve sarı renkli parçalar güneşin rengi sayılmaktadır. Güneş, ebediyetin işareti olduğuna göre hakanın da ebediliğini belirtmektedir. Ayrıca güneşin rengi olan kırmızı, sarı renk, hem sonsuzluğun hem de mutluluğun işareti sayılmaktadır (Bayat, 2016: 64,65). Mutluluğun ve sonsuzluğun rengi olan sarı, aynı zamanda Türk kültürlü halklarda, ayrılık, sevdalılarının kavuşmalarında çektikleri sıkıntılar, hasret sararıp solma gibi anlamlarıyla hastalık emaresi olarak da bilinmektedir (Kalafat, 2012: 77). Bir kişinin yüzünün renginin sararmasıyla ortaya çıkan hastalık adına sarılık denilmiştir. Bir felaket veya utanç sonunda gerçekleşen durum ise yüzünün sararıp solmasıyla bilinmektedir (Ögel, 1995: 483). Dikkate değer bir başka nokta ise Türk kültüründe sarı rengin devlet yapılanmasında, merkezi hâkimiyeti ifade etmesidir. Sarı renk, aynı zamanda güneşin de rengidir. Şamanizm’de evrenin merkezi güneş olarak kabul edilmiş ve sarı renkle sembolize edilmiştir (Kalafat, 2012: 79).

Türklerin renklerle olan inanışlarının kökenini onların en eski dini inanışlarına kadar götürebiliriz. Özellikle Şamanizm döneminde dikkati çeken mitolojik renkler kara ve ak renkleri olmuştur. Bu renkler, kültürle ve iyelerle bağlantılı olarak iyi ve kötünün simgesi olmuşlardır. Eski Türk inançlarında Kara Şaman ve Ak Şaman denilen iki tür şamandan söz edilmektedir. Kara Şaman kötü büyülerini ile bilinen ve gökten demiri getirdiğine inanılan; Ak Şaman ise tedavi edici ve yardımcı oluşuyla ile bilinen şamandır. Bu inanç sisteminde hayırların iyisi olan Ülgen, şaman dualarında Ak Ayas/Parlak Hakan, bağlıları da Ak kavimdir. Kötü ruhların iyisi ise yeraltı âleminin iyisi olarak bilinen kardeşi Erlik Han/Kara Handır. Bunun bağlıları da kara kavimdir (Kalafat, 2012: 94).

Anadolu’da kara ruhlu, içi kara, gönlü kararmış, gözü kara gibi ve buna benzer daha birçok deyiş ve söyleyişler vardır (Ögel, 2000: 437). Siyah ve beyaz renk Türklerde yas rengi olarak kullanılmaktadır. Anadolu ve yakın çevresinde yas rengi olarak kara bağlanmaktadır (Kalafat, 2012: 29).

Ak, kırmızı, gök(mavi) renk Türklerin en çok değer verdikleri üç renktir. Gök denilince renk olarak sınırlar genişler ve göğermek, yeşermek, yani yeşil renkte bunun içine girmektedir. Bunun içindir ki gök ile yeşil renk iç içedir denilebilir (Kalafat, 2012: 457). Gök (Kök) rengi, renk olarak göğün rengi ve sembolüdür. Türklerde bu mukaddes renk Kök Tengri ve Kök Türk deyimlerinde bütün açıklık ve haşmetiyle görünmektedir (Ögel, 1995:152). Gökyüzünün rengi olan mavi Türk kültürlü halklarda koruyucu renk olarak

bilinmektedir. Işıkları yansıttığına inanılmaktadır. Ayrıca, nazarlıklar için de bu rengi seçmişlerdir (Kalafat, 2012: 97).

En eski Türk inanışlarından bu yana Türkler bu renklere saygı göstermiş, değer vermiş ve onları sembolleştirmişlerdir. Türk düşünce hayatında sembolleşen bir diğer renk ise yeşildir.

Yeşil sözünün eski Türkçesi “yaşıl”dır. Eski Türkçede yış sözü orman demektir. Çin kaynakları eski Türklerin yaş konularından söz açarak bir kişiye yaşı sorulduğu zaman “otuz yeşil gördüm” yani otuz bahar gördüm dediklerini eklemiştir (Ögel, 1995: 471). Yeşil halk kültürümüzde gençliği, umudu ve yeniden doğuşu simgelemektedir (Kalafat, 2012: 187). Dünyanın doğa zenginlikleri bakımından en renkli, en bereketli, en güzel topraklarında yaşayan Türkler, çevredeki bitkileri, hayvanları gözlemiş bunlara bakıp örnek almış ve yeni yeni renk adları oluşturmuşlardır (Gözaydın, 2003: 539).

Köklerini eski Türk inanışlarından alan renkler, Türklerin hayatında önemli bir yer tutmuştur. Türk düşünce hayatında renklere verilen anlamlar tesadüfi olmamıştır. Renkler ve onlara yüklenen anlamlar Türk yaşantısına ve mantığına uygundur. Dolayısıyla renkler, yön adlarından hastalık adlarına kadar Türk hayatının her anını etkilemiştir. Özellikle soyut düşünceleri aktarmada kullanmışlardır. Renkler adeta Türk geleneği içinde insanın ruhsal duygusal halinin şifreleri gibidir. Ayrıca renkler, tabiatla iç içe yaşamış bir toplumun korkuları, üzüntüleri, mutlulukları ya da mutsuzlukları hakkında bilgi veren önemli kültür unsurlarıdır.

3.9. TÖRENLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Folklor tarihimizi araştırarak olursak bayram ve eğlencelerin önemli bir yerinin olduğunu kolaylıkla görebiliriz. Sayıları yüzlerle ifade edilen bu bayramları Alptekin, dinî bayramlar, Millî Bayramlar ve Mevsimlik Bayramlar olmak üzere üç grupta toplamıştır. Bu bayramların ortak yönleri kadın, erkek ve çocukların katılımıyla çeşitli etkinlikler altında bir tören alanında kutlanmasıdır. Kutlamada ise eğlence vardır, açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Yine bu kutlamalarda dinden mitolojiye kadar pek çok motifin

günümüze kadar – bazı değişiklikler olsa da – yansıması görülmektedir (Alptekin, 2011: 159, 160).

Türk kültüründe törenlerle ilgili inanışlardan mevsimlik bayramlar ritüellerin en yoğun olduğu bayramlardır. Bu kapsamda Nevruz ve Hıdırellez bayramları zengin içeriğe sahiplerdir.

Nevruz, Orta Asya'dan Orta Doğu'ya ve Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyada yaşayan halklar tarafından, gece ile gündüzün birbirine eşit olduğu kışın bitip baharın başladığı 21 Mart'ta kutlanan yılbaşı bayramıdır. Farsçada “yeni gün” anlamına gelen nevruz yaygın olarak baharın gelişini kutlamak üzere yapılır (Arık ve Eroğlu, 2017: 154). Nevruz kutlamalarında ateş ve su ile ilgili unsurlar önemli bir yer tutar. Nevruz günü meydanlarda nevruz ateşi yakılır ve üzerinden atlanır. Bilindiği üzere Türk kültüründe ateş, arıtma, temizleme, bolluk-bereket; su ise arıtma, temizlik, yanında canlılık ve dirilik sembolüdür (Arık ve Eroğlu, 2017: 156).

Nevruzdan sonra kutlanan diğer bir mevsimlik bayram ise Hıdırellez'dir. Yaklaşık nevruzdan elli gün sonra 6 Mayıs günü kutlanan ve yaz mevsiminin başlangıcı olarak kabul edilen bayramla ilgili birçok uygulama vardır. Bunlardan en yaygın olanı dileklerin bir kâğıda yazılması ya da çizilmesiyle birlikte gül ağacının dibine gömülmesidir (Alptekin, 2011: 209). Gaziantep'te, Hıdırellez'de okunulan dilek yazılı kâğıtlar akarsulara atılır. Böylece dileklerin olacağına inanılır. Samsun Ayvacık'ta Hıdırellez'de çalışılmaz. Bilecik'te Hıdırellez gününde ateş yakılıp üzerinden atlanırken Kırklar Tepesi'ndeki yatırlar tavaf edilip dilekler yapılarak, Hızır'dan dilek dilenir (Kalafat, 2009a: 94).

Hıdırellez ve Nevruz dışında Türk hayatında önem kazanan diğer bayramlarla ilgili inanışlar ise şu şekildedir:

Mesir Bayramı, on altıncı yüzyılda Kanunî Sultan Süleyman zamanında kutlanmaya başlanmıştır. Bu törene özel kırk bir çeşit baharattan bir macun yapılmaktadır. Macunun verilme zamanı devrin tıp anlayışına göre ilkbaharın ilk günüdür. Halkımız arasında mesir macunu yiyen insanı yılanın, çıyanın sokmayacağı, birkaç yıl içinde hastalığa yakalanmayacağına dair inanışlar mevcuttur (Alptekin, 2011: 214,215). Diğer bir mevsimlik bayram, koç katımıdır. Koç katımı törenleri 15-30 Ekim tarihleri arasında

kutlanmaktadır. Bu törenlerde koçun, sürüye katılmasına özel bir tören yapılır. Bu törende koçun üzerine erkek ve kız çocukları bindirilir. Buna göre doğacak kuzuların dişi ya da erkek olacağına inanılır. Koç sürüye götürülürken karşısına çıkan erkek veya kadına göre doğacak kuzuların cinsiyeti hakkında hüküm yürütülür (Alptekin, 2011: 220).

Tüm bu bayram ve törenler insanoğlunun tabiatı ve tabiat olaylarını dikkate almasıyla ilgilidir. Bütün bu inanışların temel amacı bereketin devamlılığını sağlamaktır. Türklerin geçmişten bu yana çoğunlukla geçim kaynakları hayvanlar olmuştur bu nedenle kutlanan bayramlardan bazıları hayvanların iyi, sağlıklı ve çok olması yönündedir. Bu bayramların diğer amacı tabiat anayı mutlu etme, memnun etme kaygısı diyebiliriz. Aynı zamanda burada yer verilen bütün bayramların bir işlevi vardır. Bayramlar toplulukla kutlanan törenler olduğundan sosyal iletişim aracıdır. Birlik ve beraberliği sağlamaları açısından da önemlidirler.

3.10. MODERN ÇAĞDA YAŞAYAN İNANIŞLAR

Halk inanışları temelde korku, kaygı, korunma, tabiat olaylarına anlam verme, gelecekte haber almak isteme gibi sebeplerle oluştuğu bilinmektedir. Günümüzde de insanların halk inanışlarını yaşatma sebeplerini bu durumlarla ilişkilendirebiliriz. Bugün halk inanışlarının birçoğunu sosyal hayatın içinde geleneklerin devamı olarak yaşatırken bazı halk inanışlarını da devre uygun yeniden şekillendirmekteyiz. Bu kapsamda çağımızda görülen halk inanışlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Hayatımızın içinde varlığını yaygın şekilde gösteren fal inanışı kahve fincanına bakılarak birtakım yorumları kapsamaktadır. İnsanlar bu falı genellikle gelecekte haber alma ya da bir isteklerinin olup olmaması yönüyle baktırmaktadırlar. Günümüzdekinden biraz farklı olarak Şamanizm de falcılık zorunlu bir ihtiyaca bağlı olarak gerçekleşen olay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hoppál'dan edindiğimiz bilgilere göre şamanlar falı kaybolan hayvanlarını bulmak için kullanmışlardır. Onlar hayvanları bulmak için çoğu kez bir ok kullanmışlar ve okun hareket ettiği yönü hayvanın aranacağı yön olarak göstermişlerdir. Şamanlar fal bakma

aracı olarak ok dışında bıçağın keskin kısmını, bronz çerçeveli aynayı ve ateşe atılan kürek kemiklerini de kullanmışlardır (Hoppál, 2014: 43-44).

Boratav'a göre insanlar, geleceği bilme arzusu, yakınlarından birinin sağlık durumunu öğrenme veya yitirdiği değerli bir nesneyi bulma kaygısı gibi önemli hallerde, kendilerinin elde edemediği bilgiyi öğrenmek için falcıya başvurduklarını belirtmektedir. Falcılar da genellikle suya bakarak, aynaya bakarak, kurşun, köz ve tütsü yakarak fallara bakmaktadır. Sadece gelecek için bakılan fallar ise kürek kemiği, kahve falı, iskambil falı ve bakla falıyla gerçekleşmektedir (Boratav, 2016: 118).

Toplumsal bilgi düzeyi ve hâkim dini anlayışıyla uyuşmayan bu nedenle de anlamsız görünen, ancak bireye psikolojik yarar sağlayan batıl inanç ve davranışlar modern dünyada popüler kültürün bir unsuru olarak kendilerine yer bulmaktadır. Modern toplumlarda giderek yaygınlık kazanan yıldız falları, rakamlara ve günlere uğur veya uğursuzluk atfedilmesi bu konuda hemen akla gelen örneklerdendir (Köse ve Ayten, 2009: 67).

Toplumda, fala inanma, falsız da kalma anlayışıyla fala karşı bir istek ve arzunun yaygınlık kazandığını aynı zamanda bu taleple bazı fal sitelerinin oluşturulduğunu bunlarında ticari kaygıyla yapıldığını ve buna bağlı olarak son zamanlarda medyumların, astrologların artmaya başladığı söyleyebiliriz.

Toplumda yaygınlaşan bir başka inanış ise ruh çağırma seanslarıdır. Ruh çağırma seanslarında eğer sahtekârlık, teknik hileler yoksa madde ötesi bir varlıkla ilgi kurulduğu düşünülür. Son zamanlarda Batı'da ortaya çıkan ve Türkiye'de de giderek yaygınlık kazanan bir diğer modern inanış, Astral Seyahattir. Bu anlayış; parapsikoloji olayına inanan kişilerin beden ve astral beden olarak adlandırdığı, ince madde olarak gösterilen maddelerden oluştuğu söylenen bedenle yapılan bir tür seyahattir (Arık ve Eroğlu, 2017: 461,462).

Modern inanışlar günümüzde her insanda az ya da çok vardır. Bu inanışların zamanla yok olabileceği düşünülse de insan duygularının ortaklığı dolayısıyla yok olmak yerine form değiştirerek hayatımızda var olmaya devam edeceklerdir. Şuan ki toplumumuzda yaygın olarak inanılan burçların geçmişten kalan tabiat inanışlarıyla ilişkisini söylemek mümkündür. Burçlara inanan pek çok insan hayatını, geleceğini ona göre planlamaktadır.

Yine dönemimizde sınava girecek öğrencilerin psikolojik rahatlama sağlamak amacıyla türbeye gidip kazanmak istediği okulun ismini türbenin duvarına yazarak veya sınava uğurlu saydığı bir kalemle girerek üzerine düşen görevi yerine getirdiğini düşünmektedir. Böylece öğrenci sınavı kazanamaması halinde, elinden gelen her şeyi yaptığını hissederek kendini suçlama psikolojisinden sıyrılmış olmaktadır (Köse ve Ayten, 2009: 59-60). Burada halk inanışlarının psikolojik rahatlama ve güven işlevinden yararlandığı söylenilebilir.

Gençler arasında yaygın olan diğer bir inanış ise çift saat düşüncesidir. Buna göre “saat 00:00/01:01 olursa sevdiğim beni düşünüyor” gibi bir inanıştan da söz edilebilir (Arık ve Eroğlu: 2017: 464).

Günümüz toplumunda çoğunlukla gençler arasında yaygınlaşan ve üzerine çalışmalar yapılan UFO ve vampir inanışları da yaygınlık göstermektedir.

Rüyalarla ilgili inanışlar da yine toplumumuzda yaygın görülen inanışlardandır. Rüya yorumları ile gelecekte olacağı tahmin etmek, görülen rüyayı olacaklarla anlamlandırmak, günümüz şaman olmayan Türk toplumlarında da yaşadığını görmekteyiz (Kalafat, 2013: 93).

Bazı internet sitelerinde rüya yorumlarına yönelik sayfalar mevcuttur. İnsanlar bu yorumlardan etkilenerken hayatlarına yön verebilmektedirler. Bir başka yönden bilinçli olarak rüyaya yatma inanışı da toplumdaki hâkim inanışlardandır. İnsanlar rüyaya yatmada önce görmek istediği şey üzerine niyet eder ve yatar. Bunun üzerine gördüğü rüyayı niyetine göre yorumlar. Burada insanın gerçekten inanarak rüyaya yatması önemli bir faktördür.

Eskiden doğa olayları karşısındaki çaresizliği nedeniyle batıl inançlara yönelen insanoğlu, bugün ekonomik krizler veya ailevi problemler nedeniyle aynı eğilimi sergilemektedir. Çünkü çaresizlik hissine kapılan kişi, kendine destek olacak bir güç aramakta, bu gücü bulamadığı zaman da batıl inançlara yönelebilmektedir (Köse ve Ayten, 2009: 65).

4. BÖLÜM: YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Kişinin ana dili dışında başka bir dil ve kültürle tanışması olarak tanımlanan yabancı dil öğrenimi (Barın, 2004: 20), diğer yandan yeni bir dünyaya kapıları açmak, yeni yerler görmek, yeni insanlar ve kültürlerle tanışmak, tanıdık kavramlara ve düşüncelere değişik açılardan bakmak ve benzeri yeni deneyimler edinmek olarak tanımlanmaktadır (Yaylı ve Bayyurt, 2019: 9).

(Güzel ve Barın: 2016: 235), yeni bir dil ve kültürle tanışan kişiler açısından Türkçe öğreniminin basit bir iş olmadığını, bu yüzden de birçok insanın kendine psikolojik bir duvar örerek bu yeni dili öğrenemeyeceğini düşündüklerini ifade ederler. Bu anlamda yabancı dil öğretilirken her türlü sıkıcılık ve zorluktan uzak durulması gerekmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi günümüzde, alanda uzman kişilerce geliştirilen yaklaşım, yöntem ve tekniklerle öğretilmektedir. Her çağda yenilenerek yapılan Türkçe öğretiminde, öğrencilerin hedef ve ihtiyaçları, dil seviyeleri, öğrenme süreleri dikkate alınmaktadır. Bu sayede dil öğretiminde daha başarılı olunacağı düşünülmektedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde başarının elde edilmesi için izlenilmesi gereken ilkeler vardır. E. Barın, Türkçe öğretiminde yol haritası niteliğindeki temel ilkelerden bahsederken dil öğretiminin planlanması gerektiğini, dört temel becerinin dikkate alınmasını, basitten karmaşığa somuttan soyuta gitmeyi, bir seferde tek yapıyı sunmayı, örneklerin hayata uygunluğunu, öğrencileri aktif kılmayı, bireysel farklılıkları dikkate almayı vurgulamaktadır (Barın, 2004: 22-23).

Tüm bu ilkeler dikkate alındığında dili öğrenen bireyler, bağlam içinde Türkçe öğrenimi gerçekleştirmiş ve gerçek yaşamdan uzaklaşmamış olacaklardır. Aynı zamanda, toplum içerisine karıştıklarında öğrendiklerini uygulayabilecek ve toplumda doğru bir iletişim kurabileceklerdir. Toplumda iletişim kuran birey, sadece dili değil aynı zamanda Türk insanının davranışlarını, gelenek ve göreneklerini, yaşam tarzlarını kısaca kültürünü de öğrenecektir. Bununla birlikte iletişim kurarken anlam veremedikleri pek çok söz ya da

davranışı anlayabileceklerdir. Dolayısıyla, yaparak yaşayarak öğrenme yöntemiyle Türkçe öğretimi gerçekleşmiş olacaktır.

Türkçe günümüzde dünyanın en çok konuşulan dilleri arasında yerini almaktadır. Türkçe, UNESCO’nun ‘Anadil sıralamasındaki’ tespitlerine göre dünyada üçüncü sırayı, resmi diller sıralamasında ise beşinci sırayı almaktadır (Güzel ve Barın, 2016:20). Bu anlamda Türkçe’nin öğretimi tarihi süreçte çok eskilere dayanmaktadır. Hunlardan günümüze kadar Türklerin, çeşitli sebeplerle hemen hemen her milletle iletişim kurduğunu düşündüğümüzde, yabancılar tarafından Türkçe’nin öğrenilmesinin başlangıçta tabii bir ihtiyaçtan doğduğunu söylemek mümkündür.

Tarihi verilere göre yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin, Uygurlar döneminde başladığı kabul edilmektedir. Uygurlardan önceki dönemlerde bu faaliyetlerin nasıl yürütüldüğüne dair elde kesin kanıtlar yoktur (Güzel ve Barın, 2016: 19). Türkler, Uygur döneminden başlayarak yerleşik yaşam biçimini benimsedikleri ve ticaretle ilgilendikleri için yabancılar için Türkçe öğrenmek bu dönemde önem kazanmaya başlamıştır (Bayraktar, 2003: 59).

II. Göktürk Kağanlığı döneminde taşa hakkedilen Koltigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk Yazıtları günümüzde Türk dilinin ilk yazılı belgeleri olarak kabul edilmektedir. Buna göre Türkçenin bir “yazı dili, bilim ve öğretim dili” olarak gelişmesinin 8. yüzyıl da başladığı görülmektedir (Güzel ve Barın, 2016: 19; Aksan, 2001: 28).

Bu yüzyılı takiben Türkçeye verilen önem giderek artmıştır. Türk dilinin ve Türk kültürünün iç içe geçtiği önemli eserler verilmiştir. Bu eserler üzerinden Türkçenin öğretimi sağlanmıştır. Günümüzde de yabancılar Türkçe öğretilirken bu eserlerden ilham alındığı söylenebilir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ilk ve en temel eser Kitâbü Dîvânı Lügati’t Türk’tür. Kaşgarlı Mahmut tarafından 1072 yılında yazılmaya başlanan, 1077 yılında bitirilen “Kitâbü Dîvânı Lügati’t Türk” Türkçenin bilinen ilk

sözlüğüdür (Ercilasun 2013: 314). Dil çalışmaları yanında Türk folkloru ve toplumbilimi araştırmaları için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olan Dîvânı Lügati't Türk, Orhun Yazıtlarından sonra Türklük biliminin temel taşlarından ikincisi olarak karşımızda durmaktadır (Akar, 2013: 150). Bu eser, hedef olarak Araplara Türkçeyi öğretmek, fakat amaç olarak ise Türkçenin Arapçadan üstün bir dil ve Türklerin de yüce bir millet olduğunu ortaya koymak için kaleme alınmıştır (Güzel ve Barın, 2016: 24). Kaşgarlı eserinin yazılma amacını, “Türk dili ile Arap dilinin atbaşı beraber yürüdükleri bilinsin diye” cümlesiyle ifade etmiştir (Atalay, 1985: 6). Bu eser, yalnızca bir sözlük mahiyetinde olmayıp aynı zamanda çeşitli Türk lehçeleri ve dolayısıyla çeşitli Türk topluluklarının yaşayış, inanç ve gelenekler dünyalarını da ihtiva etmektedir (Barın, 1992: 47; Akyüz, 2015: 36).

Kaşgarlı Mahmut'un “dil öğretimi” konusundaki izlediği yöntemler günümüz yabancı dil öğretiminde de benimsenmektedir. Bu bağlamda Kaşgarlı'ya göre dil öğretiminin, örneklerden hareket edip kurala ulaşma, örneklerin günlük hayattan, atasözlerinden ve şiirlerden alınması, Türk kültürünün tanıtılması ve kuralların sık sık tekrar edilmesi yöntemiyle yapılması gerekmektedir (Akyüz, 2015: 38).

Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda büyük ilerlemeler kaydedilen diğer bir dönem Kıpçak Dönemi'dir. Belirli bir sistematığe dayanan, nitelikli Türkçe öğretim kitapları bu dönemde hazırlanmıştır. Memluk devletinin yönetici ve ordu kesimi Türk olduğu için Türkçeye ve Türkçenin öğretimine oldukça fazla önem verilmiştir. Bu dönemde Türkçeye olan ilginin artması Arapların da Türkçeyi öğrenmelerini sağlamıştır (Biçer, 2012: 116). Bu dönem Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin en fazla önem kazandığı ve Türkçenin saygınlığının dorukta olduğu dönemdir (Bayraktar, 2003: 60). Bu dönem de yazılan Codex Cumanicus, hedef olarak birçok farklı amaçta yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılabilecek bir eser olarak yazılırken amaç olarak Kıpçakları Hristiyanlaştırmak için yazılmıştır. Bu eserde yer alan Hristiyanlıkla ilgili metinler din eğitimi amaçlı Türkçe öğretimine, ticaretle ilgili bölümler ticari Türkçe öğretimine, günlük yaşamla ilgili sözcüklerin yer aldığı bölümler pratik Türkçe öğretimine örnek sayılabilecek niteliktedir. Bu bağlamda kitabın özel amaçlı Türkçe öğretimine yönelik olduğu söylenebilir (Bayraktar, 2003: 66).

Çağatay Dönemi ise Arapça-Farsça sözlüklerin yoğunlukta olduğu eserlerin oluşturulduğu bir dönemdir. 11. yüzyılda Arapçaya karşı Türkçenin üstünlüğü savunulduğu gibi, bu dönemde de Türkçenin Farsçadan üstünlüğünü Ali Şir Nevâyî tarafından savunulmuştur (Güzel ve Barın, 2016: 29). Nevâyî'nin yazdığı Muhakemetü'l- Lügatayn, isimli bu eserde Farsça ve Türkçe, ses ve biçim bilgisi açısından karşılaştırılmıştır. Eserde, karşılaştırmalı dil bilim ilkeleriyle akademik amaçlı Türkçe öğretimi amaçlanmıştır (Bayraktar, 2003: 65; Güzel ve Barın, 2016: 30).

Türkçenin yabancılara öğretimiyle ilgili bilinen kaynaklara bakıldığında bunların genelde sözlük çalışmalarından oluştuğu, çoğunun dil bilgisi de içerdiği görülür. Ancak bu kaynakların günümüzde kabul gören türde sistematik dil öğretim kitapları olmadığı, bu kitaplardaki yöntemlerin de günümüzde kullanılan yöntemlerle tam olarak örtüşmediği görülmektedir (Bayraktar, 2003: 69).

1984'te Ankara Üniversitesi bünyesinde kurulan TÖMER ile birlikte yabancılara Türkçe öğretimi kurumsal bir kimlik kazanarak büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Daha sonra farklı üniversitelerde de kurulan Türkçe öğretim merkezleri sayesinde büyük gelişmeler yaşanmıştır. (Biçer, 2012: 128). Türk İş Birliği ve Kalkınma ajansı (TİKA) 1992-1993 yıllarında “Büyük Öğrenci Projesi” adında bir uygulamayı gündeme getirmiştir. Bu uygulama ile 1992 yılından itibaren binlerce öğrenci Türkiye’de öğrenim görmüştür. Bu öğrencilere Türkiye Türkçesi, Türkçe Öğretim Merkezleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda yurt dışında açılan Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinde de binlerce yabancıya Türkçe öğretilmektedir (Güzel ve Barın 2016: 17, 18).

Bu kurumlar, Türkçenin ve Türk kültürünün yayılması noktasında oldukça önemli çalışmalar yapmaktadır. Günümüzde yabancılara Türkçe öğretimi çağın koşullarına uygun bir şekilde gelişerek devam etmektedir. Yabancılara Türkçe öğretirken yaşayan Türkçenin öğretilmesi ve yaparak yaşayarak öğrenme ilkesinin dikkate alınması en önemli özelliklerden biridir.

4.1. DİL VE KÜLTÜR

4.1.2. Dil

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyümlü bir varlıktır (Aksan, 2015: 11). Bu varlığın çok yönlü olması pek çok tanım ve görüşü ortaya çıkarmıştır. Dile ilişkin bu tanım ve görüşler şu şekildedir:

Türkçe Sözlük'te (TDK, 1988: 374) dil, ilk anlamıyla tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ şeklinde tanımlanırken ikinci anlamıyla insanların duyduklarını ve düşündüklerini ifade etmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan olarak tanımlanmıştır. Banguoğlu (1986: 9) dili, insanların isteklerini anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemi olarak tanımlamış; elle, başla, gözle, kaşla işaret ederek bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimizi anlatabileceğimizi söylemiş fakat en mükemmel anlatma vasıtamızın yine dilimiz olduğuna dikkat çekmiştir. Aksan'a göre, dil; düşüncelerin, duyguların bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 2015: 55). Dil konusunda en kapsamlı tanımı yapan Muharrem Ergin, dili, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessese olarak tanımlamıştır (Ergin, 2013: 3).

Dilin en önemli yanı, insan dünyasında aracılık etmek, insanı insanla birleştirmektir. Genellikle konuşma ve bildirişimle, insan insana ulaşır; insanı insana vardır, insanı insana götüren dildir; ancak dille toplum üyesi olur insan; ancak dille zengin birtakım niteliklemlerle bezenir. Dil, insan olarak insan bilincini meydana getirir; öyle ki, dilin hesaba katılmadığı yerde günlük-yaşama ilişkin görünümünün hepsi birden anlamını yitirir (Uygur 2006: 16-17).

(Akarsu, 1998: 22), insanda dil yeteneğinin doğrudan doğruya verilmiş olan bir şey olduğunu söylemektedir. İnsanda bu yetenek olmasaydı dil öğrenilemeyeceğini, dile olan bu yeteneğin, insanın yapısında var olduğunu belirtmektedir. Dilin kendisinin verilmiş bir şey olmadığına ama dile olan yeteneğin verilmiş olduğuna dikkat çekmektedir. İnsanlar belli bir toplumun içine doğar. O toplumda konuşulan dili öğrenir. Aslında tüm dillere yeteneği vardır fakat ilk önce hangi dil içine doğduğu önemlidir. İçine doğduğu bu dil onun anadili olmaktadır.

Anadili, olmayan bir topluma, anadili olmayan bir insana rastlanamaz. Her insan “benim” dediği dili konuşur. Bu içinde doğduğu, geliştiği, biçim kazandığı topluma özgü dildir. Anadil, her bakımdan beslendiğimiz sonra da bir şeyler katmayı denediğimiz; içinde yaşadığımız çevrenin, kendi çevremizin dilidir. (Uygur, 1997: 13-14).

İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren çevrelerindeki canlı cansız tüm varlıkların anlamını kavramak isterler. Bunları tek tek öğrenirler. Bir şeyler anlatmak istediklerinde öğrendikleri tüm bu varlıkları zihinlerinde birbiriyle bağlantılı olarak düşünürler. Bu anlamda düşüncemiz bizim dili nasıl kullandığımızı göstermektedir.

Dil ve düşünce arasındaki ilişkiyi Uygur, şu görüşle açıklamaktadır: Dil ile düşünme birbirinden ayrılmaz bir bütün meydana getirirler. Düşünme dilde kurar kendini; dil düşüncenin kımıldanış yönünü biçimler. Eksik, yetersiz, boşlukları olan bir dil eli ayağı düzgün bir düşünme ortaya koymaya elverişli değildir. Eylem de dille sıkı sıkıya ilgilidir; çoğu zaman dil, düşünmeye karşıt bir şey diye yorumlansa bile bu böyledir. Dilin insan yaşamına en zorunlu katkısı, “düşünme” de kendini açığa vurur (Uygur, 2006:15). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere düşünce, dil ve eylem birbirinden ayrılmaz bir bütündür.

Turan’a göre kişiler arasında en etkin, sürekli ve en doğal iletişim aracı dildir (Turan, 2014: 57). Porzig’e göre ise dil; bir iletişim aracı olmasının yanı sıra, ruhsal olayları insanın yaşantısı haline sokan ve bütün insan kültürünün temelini oluşturan insan topluluğunu yaratan en önemli olgudur (Porzig, 1990: 3). Kaplan’ın ifadeleriyle Ziya Gökalp, dili kültürün temel unsuru saymaktadır. Ona göre dil, duygu ve düşüncenin adeta kabıdır. Bütün duygu ve düşünceler dil kabına dökülür ve bu dil kabı ile kuşaktan kuşağa

aktarılır. Her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada akan bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Bu bakımdan her milletin dili, o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özetidir (Kaplan 142-143).

Dil, bir milletin sahip olduğu en değerli unsurlardan biridir. Çünkü dil geçmişten geleceğe bir köprü vazifesi görür. Geçmiş bugüne, bugünü de geleceğe taşır. O dönemlere ait her ne varsa dil vasıtasıyla eserlere aktarılırken eserlerden de insanlara ulaştırılması sağlanır (Güzel ve Barın, 2016: 228).

Bütün bu dil tanımlarının ve ifadelerinin ortak yönlerini Demirel (1990) şöyle özetlenmiştir:

1. “Dil bir sistemdir.
2. Dil seslerden oluşur.
3. Dil bir iletişim aracıdır.
4. Dil bir düşünme aracıdır.
5. Dil insanların oluşturduğu toplumlarda kullanılır” (Demirel, 1990:5)

4.1.3. Kültür

Latince, cultura’ya dayanan, Türkçeye Fransızcadaki sesletimiyle giren kültür sözcüğü yüzyıllardır, felsefe, insanbilim, toplumbilim, ruhbilim gibi değişik alanların bilginlerince ve bugün çeşitli konularda terim oluşturan önemli bir kavramdır (Aksan 2011: 15).

Her bilim dalı kültürü kendi bakış açısına göre tanımlamıştır. Bu nedenle kültürün pek çok tanımı yapılmıştır. Kültür kelimesi, Türkçe Sözlük’te (TDK, 1988: 947), 1. Tarihî, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin; 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü; 3. Muhakeme ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi şeklinde

tanımlanmıştır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere kültür, insanın doğumundan ölümüne kadar meydana getirdiği ve bunları kuşaktan kuşağa aktardığı her şey olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ziya Gökalp (2015: 46) Türkçülüğün Esasları adlı eserinde “hars” olarak ifade ettiği kültürü; “dinî, ahlakî, hukukî, iktisadî, lisanî, fennî (bilimsel) ve bedîî (estetik) hayatın tümüdür” şeklinde tanımlarken; Tural (1992:117) kültürü, maddi ve manevi unsurlarıyla nesilden nesile aktarılan bir hayat tarzı olarak tanımlamıştır. Kaplan (2018: 30) bir toplumda tabiatın dışında insan elinden ve dilinden çıkan her şeyin kültür olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir tanımla Kongar, tabiatın ya da Tanrı’nın var ettiklerine ek olarak insanoğlunun meydana getirdiklerinin tümünü kültür olarak belirlemiş; her türlü araç, gereç, makine, giyim, kuşam, inançlar, değerler ve tutumları da bir kültürü oluşturan öğeler arasında saymıştır (Kongar 1989: 38).

Kültürü bilimsel bir temele dayandırmak isteyen Tylor’a göre, geniş etnografik anlamda ele alınan kültür; toplumun bir üyesi olarak, insanoğlunun edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür (Tylor, 2016: 1). “Malinowski “Bilimsel Bir Kültür Teorisi” eserinde temel ihtiyaçlara kültürden karşılık vermiştir. Onun grupta olduğu temel ihtiyaçlar ve kültürel cevaplar şu şekilde verilmiştir: Metabolizma ihtiyacı “beslenme sistemi”, üreme ihtiyacı “akrabalık”, bedensel rahatlık “konut”, güvenlik ihtiyacı “koruma”, hareket ihtiyacı “faaliyetler”, büyüme ihtiyacı “eğitim”, sağlık ihtiyacı “hijyen” (Malinowski, 1992: 105). Tüm bu temel ihtiyaçlar ve kültürel cevaplar birbiriyle uyum içindedir. Birbiri için olmazsa olmaz unsurlardır. Her birinin karşılığının kültürde aranması kültürün insan yaşamındaki etkisini göstermektedir. Dolayısıyla insanlar mı kültür yaratır? Kültür mü insanları yaratır sorusu aklımıza gelmektedir. Bu anlamda, “İnsan bir kültür varlığıdır; onu hayvandan ayıran bu kültürlülüktür. İnsan kültür yaratır kendine bu kendi yarattığı kültür de insanı geliştirir. Kültür insan için bir zorunluluktur. Kültür olmayınca insanda olmayacağına göre insanın kültür üretilip kültürce üretildiği; kültür taşıyıp kültürce taşındığı temel gerçeği insan olarak insan varlığının en başta gelen var olma koşuludur” (Uygur 2006: 18). Buna ek olarak, “insan öncesinden, insanın varoluşuna geçişin bir ya da iki milyon yıl önce meydana geldiğine inanılmaktadır. Buna evrim denilmiştir. Bu evrime dâhil olan

varlık “Homo Sapiens” değil, şu an ki türümüzün atalarından biri olduğu düşünülmektedir. Öyleyse insan, kültürden önce gelmiş ve onu meydana getirmiştir” (Opler, 1964: 520).

Kültür, insan davranışlarının, bu davranışları etkileyen düşünce biçimlerinin, inançlarının, törenlerinin, dilinin ve tüm maddi manevi birikimlerinin oluşturduğu bir bütündür. Kısaca, kültür bir toplumun yaşama tarzıdır (Bölükbaş ve Keskin, 2010: 222). Her toplumda, maddi ve manevi değerler o toplumun hafızasıdır. Asırlar boyunca tüm birikimler bu değerlerde vücut bulmuştur. Örneğin; cami, dıştan bakılınca şekil almış bir madde yığındır, objektiftir. Fakat cami maddeden ibaret değildir. O, ortak bir inancın ifadesidir. Bu örnek bize gösteriyor ki, inançlar, duygular ve düşünceler maddi şekiller alabilir ve insanlara şekil verebilir (Kaplan 2018: 26-27). İnsan, içinde yaşadığı belli bir toplumda bir takım davranış normları ve davranış örnekleri öğrenir ve bunları, aktif alışkanlıklar haline getirir. İşte bu davranış normlarının ve davranış örneklerinin bütünü, insana hayatını sağlar. Kültür insanın en büyük ve en önemli aletidir; insan kosmos’daki yerinin ona yüklediği problemleri, yalnız bu alet sayesinde çözebilir (Wein, 1959: 23).

Tarihin başlangıcından beri insanların tüm dünyada, başka kandan halkların kültürünü benimseyebildiği gösterilebilir. Kültür dirimbilimsel olarak aktarılan bir öğeler bileşimi değildir. İnsanın kültürel kalıtı dirimbilimsel olarak aktarılamamaktadır (Benedict, 2003: 35-36). Yani kültür, bireyin doğuştan kalıtım yoluyla getirdiği bir değerler topluluğu değil, sonradan yaşadıkça kazandığı bir edimdir (Turan, 2014:25).

Bir başka yönüyle kültür, tarihle birlikte süzülerek gelen zaman ve ihtiyaçların ortaya çıkardığı anlamlı ve zengin bir sentez oluşturan sistemli ya da sistemsiz şekilde kuşaktan kuşağa aktarılmak üzere kişide kimlik bilincini de oluşturan inanmaların, kabullerin, yaşama şekillerinin tümü olarak ifade edilmektedir (Tural, 1992: 139).

Bütün tanımlardan edindiğimiz bilgiler ışığında kültürün özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. “Kültür öğrenilir.
2. Kültür tarihidir ve süreklidir.
3. Kültür değişir.

4. Kültür idealdir.
5. Kültür ihtiyaçları karşılayıcıdır.
6. Kültür bütünleştiricidir.
7. Kültür bir soyutlamadır” (Murdock, 1940: 364-368).

İnsanların gelenek görenekleri, inanışları, törenleri, bir olay karşısındaki tepkileri, sosyal iletişimleri maddi ve manevi tüm yapıp ettikleri her şey kültürün kapsamına girmektedir. Kültür, insanları birbirlerine bağlayan onları bir arada tutmayı sağlayan sosyal bir sistemdir. En eski devirlerden günümüze kadar pek çok değişik kültür ögeleri oluşmuştur. Bu ögelerden bazıları günümüze kadar gelebilmiş bazıları yok olmuş bazıları da şekil değiştirmiştir. Bu bağlamda kültürün sürekliliği en önemli özelliktir. Kültür yaşayan bir varlık olarak kabul edildiği için diğer canlılar gibi doğup gelişip ölebilir. Bu anlamda kültürün sabit değil, değişken olduğu söylenebilir.

4.1.4. Dil ve Kültür Bağlantısı

Düşünce tarihinde dili, bilgi-değeri bakımından yöntemli bir şekilde ilk inceleyen Platon olmuştur. Platon’da dil, bilginin bir başlangıç noktasıdır. Darwin’e kadar gelen eski kuramlar dili hep bilgi, düşünce bakımından ele almakta bu da hiç kuşkusuz tek yanlı bir araştırma olmaktadır. Dili duyu ve düşünce bakımından inceleyen Herder de bilgi bakımından dille ilgilenmiştir. Dilin insanın iç durumlarını, sevinçlerini, acılarını dile getiren yönü de pek araştırılmamıştır. Onun için dilin zenginliği, çeşitli etkileri karşısında hayranlık duyulmuş ve dil bir mucize gibi kabul edilmiştir. Bu şaşılacak olayı açıklamak için de başlıca iki düşünce oluşmuştur. İlk olarak dil, Tanrı’nın insana armağanıdır. İkincisi ise dil, insan tarafından bulunmuş bir şeydir (Akarsu, 1998: 16).

Uygur’a göre, kültür bir edimdir. Bu edim insanın anadilini öğrenmesiyle başlamaktadır. En küçük konuşma edimi bile düpedüz bir kültür edimidir. İnsan dilde ne denli güçlenirse kültürde kök salan kökleri de o denli derinlere gidip yayılır. Bu bağlamda kültüre özgü bütünlüğü sağlayan başlıca kaynağın anadilde bulunduğu

gözden yitirmemek gerekir. Çünkü kültürün sınırı genellikle dile bağlıdır, dilce belirlenir derken kültürün dilden ayrılamayacağı vurgulanır (Uygur,2006: 21)

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özellik, düşünmesi ve bir dil konuşarak kendi türleriyle iletişim kurmasıdır. İnsan, doğar doğmaz konuşmamaktadır. Konuşmanın gerçekleşeceği yaşa kadar insan bir kültürün içindedir. O kültürün özellikleri içinde yoğunlaşmaktadır. Zaman içerisinde beslendiği bu kültürün dünya görüşüyle hayata bakmaktadır.

Porzig’e göre kültür için ortak bir dilin bulunması gereklidir. Kültür başarısı bulduğumuz her yerde, onun koşulu olan dili, yani konuşanların ortaklığını buluruz. Ama bu ortaklık sözcüklerin ortaklığından başka bir şeydir. Bir dili öteki dillerden ayıran, yalnızca, bu dilin başka dil göstergeleri olması değildir. Bu dil insana başka bir düşünme biçimi, başka bir görüş biçimi verir (Akarsu, 1998: 63).

Dil ve kültür birbiriyle iç içe geçmiş unsurlardır. Dilden kültüre, kültürden dile bir akış söz konusudur. Aynı toplumda aynı dili konuşan bireyler zamanla aynı kültürün bir parçası haline gelirler. Böylelikle toplumda bir kültürün ortaklığının yaşandığını söyleyebiliriz.

Dil ve kültür bağlantısını ilk inceleyen Humboldt olmuştur. Humbolt dili insan kültürünün gelişmesine bağlayarak tarih içine yerleştirmiş, dili insanın gelişmesinin her basamağı ile birlikte değişip gelişen bir tarihsel süreç olarak görmüştür. Humboldt’a göre dil, bir ulusun kültür düzeyini gösteren en iyi araçtır (Akarsu, 1998: 7).

Dil dediğimiz iletişim aracı, toplumu bir arada tutan harç; kültürü taşıyan ortak bir hazine, toplumu yansıtan bir ayna; bireyler gruplar ve kümeler arasındaki ilişkileri düzenleyen hakem, hâkim veya hekimdir. Bu yüzden temel eğitim dil öğrenme ile başlamakta dille gelişmektedir. Dilde neler varsa, toplum ve kültürde asılları veya yankıları vardır. Böylece, kültürün gelişmesiyle dil, dilin gelişmesiyle kültür gelişir ve zenginleşir. Kültürü inceleyerek dilin ne büyük bir “mucize” olduğu; dil mucizesini inceleyerek kültürün insan üzerindeki etkileri ve sonuçları anlaşılabilir (Güvenç, 1997: 47,48).

Aksan’a göre, her yönüyle bir ulusun kültürünün aynası olan dil, toplumun ve uygarlığın en önemli yansıtıcısı ve aracıdır. Aksan, bu ifadesiyle kültür ve dil arasındaki ilişkiyi açıklamış; bu iki gerçekliğin var olabilmesi için birbirlerine ne derece ihtiyaç duyduklarına dikkat çekmiştir (Aksan, 2015: 13). Diğer yandan kültürün, yeniden öğrenilip aktarılması gereken tarihsel ve toplumsal bir kalıt olduğunu ifade eden Turan, kültürü oluşturan öğelerin yeni kuşaklara iletilmesinde dile büyük bir ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir (Turan, 2014:57)

Dil ve kültür birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Dili gelişmeyen toplumlarda kültür, kültürü gelişmeyen toplumlar da dil gelişmemektedir. İnsan doğduğu dilin içinde şekillenmekte ve o dil sayesinde kültürüyle bağ kurmaktadır. Bunun sonucunda da kültürel bir kimlik kazanmaktadır.

Dil ve kültür arasındaki bağı simgelemek için Jiang (2000: 328), benzetmelerden yararlanmıştır. Ona göre kültür bir buzdağdır. Buzdağının görünen kısmı kültürün küçük bir kısmı olan dildir. Yüzeyin altında saklı duran büyük kısım ise kültürün görünmez yönüdür. Diğer bir benzetmeyle dil “beden” kültür ise “kan”dır. Dil ve kültür canlı bir organizmadır. Jiang göre, kültür olmasaydı dil ölürdü, dil olmasaydı kültür şekillenemezdi (Jiang, 2000: 329).

Dil ve kültür bağlantısını en geniş biçimiyle tanımlayan Uygur’a göre, hiçbir kültür dilsiz varolamaz. Dil, kültür yapısını bir arada tutan çimentodur; kültür kilimini dokuyan ipliktir; tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur. Kısaca dil, kültürü hem kuran hem de geliştiren bir unsurdur (Uygur 2006: 19-20).

Tüm bu tanım ve ifadeleri dikkate aldığımızda dil ve kültürün birbirinden ayrı düşünülemeyeceği açıkça görülmektedir. Dil kültürü oluştururken kültürde dili geliştirir, zenginleştirir. Kültür ve dil sabit ve değişmeyen kalıp unsurlar değildir. Onlar hareketli ve canlı varlıklardır. Dolayısıyla kültür ve dil birbirini tamamlayan birbirine can veren birbirinden ayrılmayan bir bütündür.

4.2. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR

4.2.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürel Etkileşim

Kültür asırlar boyunca gelişen bir olgudur. Çeşitli kültürlerin birbiriyle karşılaşmasının bu gelişmede rolü büyüktür. Bütün kültürler tarih boyunca birbirlerinden maddi ya da manevi olarak istifade etmişlerdir (Kaplan, 2018: 32).

Kültür, bir yandan toplumu bütünleştirirken bir yandan da diğer kültürlerde ilgi ve hayranlık uyandırmaktadır. Yabancı dil öğrenen bireyler kendi kültürü dışındaki diğer kültürlerle karşılaştıklarında önce ortak yönleri merak etmektedirler. Burada yabancı dil öğrenen öğrencinin, kültürel farklılığa göstereceği saygı çok önemlidir. Ayrıca öğretmenin sınıf ortamında her kültüre eşit yaklaşması da diğer önemli noktadır. Bölükbaş ve Keskin'in belirttiği gibi "Düşünce yapısı toplumdan topluma farklılık gösterdiğinden yabancı dili öğrenirken o toplum gibi düşünülmesi gerekeceği" öğrencilere hissettirilmelidir (Bölükbaş ve Keskin, 2010: 226).

Kültürlerin sınırları bir coğrafya haritasında olduğu gibi belirli değildir. Kültürlerin tam olarak nerede başlayıp nerede bittiği bilinmemektedir. Tarihi süreç içerisinde savaş, göç, evlilik gibi etkenler farklı kültürden insanların bir araya gelmesini sağlamıştır. Yeme-içme, giyim kuşam gibi evrensel bazı ihtiyaçlar etkileşimin en çok olduğu alanlardır. Kültürlerin karşılaştığı bu alanlarda kültürlerin birbirinden etkilenmemeleri mümkün değildir. Dolayısıyla hiçbir kültür katıksız ve saf değildir. Yabancı dil öğretiminde de farklı kültürden insanların bir dil öğrenmek amacıyla bir araya gelmesi kültür birikimlerini paylaşımlarını sağlamaktadır. Bu paylaşım etkileşimi artıran en önemli faktördür.

Kültür, en eski devirlerde insanın doğayla etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmış daha sonra insanın insanla etkileşiminden beslenmiş ve zenginleşmiştir. Farklı kültürlerin bir arada olmasına olanak sağlayan yabancı dil öğretiminde de kültürel etkileşim öğrenci-öğretmen, öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci arasında sağlanmaktadır. Buna ek olarak öğrenci-materyal /sınıf unsurları etkileşiminin varlığından da söz etmek mümkündür.

Kıyafetlerde görülen renk, biçim ve giyim özellikleri, yeme-içmedeki çeşitlilik, konuşulan ortak dildeki bölgesel ağızlar, müzikte değişik sazlar, havalar, mimaride yapımda ve bezemede görülen farklar, bölgesel kültürleri yansıtan ve ulusal kültüre zenginlik kazandıran değerlerdir (Turan, 2014:27).

Bu zenginliklerin her bir ögesini yabancı dil öğretiminde kullanmak öğrenci başarılarını olumlu yönde etkileyecek faktörlerdendir. Kültürel etkileşimin sağlanabilmesi için önce öğrencileri aktif hale getirmek gerekmektedir. Bunun için örneğin, her öğrenciden kendi kültürlerine ait bir düşün yemeği tarifi istenebilir. Bunun sonucunda her öğrenci kültür paylaşımında bulunmuş olacaktır. Olumlu etkileşimi sağlayan bu uygulama aynı zamanda kültürel farklılığı ve kültürel çeşitliliği de ortaya çıkarmış olacaktır.

Kültürel etkileşim sayesinde öğrenciler sadece kendi kültürünü değil, aynı zamanda dilini öğrendiği kültürü ve diğer kültürleri de öğrenmektedir. Farklı kültürleri anlayabilmektedir. Öğrenci etkileşim sayesinde farklı kültürleri de karşılaştırabilmektedir. Bu onun zihin dünyasında farklı pencereler açmaktadır. Kültür etkileşimi gerçekleştirilirken bazı konularda dikkatli olunması gerekmektedir. Örneğin; çoğunluğu Müslüman olduğu bir sınıfta domuzdan bahsedilmesi ya da Hindu öğrencilere karşı kurban ritüelinden bahsedilmesi etkileşim sırasında oluşabilecek olumsuz durumlardır. Bu durumların önüne geçmek için öğretmen kendi kültürünü bildiği kadar diğer kültürler hakkında da bilgi sahibi olmalıdır. Böylece kültürel etkileşim tam anlamıyla sağlanmış olacaktır.

4.2.3.Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Unsurlarından Yararlanılması

Yabancı dil öğretimi, öğrenciler için yeni bir dil ve kültüre açılan kapıdır. Dil öğrencilerinin hedef dili öğrenmelerindeki en önemli faktör yaşayan Türkçenin öğrenimidir. Bunun desteklenmesi için zengin kültür kaynaklarından yararlanmak gerekmektedir. Sınıf içinde kültür unsurlarının kullanımı öğretilen dilin başarıını

artıracaktır. Bu bağlamda yabancılara Türkçe öğretirken “kültür farklılıklarından doğan iletişim sorunlarını ortadan kaldırabilmek ve öğrencilerin farklı kültürlerle hoşgörü ile yaklaşımlarını sağlayabilmek için, kültürel öğelerin ders ortamına aktarılması” (Bölükbaşı ve Keskin, 2010: 233) gerekmektedir

Barın’a göre, bir dil öğrenimi aynı zamanda bir kültür öğrenimidir. Ona göre, bütün diller ancak kendi kültürü bağlamında anlamlı bir hâl alır. Her gün derse başlamadan önce gelenek, görenek ve gündelik yaşam biçimlerimiz üstüne bir sohbet havası içerisinde çeşitli bilgiler sunmak, ülkemizi yabancı öğrencilere tanıtmaya açısından yararlı olacağı gibi, dil öğrenimi için de motivasyon sağlayıcı olacaktır (Barın, 2014: 78).

Kültür öğelerinden yararlanarak Türkçe öğretmek yabancı öğrenciler için güdüleyici ve motivasyon sağlayıcı bir unsurdur. Öğrenci, hedef kültürün unsurlarıyla kendi kültür unsurlarını karşılaştırarak kendilerinde olan ya da olmayan unsurları sebepleriyle sınıf içinde paylaşacaktır. Aynı zamanda öğrenci, bu iki kültürü karşılaştırarak farkındalığını artıracak kültürlerarası benzerlik ve farklılıkları da fark edecektir.

Milletler, kendilerinin vücuda getirdikleri kültür eserlerinin değerini pek fark etmezler. Bunun sebebi yarattıkları eserlerin onlara çok tabii gelmesidir. Fakat Türk kültür ve medeniyetiyle ve Türklerle ilk defa karşılaşan yabancılar için bunlar yeni ve orijinaldir (Kaplan 2018: 36).

İnsanlara farklı gelen şeyler her zaman ilgi çekici ve merak uyandırıcı olmuştur. Türk kültürünün yabancı öğrencilere farklı gelmesi onların derse katılımını sağlamaktadır. Kültür, daha samimi ve sıcak bir ortam oluşturduğu için öğrencilerin psikolojileri açısından da rahatlatıcı bir etkidir. Bu anlamda özellikle halkbiliminden yararlanılması bağlam içinde dil öğretimine en çok katkıda bulunacak alandır. Burada önemli olan dil ile kültür arasındaki bağı kurarak bir bütün halinde Türkçenin öğretiminin gerçekleştirilmesidir. Türkçe Öğretimi sürecinde halkbilimi malzemelerinin kullanımı, Türkçe ile Türk kültürü arasında bir köprü işlevi görerek dil öğretimini kolaylaştıracaktır (Özdemir, 2013: 158). Fişekçioğlu, yaptığı tespitlere göre halkbilim kaynaklarının etkin

bir şekilde kullanılmasının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde çok olumlu sonuçları olacağını söylemektedir (Fişekçioğlu, 2019: 892).

Halkbilimi unsurlarına dair yeterince bilgisi olmayan bir öğrenci, Türk kültür dünyasındaki günlük yaşamın zenginliğini ve Türkçedeki mecazlı ya da kinayeli ifadeleri kavrayamayacaktır. Atasözleri, deyimler, halk hikâyeleri, masallar ve halk şarkıları gibi halkbilimi ürünleri, farklı kültürlerde de bulunduğu için, öğrenciler sınıftaki Türk halkbilimi ile ilgili çalışmalara içtenlikle katılacak, bizim halkbilimi ürünlerimizle kendilerininkini karşılaştırmaya başlayacaktır. Bu da Türkçe öğretmenlerinin konuşma öğretimi çalışmaları için bulunmaz bir fırsat oluşturacaktır (Özdemir: 2013: 159, 160).

Yabancı öğrenciler, sosyal hayatlarında ve hedef dili öğrendikleri ülkede toplum içine karışarak temel gereksinimlerini giderirken, alışveriş yaparken, bir ortamda sohbet ederken, bir yere misafir olurken o toplumdaki insanların yapıp ettikleri tüm davranışları anlamak isteyeceklerdir. Bunun için yabancı dil öğretiminde kültür unsurlarından yararlanılması önem arz etmektedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğrenildiği ortam Türkiye olduğu zaman Türkçe öğretmenlerinin Türk kültürü ile ilgili bilgiler vermesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye'nin kültürü ile tanışık olmadan dili öğrenmek ve kullanmak teknik olarak mümkün değildir. Örneğin, bu konu ile ilgili yapılan bir araştırmada öğrencilerin sınıf ortamında verilen Türk kültürü ile ilgili bilgileri dikkatle dinleyip not aldıkları ve bir sonraki derste öğretmene bir önceki derste öğrendikleri konu ile ilgili Türkiye'deki günlük yaşamlarında karşılaştıkları durumları rapor ettikleri gözlemlenmiştir (Bayyurt, 2019: 57).

Bu anlamda Türkçe öğretimi gerçekleştirilirken Türk kültürüne ait mani, ninni, türkü, halk hikâyeleri, halk inançları, masal, atasözleri, fıkra, kısa film gibi kısaca gelenek ve göreneklerimize ait anlatı ve görsellerin kullanımı Türkçenin öğretilmesinde yüksek başarı sağlayacaktır. Dersin en çok kullanılan materyali olan ders kitapları da bu anlamda önemlidir. Günlük yaşamda öğrencinin karşılaşılabileceği kültür unsurlarının ders kitaplarında yer alması işlevsellik açısından önemlidir. Örneğin; kültürel törenlerden olan “Kına Gecesi”nin ders kitabında yer alması basit bir drama yöntemiyle canlandırıldığında

ve türküsü söylendiğinde yabancı öğrenci açısından unutulmaz bir an olacaktır. Bu yaparak yaşayarak öğrenme tekniğinin kullanılması dilde kalıcı öğrenmeyi sağlayacaktır. Öğrenci yaşayan Türkçeyi ve Türk kültürünü o an öğrenecektir. Bu da dil öğretimini keyifli ve kalıcı hale getirecektir.

Güzel ve Barın'ın ifade ettiği gibi gündelik yaşamımızdan kopuk bir dil öğretimi olamaz. Eğer bu şekilde bir dil öğretimi benimsenirse ne dil ne de kültür tam olarak öğretilir. Dolayısıyla dil öğretimine başlamadan önce insanlığın genel değerlerinden, ortak yönlerimizden bahsetmek sonra Türk kültürünü en güzel örnekleriyle anlatmak ve Türk insanını bütün değerleriyle tanıtmak gerekmektedir (Güzel ve Barın: 2016: 260).

Dil öğretiminde öğrenci, kültürel çeşitliliğin farkında olmalı ve her kültüre saygılı olmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için kültür unsurlarının derse alınması gerekmekte ve diğer kültürlerden de örnekler verilmelidir. Hatta bu örnekler sınıf içi etkinliklerde öğrencilerden istenmelidir.

Aksan'a göre, insanların, çeşitli bakımlardan nitelikleri nasıl birbirinden farklı ise, toplumların dünya görüşleri, değerlendirmeleri de öylece birbirinden ayrıldığı için kavramlar dilden dile ve kişiden kişiye değişmektedir. Fr. Pain, İng. Bread, Alm. Brot hep ekmek anlamına geldiği halde, bu dilleri konuşan ulusların zihninde ekmek, birbirinden farklı olarak belirir (Aksan, 2015: 51).

Örneğin; Türk kültüründe ekmek sadece bir yiyecek olarak düşünülmemektedir. Dil kültür ilişkisi içinde düşündüğümüzde ekmek sözcüğü dilimizde pek çok anlamı çağrıştırmaktadır. Ekmek kapısı, ekmek parası, tuz ekmek hakkı gibi sözlerimiz bizim kültürel kodlarımızda var olan birikimlerin yansımalarıdır. Dillerin arka planında geniş kültürel bir birikim vardır. Bir başka örnekle Ruth Benedict (2003: 61), can alma konusunda bütün halkların aynı düşüncede birleşip bunu kınadığı sanılabilir. Oysa eğer iki komşu ülkenin siyasal ilişkileri kesilmişse ya da adamın biri töre gereği iki çocuğundan büyüğünü öldürmüşse ya da ana babasını yaşlanmadan önce öldürmek çocuğun görevi sayılıyorsa, cana kıymaya bir suç gözüyle bakılmayabilir demektir.

Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi sadece dil öğretimi bir toplumla iletişim sağlamaya yetmemektedir. Kültür içermeyen bir dil öğretimi eksik ve yarım kalmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür unsurlarının kullanımı son derece önemli ve gereklidir. Sosyokültürel bilgi öğrencinin hedef kültürle iletişiminde kolaylık sağlayan en büyük motivasyon aracıdır. Bu anlamda yabancı dil öğretiminde en çok tercih edilen materyallerden biri olan ders kitaplarında kültür unsurlarının kullanımı büyük önem arz etmektedir. Öğrenci sosyal hayatında kullanacağı sözcüklerin çoğunu kitaptan öğrenmektedir. Hedef kültürdeki bireylerin nerede, ne zaman, nasıl konuştukları hangi kelimeleri seçtikleri, olaylara verdikleri tepkiler ancak kültür öğrenildiğinde anlamlı olabilir. Sınıf içerisinde bunların anlatımı öğrencileri hedefteki toplumun diline ve kültürüne tam anlamıyla hazırlamaktır. Dil öğretiminde kültür unsurlarından yararlanmak yabancı dil öğretiminin hedefleri arasında olmalıdır.

4.2.4. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metninde Kültür

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni (AOÖÇM)¹ yayımlandığı 2001 yılından bu yana, dil öğrenimini önemli derecede etkilemiştir. Bu metin, Avrupa ülkelerinde hedef dillere yönelik öğretim programlarının, program yönergelerinin, sınav ve ders kitaplarının vb. hazırlanması için temel oluşturmaktadır. Dil öğretiminde, sadece hedef dile ait bilgi ve yeterliliklerin geliştirilmesi değil aynı zamanda hedef dilin kültür boyutuyla da ilgilenerek dil kültür ilişkisi içerisinde yabancı dil öğretimini hedefleyen bir sistemdir.

AOÖÇM'nin 2001 ve 2013 yılında yayımlanmış metinleri yabancılara Türkçe öğretiminde büyük önem arz etmektedir. Hedef dilin nasıl öğretileceğine dair bilgiler içeren bu metinler Türkçeye de çevrilmiştir. AOÖÇM, 2013 yılından sonra içeriği genişletilerek 2018 yılında çevrimiçi olarak yeniden yayımlanmıştır. 2018 çevrimiçi metin 2020 yılında Fransızca ve İngilizce olarak basılmıştır. Bu yeni düzenlenen metin henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Genişletilmiş bu baskıda kültürle ilgili yeni kazanımların varlığı dikkat çekmiştir. Burada yer alan yeterliliklerde kültürel kazanımlara yer verilmiş ve seviyelere göre ayrılmıştır. Hedef dil öğretilirken kültürel öğelerden yararlanılması

¹ Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni, bundan sonra bu kısaltma ile anılacaktır.

gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlamda dil öğretim sistemine katkı sağlayan folklor unsurlarının önemine değinilmiştir. Her dil öğreticisinin bu çerçeve metinde yer alan yeterliliklere dikkat ederek dil öğretmesi gerekmektedir. AOÖÇM, dil öğretimine sadece dil öğretimi olarak bakmamaktadır. Bu anlamda dil öğretimini kültür öğretiminden bağımsız olarak düşünmeyen bir sistemdir. Bu sistemi uygulayan dil öğretmenlerinin de temel dayanağıdır.

AOÖÇM, dil öğrenim programlarının planlanması, dil sertifikalarının planlanması, kendi kendine öğrenmenin planlanması, öğrenim programları ve sertifikaların özellikleri alanlarını kapsamaktadır. AOÖÇM’de yer alan konular, fonksiyonlarını yerine getirebilmek için, kapsamlı, saydam ve tutarlı olmalıdır (Avrupa Konseyi, 2013: 15,16). AOÖÇM’nin “Genel Yeterlilikler” alanında; dil kullanımı ve öğrenimi söz konusu olduğunda bu bağlamda öğrenilen bilgilerin sadece salt ve dilsel ya da kültürel bilgi olmadığı görülmektedir. Bu bilgilerin içeriğinde bilimsel ya da teknik alandaki kuramsal bilgiler, kamu alanında ya da özel alanda kullanılan bilgiler, dini inançlar, tabular, birlikte yaşamış ortak tarih gibi başka ülke ve bölgelerdeki sosyal grupların değer ve inançlarına ilişkin kültürel bilgiler yer almaktadır (Avrupa Konseyi, 2013: 19)

AOÖÇM, dil öğrenim ve öğretiminde kişisel yeterliğe dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kişisel yeterlikler kültürün etkisi altındadır. Bu nedenle kültürlerarası algılama ve ilişkilerin de hassas konularıdır. Bir kültüre ait bireyin dostluk anlayışı ve biriyle ilgilenme tarzı, başka kültürden bir birey için saldırganlık ya da incitme olarak algılanabilir (Avrupa Konseyi, 2013:20). Bu anlamda, bir bireyin kişisel yeterlilikleri, içinde bulunduğu toplumun kültürüyle şekillenmektedir. Dil öğretiminde bir olayın dostluk ya da saldırganlık olarak algılanması ancak kültürel farklılık olarak açıklanabilir. Bu farklılığın farkındalığa dönüşmesi iletişimdeki en etkili araç olan dille sağlanmaktadır. Bu durumda dil öğrencilerine kültürde öğretildiği zaman kültürlerarası bilinç gelişmektedir. Bireyin öğrendiği kültürel yeterlilik, diğer öğreneceği dilleri de şekillendirmektedir. Bu bağlamda AOÖÇM’nin “genel yeterlilikler” başlığı altında “Sosyo-Kültürel Bilgi” den bahsedilmiştir. Burada, kültüre ait öğelere değinilmiştir. Tablo 1’de gösterilen bu kültürel öğeler ‘günlük yaşam’, ‘yaşam koşulları’, ‘kişiler arası

ilişkiler’, ‘değerler, inançlar, tutumlar’, ‘sosyal gelenekler’, ‘geleneksel davranışlar’ ve ‘beden dili’ başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Tablo 2: AOÖÇM’de Belirtilen Sosyo-Kültürel Bilgi’nin İçeriği Üzerine Öğeler Tablosu

Günlük Yaşam	Yaşam Koşulları	Kişiler Arası İlişkiler
• Yeme ve içme, öğünler, sofraya kültürü, • Bayramlar, • Çalışma saatleri ve alışkanlıklar • Boş zaman etkinlikleri, hobileri, spor ve okuma alışkanlıkları vb.	• Yaşam standartları, • Ev ortamı, • Sosyal güvence,	• Sınıfsal yapı ve sosyal gruplar arasındaki ilişkiler • Kadın erkek ilişkileri • Aile yapıları ve ilişkileri • Nesiller arası ilişkiler • İş ortamındaki ilişkiler • Toplum, polis, idare vb. arasındaki ilişkiler
Değerler-Inançlar-Tutumlar	Sosyal Gelenekler	Geleneksel Davranışlar
• Sosyal sınıf, • Meslek grupları, • Varlıklar, gelirler • Yöresel kültürler • Gelenekler • Sanat (müzik, edebiyat, tiyatro vb.	• Dakiklik, • Hediyeler, • Giyim • İçecekler, öğünler, • Davranış ve sohbet kuralları, • Ziyaret süreleri, • Vedalaşmak,	• Dinî gelenekler, • Doğum, evlenme, ölüm, • Kutlamalar, festivaller vb.
		Beden Dili • Göz Teması, • Yüz ifadesi (mimik vs.), ünlem kullanımı (cık!, hey! vb.)

(Avrupa Konseyi, 2013: 103,104)

Bu tablodan anlaşılacağı üzere Avrupa Konseyi, bir dil öğretileceği zaman o dilin şekillendiği topluma ait günlük yaşam, sosyal gelenekler, inançlar, yaşam koşulları, kişiler arası iletişim gibi kültürel unsurlardan soyutlanmadan öğretilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

AOÖÇM’nin 2020 baskısında belirtilen “Çok Dilli ve Çok Kültürlü Yetkinlik” başlığı altında kültürle ilgili yeni kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımlar seviyelere göre

ayrılmıştır. Tablo 2’de seviyelere göre ayrılmış kültür kazanımları gösterilmektedir. Bu tabloda A2’den itibaren kültür içeriğine yer verildiği görülmektedir. Seviyelere göre kültür kazanımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 3: AOÖÇM’de Seviyelere Göre Belirlenmiş Kültürel Kazanımlar Tablosu

C2	Bağlama göre eylemlerini ve ifade biçimlerini başlatabilir ve kontrol edebilir. Kültürel farklılıklar hakkında farkındalık göstermek ve yanlış anlamaları ve kültürel olayları önlemek veya düzeltmek için ince düzeltmeler yapabilir.
C1	- Sosyo-dilbilimsel/pragmatik toplantılardaki farklılıkları belirleyebilir, eleştirel düşünebilir ve iletişimi buna göre ayarlayabilir. - Kültürlerarası karşılaşmada, bir film ya da okuma metni üzerine çizilen uygulamaların ve kültürel değerlerin arka planını hassa bir şekilde açıklayabilir, yorumlayabilir ve tartışabilir. - Kültürlerarası iletişimde belirsizlikle başa çıkabilir ve netlik getirmek için tepkilerini yapıcı ve kültüre uygun şekilde ifade edebilir.
B2	- Yargı ve önyargıların sıklıkla dayandığı örtük değerler hakkında farkındalık göstererek, kendi kültürü ve diğer kültürler hakkında görüş ve uygulamaları tanımlayabilir ve değerlendirebilir. - Hedef kültüre ait kodları, kalıp ifadeleri, geleneksel bilgileri doğru yorumlayabilir. Kültürlerarası karşılaşmada kendini doğru bir şekilde ifade edebilir. - Başka kültüre ait bir belgeyi ya da olayı yorumlayabilir, açıklayabilir. Ayrıca kendi kültürüyle ya da bildiği bir kültürle yeni öğrendiği kültür arasında ilişki kurabilir. - Kültürel olarak belirlenmiş davranış kalıplarındaki benzerlikleri ve farklılıkları tanımlayıp düşünebilir. (ör: jestler ve ses yüksekliği, el kol hareketleri) bu kültürel kodların önemleri üzerine tartışabilir. - Kültürlerarası bir karşılaşmada genellikle özel bir durumu fark edebilir. - Genel olarak kültürel kodları kültüre uygun olarak yorumlayabilir. - Kendi kültürlerinde ve diğer kültürlerde iletişim kurmanın özel yollarını ve oluşturdukları yanlış anlama risklerini yansıtabilir ve açıklayabilirler.
B1	- Genellikle en sık kullanılan kültürel kodlara uygun yanıt verebilir. Tavır, göz teması, kişiler arası mesafe gibi toplumsal uzlaşımları fark edebilir. - Kendi kültürlerinin özelliklerini başka bir kültürün üyelerine açıklayabilir veya diğer kültürlerin özelliklerini kendi kültürlerinin üyelerine açıklayabilir. - Kendi değerleri ve davranışlarının diğer insanların değerleri ve davranışları hakkındaki görüşlerini nasıl etkilediğini basit bir şekilde açıklayabilir. - Başka bir sosyokültürel bağlamda kendilerine “garip” görünebilecek şeylerin ilgili diğer insanlar için “normal” olabileceğini basit terimlerle tartışabilir.

	Kendi kültürel olarak belirlenmiş eylemlerinin diğer kültürlerden insanlar tarafından nasıl farklı algılanabileceğini basit bir şekilde tartışabilir.
A2	- Günlük yaşamla ilişkili temel kültürel normları tanıyabilir ve uygulayabilir. (örn: Farklı selamlaşma) - Beklenmedik durumları toparlamakta güçlük çekse de günlük selamlaşmalarda, veda etmede, teşekkür etmede ve özür ifadelerinde kültüre uygun bir şekilde davranabilir. - Hedef kültürdeki kişilerin günlük yaşamdaki davranışlarının farklı mesaj taşıyabildiğini fark edebilir ve bunu basit bir şekilde açıklayabilir. - Diğer kültürlerden kişilerle olan etkileşimde nasıl davranacağını bilemediği zorluklarla karşılaşabileceğinin farkındadır.
A1	Somut tipte basit günlük işlemlerde bile bunu uygulamakta zorluk çekmelerine rağmen, farklı numaralandırma, mesafe ölçme, zamanı söyleme yollarını tanıyabilir.

(CEFR, 2020: 125)

Tablo 2'deki ifadelerle göre A1 ve A2 seviyelerinde dil kullanıcıları iletişimde kültürel temelli nedenlerini tanıyabilir ve basit günlük değişimlerde uygun şekilde hareket edebilir. B1'de genellikle en sık kullanılan kültürel maddelere cevap verebilir, sosyo-pragmatik sözleşmelere göre hareket edebilir ve kendi kültürlerinin ve diğer kültürlerin özelliklerini açıklayabilir veya tartışabilirler. B2'de, kullanıcı / öğrenci etkin bir şekilde iletişim kurabilir, ortaya çıkan zorlukların çoğu ile başa çıkabilir ve genellikle yanlış anlamaları tanıyabilir ve onarabilir. C seviyelerinde bu, kültürel inançların, değerlerin ve uygulamaların arka planını hassas bir şekilde açıklayabilme, yönlerini yorumlayabilme ve tartışabilme, sosyo-dilbilimsel ve pragmatik belirsizlikle başa çıkabilme ve kültürel uygunlukla yapıcı tepkileri ifade etme yeteneğine dönüşmektedir (CEFR, 2020: 124).

Fişekçioğlu (2019: 873), Türk kültürüne ait değerlerin, AOÖÇM ölçütlerine uygun olarak genel kültür bilgisi, sosyokültürel bilgi bağlamında incelenmesinin, araştırılmasının ve bunun sonucunda öğrenenlerin dil düzeylerine uygun olarak kültürel tanımlayıcıların hazırlanmasının, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan yöntem kitaplarında bulunan kültür içeriğinin de sorunlu aktarımına çözüm getireceğini söylemektedir. Bu anlamda kültür aktarımı, kültür etkileşimi, kültürel farklılıklar ve benzerlikler gibi içeriklerin ders kitaplarına alınması çerçeve metinde belirtilen kazanımlara yönelik olmalıdır.

AOÖÇM’de belirtilen tüm bu kazanım ve yeterlikler de ifade edilen dil öğretimi, sadece kültürün önemli bir parçası değildir, aynı zamanda kültürel olgu ve olaylara ulaşmanın da bir yoludur. Hedef dili öğrenen dil kullanıcısının tanıştığı çeşitli kültürler, kültürel yeterlilik çerçevesinde öğrenciye geniş kültürel zenginlik katmaktadır. Bu anlamda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil ve kültürün birlikte öğretilmesi gerekliliğini savunan AOÖÇM bir öğretmenin bu alandaki rehberidir.

5. BÖLÜM: YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMDE KULLANILAN B1, B2 VE C1 DÜZEYİ DERS KİTAPLARINDA TESPİT EDİLEN HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR

5.1. YARARLANILAN KİTAPLARA DAİR BİLGİLER

Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarından Gazi Yabancılar İçin Türkçe, Yedi İklim Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2 ve C1 seviyeleri ders kitapları kullanılmıştır. Bu kitaplar, Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni dikkate alınarak hazırlanmıştır. Kitapların tümü dört dil becerisini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu kitapların programları, içerikleri, tema ve ünite dağılımları farklılık gösterebilmektedir. Genel olarak kitaplar öğrencinin dil seviyesine göre sahip olması gereken becerileri geliştirmek üzere hazırlanmıştır.

Kitaplara dair hususlar şu şekildedir:

1. Gazi Yabancılar İçin Türkçe

Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 seviyesi ders kitabı 11. baskıdır. 5 bölüm ve 92 sayfadan oluşmaktadır. B2 seviyesi ders kitabı 10. baskıdır. 5 bölüm ve 104 sayfadan oluşmaktadır. C1 seviyesi ders kitabı 10. baskıdır. 5 bölüm ve 115 sayfadan oluşmaktadır. Bu kitaplar Ankara’da basılmış basım tarihleri 2019’dur. B1, B2 ve C1 seviyesi ders kitaplarının eser ve yazar kadrosu aynıdır. Kitapların editörleri Mustafa Kurt ve Nezir Temur’dur. Hazırlayanlar, Nezir Temur, Mustafa Kurt, Sefa Yüce, Gülsün Mehmet, Şebnem Gökalp, Bilge Uluğlar, Özcan Korkut, Mehmet Çevik, Esra Kanmaz, Esra Hımmım, Şeyda Yeşilyurt, Hande Bulduk, Hasan Kaplan, Sevda Özden, Nihal Kümüştas, Tayfun Haykır, İlknur İşçanoğlu, Hande Bakan, Serhat Koçak, Derya Güven, Fatih Keskin, Ziya, Bağrıaçık’tır.

2. Yedi İklim Türkçe

Yedi İklim Türkçe B1 seviyesi ders kitabı 8 ünite ve 191 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2015'tir. B2 seviyesi ders kitabı 8 ünite ve 209 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2015'tir. C1 seviyesi ders kitabı 8 ünite ve 203 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2015'tir. Kitapların editörleri Erol Barın, Şaban Çobanoğlu, Şeref Ateş, Mustafa Balcı ve Cihan Özdemir'dir. Hazırlayanlar, İbrahim Gültekin, Mahir Kalfa, İbrahim Atabey, Filiz Mete, Aydan Eryiğit ve Uğur Kılıç'tır.

3. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe kitapları temel, orta ve ileri seviye olarak 1,2,3 şeklinde isimlendirilmiştir. 2. Kitap, B1 seviyesi ders kitabıdır. Kitap, 12 ünite ve 193 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2008'dir. 3. Kitap, B2 ve C1 ders kitaplarını içermektedir. Kitap 12 ünite 194 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2009'dur. Kitapların editörü Engin Uzun'dur. Hazırlayanlar, Cemil Kurt, E. Nurşen Aygün, Elif Leblebici, Özden Altınkaynak Coşkun'dur.

4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 seviyesi ders kitabı 6 ünite ve 112 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2013'tür. B2 seviyesi 6 ünite ve 128 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2014'tür. C1 seviyesi 6 ünite ve 240 sayfadan oluşmaktadır. Basım tarihi 2013'tür. Kitabın editörü, Ferhat Aslan, editör yardımcısı Funda Keskin'dir. Hazırlayanlar, Fatma Bölükbaş, Enver Gedik, Gökçen Göçen, Gül Gönültaş, Funda Keskin, Fazilet Özenc, Hande Tokgöz, Gizem Ünsal, Serra Yavuz'dur.

5.2. GAZİ YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR

5.2.1. B1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* B1 seviyesi ders kitabındaki halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Tablo 4:Halk inanışlarının, Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun Metnin Başlığı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışına ait Bulgular	Sayfa No.
1. Bölüm: Görüldüğü Gibi Değil	Okuma Becerisi	Batıl İnanç	Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	13 sayısı Kara Kedi Merdiven Altından Geçme	16
1. Bölüm: Görüldüğü Gibi Değil	Konuşma Becerisi	Diyalog Metni	Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	At Nalı	17
1. Bölüm: Görüldüğü Gibi Değil	Yazma Becerisi/ Konuşma Becerisi	Eşleştirme Etkinliği Cümle Kurma Konuşma etkinliği soruları	Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	Nazar boncuğu Kara Kedi Sarımsak Türk Kahvesi	18

Tablo 4’de görüldüğü üzere *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* B1 ders kitabının 1. bölümünde yer alan 4. okuma metni halk inanışlarıyla ilgilidir. “Batıl İnanç” başlığını taşıyan metinde halk inanışı konularından yalnızca uğur/uğursuzlukla ilgili inanışa yer verildiği, veriliş şekli olarak okuma becerisi içinde metin bağlamında anlatıldığı tespit edilmiştir. Aynı

bölüm içinde sayfa 17’de konuşma becerisi bağlamında at nalıyla ilgili bir diyalog metni, sayfa 18’de yazma becerisi bağlamında “nazar boncuğu, kara kedi, sarımsak ve Türk kahvesi” kelime ve fotoğraflarına ait eşleştirme ve cümle kurma etkinlikleri yer almaktadır. Bu kapsamda *Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında tespit edilen metin ve etkinliklerin görsellerine aşağıda yer verilmiştir:

16

YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE B1

GÖRÜNDÜĞÜ GİBİ DEĞİL

4. Metin

Batıl inanç

Batıl inanç, mantıksal bir temele dayanmayan inanç ve davranışlara denir. Günümüzde birçok toplum, batıl inançlara sahiptir. Bunlardan bazıları toplumlara özgüken bazıları ise tüm dünya tarafından bilinmektedir. 13 sayısının uğursuzluğu, kara kedi görünce saç çekme, merdiven altından geçmeme en yaygın batıl inançlardandır. Ayrıca uğurlu sayılan dört yapraklı yonca, at nali, nazar boncuğu gibi batıl inanç sembelleri de vardır.

13 sayısının uğursuzluğu İskandinav mitolojisinde geçen bir öyküye dayanmaktadır. Öyküye göre düzenbaz tanrı Loki, diğer 12 tanrının katıldığı bir şölene 13. olarak gidip eğlenceyi bozmuştur. Bu olay İskandinav halklarının en gözde tanrısı Balder’in ölümüyle sonuçlanan kavgaya yol açmıştır. Bu mitolojik olayla Avrupa’da başlayan 13 sayısının uğursuz kabul edilmesi tüm dünyaya yayılmıştır. Hatta 13 sayısının uğursuzluğu insanları o kadar etkilemiştir ki kimi otellerin 13. katı ve uçakların 13 numaralı koltuğu yoktur.

Afrika’nın bazı ülkelerinde ise “talbenizm” hastalığı yüzünden beyaz saçlı ve beyaz tenli doğan çocukların büyüdüğüne inanılır ve bu çocuklar toplum tarafından pek sevilmeyiz.

ANLAMA

A) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. En bilindik batıl inançlar hangileridir?
2. 13 sayısı neden uğursuz kabul edilir?
3. Toplumlara özgü batıl inançlara bir örnek veriniz.
4. Batıl inançlar günlük yaşamı nasıl etkiler?
5. Uğurlu sayılan sembeler hangileridir?

Görsel 1: Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.16)

Yukarıdaki görselde görüldüğü üzere inanışlarla ilgili olarak metinde uğur/uğursuzlukla ilgili “13 sayısının uğursuzluğu, kara kedi görünce saç çekme, merdiven altından

geçmeme” uğursuzluk getiren inanışları örneklerken “dört yapraklı yonca, at nalı ve nazar boncuğu” uğurlu sayılan inanışları örneklemiştir. Metinde Avrupa’da yaygın görülen 13 sayısının neden uğursuz kabul edildiği, nasıl ortaya çıktığı ile ilgili bilgilere yer verilirken Türk halk inanışlarının kökenine dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Söz konusu bu husus kitabın bir eksikliğidir. İlgili metin okuma becerisi içinde metin bağlamında işlenmiştir. Bu metinden hemen sonra yer alan 5 soruluk okuma-anlama testi metnin içeriğine uygun olarak hazırlanmıştır. Metinde görsel ve içerik kullanımının birbiriyle ilişkisi uygun olarak gözlemlenmiştir.

YABANCI LAR İÇİN TÜRKÇE
17

B) Metne göre doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Afrika’da beyaz saçlı doğan çocukların sevilmemelerinin sebebi nedir?

a) hastalıklı olmaları
b) uğur getirmeleri
c) büyüdü olduklarına inanılmaları
d) güçlü olmaları

2. 13 sayısı ilk olarak nerede uğursuz sayılmıştır?

a) Çin
b) Hindistan
c) İskandinavya
d) Afrika

3. Aşağıdakilerden hangisi batıl inanç değildir?

a) kara kedi görünce saç çekmek
b) merdiven altından geçmemek
c) 13 sayısının uğursuzluğu
d) biyo-enerjiye inanmak

4. Parçada geçen “yol açmak” ifadesi ile aşağıdakilerden hangisi eş anlamıdır?

a) yürümek
b) araba sürmek
c) sebep olmak
d) kaza yapmak

C) Aşağıdaki cümleleri metne göre işaretleyiniz.
(Doğru: ✓, Yanlış: ✗)

Avrupa’da batıl inançlar yoktur.

Batıl inançlar en fazla Afrika’da görülür.

Merdiven altından geçmek uğursuzluk sayılır.

Batıl inançlar mantıksal bir temele dayanmaz.

Bütün batıl inançlara tüm dünyada aynı şekilde inanılır.

KONUŞMA

A) Aşağıdaki diyalogu okuyunuz ve sınıfta canlandırınız.

Çocuk : Baba, kapıya ne çakıyorsun?
Baba : At nalı, oğlum.
Çocuk : Niye at nalı çakıyorsun?
Baba : Bizi kötülüklerden korusun diye.
Çocuk : Gerçekten koruyor mu?
Baba : Büyükelimiz kapılarına hep at nalı asarlardı, biz de onlardan öğrendik.
Çocuk : Peki, onların başına kötü hiçbir şey gelmedi mi?
Baba : Bilmiyorum, belki de geldi.
Çocuk : At nalı bizi depremden de korur mu?
Baba : Eğer evin sağlam değilse koramaz.
Çocuk : O zaman at nalı bizi bütün kötülüklerden korumuyor.

Görsel 2: Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.17)

Görsel 2'ye bakıldığında *Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri halk inanışı etkinliklerine yer verilmiştir. Yukarıdaki görsel incelendiğinde ilgili kitabın 17. sayfasında diyalog metni, doğru-yanlış testi ve çoktan seçmeli testlerden oluşan etkinlikler sunulmaktadır. Bu etkinlikler arasında kurşun dökme ritüeline ait hiçbir bilgiye yer verilmezken fotoğrafına yer verilmesi görsel ve içerik uyumsuzluğunu oluşturmuştur. Bu inanışla ilgili bir bilgiye önceden yer verilmesi gerekmektedir.

18 YABANCI LAR İÇİN TÜRKÇE B1

B) Sizin de batıl inançlarınız var mı? Başınızdan batıl inançlarla ilgili bir olay geçti mi, anlatınız.

C) Alaaddin'in sihirli lambasına sahip olsanız ne dilersiniz, anlatınız.

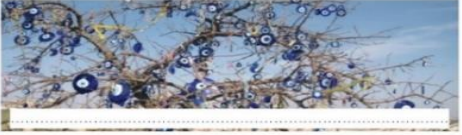
YAZMA

A) Aşağıdaki kelimeleri uygun şekilde eşleştiriniz ve cümlede kullanınız.

al	ayağı
tavşan	yonca
dört yapraklı	nall
uğur	kedi
kara	böceğı

GÖRÜNDÜĞÜ GİBİ DEĞİL

B) Aşağıdaki fotoğraflarla ilgili birer cümle yazınız.

Görsel 3: Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneğı (sy.18)

Görsel 3'deki bulgularda konuşma becerisi bağlamında "Sizin de batıl inançlarınız var mı? Başınızdan batıl inançlarla ilgili bir olay geçti mi?" "Alâeddin'in sihirli lambasına

sahip olsanız ne dilerdiniz?” şeklindeki sorulara yer verilmiştir. Bu soruların ilk ikisinin sınıf içi etkinliğinde kullanılması öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci ve öğrenci-ders materyali arasındaki kültürel etkileşimi desteklemesi bakımından önemlidir. Sınıf içerisinde her öğrencinin kültürüne ait bir halk inancının konuşulması hem öğrencinin dil becerisinin gelişimine hem de farklı kültürlerle tanışmasına fırsat sunacaktır. Yazma becerisi bağlamında hazırlanan eşleştirme etkinliğinde “at nalı, tavşan ayağı, dört yapraklı yonca, uğur böceği, kara kedi” kelimeleri yer almaktadır. Bu etkinlikte yer alan tavşan ayağı ve uğur böceğiyle ilgili inanışlara daha önce yer verilmediği dikkati çekmiştir. Yazma becerisi bağlamında hazırlanan diğer etkinlikte “nazar boncuğu, kara kedi, sarımsak ve Türk kahvesi” fotoğrafları verilerek bunlarla ilgili cümleler yazılması istenmiştir. Aynı şekilde burada da sarımsak ve Türk kahvesine ait bir inanışa daha önce hiçbir yerde yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu da etkinliklerin içerik ve görsel uyumunun olmadığını göstermektedir. B1 ders kitabında yer alan halk inanışı etkinliklerinin temel ilkelerden “dört temel beceriyi dikkate alma” ilkesine göre hazırlanmadığı etkinliklerde yalnızca okuma becerisi, yazma becerisi ve konuşma becerisine yer verilirken dinleme becerisine yer verilmediği tespit edilmiştir. Güzel ve Barın’a göre, iletişimin temeli olan dilin kullanımı sırasında bu dört temel beceriye her an ihtiyaç duyulmaktadır (Güzel ve Barın, 2016: 251). Bu nedenle öğrencilerin günlük yaşamda karşılaşabilecekleri durumlar göz önünde bulundurularak etkinliklerin dört beceriyi kapsamayı ve etkinliklerin içerik ve görsel uyumuna göre hazırlanması gerekmektedir.

5.2.2. B2 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Gazi Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında halk inanışlarıyla ilgili hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Bir önceki düzeyde halk inanışlarına yer verilirken bir sonraki düzey olan B2’de halk inanışlarına yer verilmemesi kitapta görülen bir eksikliklerdir. Kültürden bağımsız bir dil öğretiminin eksik kalacağı düşünüldüğünde AOÖÇM bağlamında sosyokültürel bilginin devamlılığı için B2 düzeyinde halk inanışı etkinliklerine yer verilmesi gerekmektedir.

5.2.3. C1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda *Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1* ders kitabındaki halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin değerlendirilmesine yer verilmiştir:

Tablo 5: Halk inanışlarının, Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun/Metnin Başlığı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışına ait Bulgular	Sayfa No.
1.Bölüm: Kültür ve Sanat	Okuma Becerisi	Birlikte Eğleniyoruz	Törenlerle İlgili İnanışlar	Nevruz	12, 13, 14
1.Bölüm: Kültür ve Sanat	Konuşma Becerisi	Hıdırellez Şenliği	Törenlerle İlgili İnanışlar	Hıdırellez	16
5. Bölüm: Kim Haklı?	Okuma Becerisi	Rüya	Rüyalarla İlgili İnanışlar	Rüya ile dilek tutma, rüyada at görme, kanın rüyayı bozması, yastığın altına demir parçası koyarak rüyayı niyete göre yorumlama	98, 99

Tablo 5 incelendiğinde *Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1* ders kitabının Kültür ve Sanat başlıklı 1. Bölümünde törenlerle ilgili inanışlar tespit edilmiştir. Bu bölümde, okuma becerisi bağlamında Nevruz Bayramına, konuşma becerisi bağlamında Hıdırellez Bayramına yer verilmiştir. Veriliş şekli değerlendirildiğinde Nevruz'un metin içinde özelliklerine yer verildiği Hıdırellez'in metin bağlamında işlendiği görülmektedir. Söz

konusu kitabın 5. Bölümünde rüyalarla ilgili inanışlara yer verilmiştir. Metinde özelliklerine yer verilen rüyayla ilgili inanışlar, okuma becerisi bağlamında işlenmiştir.

12

YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE C1.1

KÜLTÜR VE SANAT

3. Metin

Birlikte Eğleniyoruz

Festivaller, karnavallar, bayramlar... İnsanları ortak paydada buluşturan, toplumu birleştirip kaynaştıran, genç-yaşlı herkesin yüzünü güldüren en güzel, en nadide zamanlar. Kent ve kasabaların göz alıcı renklerle süslediği, zengin sofraların kurulduğu, insanların doyuya oğlondığı bu buluşmaların tarihi, belki de insanlık tarihi kadar eski. Eğlence türleri arasında birbirinden ilginç kutlama şekilleriyle dikkati çeken festivaller, fazla rağbet görüyor. Kimi kültürlerde Tanrı tarafından bahşedildiğine inanılan, kimi kültürlerde de sadece eğlence amaçlı düzenlenen bu özel buluşmalar, tek bir cümleyle şöyle tanımlayabiliriz: Festival, genel olarak yerel bir topluluk tarafından geleneksel hâle getirilmiş ve kutlandığı yörenin simgesi hâline gelmiş etkinlikler bütünüdür. İşte, dünyaca ünlü sıra dışı festivallerden bazıları...

Nevruz – Türkiye

Nevruz, Türklerin ilk millî bayramı kabul edilmektedir. Nevruz, Doğu Türkistan'dan Balkanlar'a uzanan geniş bir coğrafyada kutlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 3000 yıldan beri kutlanmakta olan bu şenliği, 2010 yılında resmen Dünya Nevruz Bayramı ilan etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarafından Nevruz, her yıl 21 Mart'ta

kutlanmaktadır. Nevruz; Türklerle bir tabiat, varoluş, diriliş bayramı olarak algılanmış, Anadolu ve Orta Asya Türklerinde, Türklerin Ergenekon'dan çıkışı ve baharın gelişi olarak adlandırılmıştır. Bu günde ziyafetler düzenlenir, büyük bir ateşin etrafında toplanılır ve ateşin yanında örs, demir ve çekiçle Türklerin Ergenekon'dan çıkışları canlandırılır. Dilek tutup ateşin üzerinden atlanıldığı taktirde dileklerin gerçek olacağına inanılır.

Domates Festivali – İspanya

1945'ten bu yana her yıl Ağustos ayının son pazarı gerçekleştirilen geleneksel Domates Festivali, özgün adıyla La Tomatina, Valensiya'nın yakınındaki Bunol kasabasında düzenlenmektedir. Hafta boyunca süren festivalin en can alıcı etkinliği domates savaşıdır. Yaklaşık bin kişinin katıldığı dünyanın en kırmızı savaşında, kamyonlarca çürük domates kullanılmaktadır. Geleneklere göre festivalin başlayabilmesi için, halk arasından seçilen bir kişinin, yaklaşık 20 metre yükseklikteki yağlanmış ağaçtan bir direğe tırmanması gerekmektedir. Domates savaşına katılanların koruyucu gözlük ve eldiven giymesi önerilmektedir. Ancak yine de önerinin yeterli olmayacağı düşüncesiyle festival için temel birkaç kural belirlenmiştir. Sert domateslerin insanlara verebileceği zararın önüne geçmek için, domatesler fırlatılmadan önce mutlaka elle ezilmelidir. Kurallar, mücadelenin gruplar hâlinde değil, bireysel şekilde yürütülmesini gerekli görmektedir. Bir de domates savaşçıların küçük bir tavsiyesi var: "Savaşı bir kenarda durup suya sabunla dokunmadan izlemek isterseniz bir anda asil hedef hâline gelebilirsiniz. Bu yüzden domates savaşçılarına karşı daima gözünüzü açık tutun!"

Pulian Manda Festivali – Filipinler

Filipinler'in Bulacan bölgesindeki Pulian kasabasında, 14-15 Mayıs tarihlerinde düzenlenen Pulian Manda Festivali'nde çiftçiler kimilerine göre oldukça kutsal, kimilerine göre ise çok sıra dışı bir amaç için bir araya gelmektedirler. Çiftçilerin yıl boyu tarlalarda çalışan mandalarına verdikleri değeri ve bağlılığı göstermek için bu süre zarfında bütün ilgilerini hayvanlarının bakımlarına yoğunlaştırır. Örneğin, hayvanlarının postlarına güzel kokulu yağlar sürerek onlara

Görsel 4: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 12)

Görsel 4'e bakıldığında *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* ders kitabında törenlerle ilgili inanışlardan Nevruz Bayramına yer verildiği tespit edilmiştir. Nevruz Bayramı metinde yüzeysel şekilde ele alınmıştır. Nevruz'un nasıl kutlandığı, neden kutlandığı, bugüne özel yapılan ritüellerden bahsedilmemiş metin içinde genel birkaç özelliğine değinilmiştir. Metinde "büyük bir ateşin etrafında toplanılır ve ateşin yanında örs, demir ve çekiçle Türklerin Ergenekon'dan çıkışları canlandırılır" cümlesi yer almaktadır. Bu cümleyi okuyan öğrencinin zihninde "Türklerin neden ateş yaktığı neden üzerinden atladıkları ve

neden tahta değil de demir malzemeleri kullandıkları” gibi merak uyandıran sorular oluşabilir. Bu nedenle metinde öğrencinin merakını giderecek açıklayıcı bilgilerin yer alması gerekmektedir. İlgili metne, “ateşin eski Türk inanışlarında temizleyici ve arındırıcı bir unsur olarak yer aldığı bu inanışa bağlı olarak bugün de Nevruz’da ateş yakıldığı bilgisi eklenebilir. Ateşin üzerinden atlama ritüelinin sadece dilek tutma, eğlence amacıyla yapılmadığı insanların vücut ve ruh sağlığına kavuşma, şifa bulma inancıyla yaptığı bilgisi de yer almalıdır. Bugüne özel verilen ziyafetlerin asıl amacının “bolluk ve bereket” anlamı içerdiği bunun devamlılığı için yapılan yiyeceklerin doğaya serpiştiği ritüelinden de bahsedilmelidir. Çevreyi temizlemek, hasta ziyaret etmek, güzel elbiseler giymek, mâniler söylemek, oyunlar oynamak Nevruz kutlamalarında gerçekleşen diğer uygulamalardır. Bu uygulamaların temel işlevi birlik, beraberlik, saygı, sevgi ve bütünlüğü sağlamaktır. Dolayısıyla söz konusu metinde Nevruzla ilgili tüm bilgilerin düzenlenmesi gerekmektedir. Dil ve kültür birbirini besleyen birbirinin oluşumuna ve gelişimine katkı sağlayan iki unsurdur. Dilde var olan her kelimenin yansımaları kültürde bulabiliriz. Bu nedenle yabancı dil olarak Türkçe kitaplarında yer alan metinler sosyokültürel bilgiler ışığında hazırlanmış ve dört dil becerilerine katkı sağlayacak şekilde olmalıdır. Söz konusu metinde kullanılan görsel ve içerik uyumunun ilişkisi uygundur. Bu metin kapsamında öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinliklerin yer aldığı görseller aşağıdaki gibidir:

A) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Nevruz Bayramı neyi temsil etmektedir ve nasıl kutlanmaktadır?

Görsel 5: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Okuma-Anlama Testi Örneği (sy. 13)

B) Metne göre işaretleyiniz.
(Doğru: ✓, Yanlış: ✗)

Festivaller, kaynağını dinden veya din dışı unsurlardan alan, insanları eğlence amacıyla bir araya getiren etkinliklerdir.

Nevruz etkinlikleri kapsamında tarihî bir olayın tiyatrosu sergilenmektedir.

Görsel 6: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Doğru-Yanlış Testi Örneği (sy. 14)

C) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi festivallerle ilgili doğru bir bilgi değildir?

- a) Domates savaşı geleneklere ve kurallara uygun şekilde yürütülmektedir.
- b) Pulian Manda Festivali'nde çiftçiler, hayvanlarına verdikleri kymeti ispat ederler.
- c) Geleneksel Maymunlar Festivali, eğlence odaklıdır ve turistlere yönelik yapılmaktadır.
- d) Nevruz, bir bahar bayramı olmanın yanında Türkler tarafından tarihî bir öneme de sahiptir.

2. Aşağıdaki kutlamalardan hangisinin inanışlarla ilişkisi yoktur?

- a) Geleneksel Maymunlar Festivali
- b) Domates Festivali
- c) Pulian Manda Festivali
- d) Nevruz Bayramı

Görsel 7: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Çoktan Seçmeli Test Örneği (Sy. 14)

Görsel 5, 6 ve 7 birlikte yorumlandığında Nevruzla ilgili etkinliklerin dört temel beceriyi dikkate alma ilkesine göre hazırlanmadığı etkinliklerin yalnızca okuma becerisi kapsamında hazırlandığı tespit edilmiştir. *Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1* ders kitabında halk inanışlarıyla ilgili tespit edilen diğer görsel aşağıdaki gibidir:

Görsel 9: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 98)

Görsel 9'a bakıldığında *Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1* ders kitabında rüyalarla ilgili inanışlara yer verildiği tespit edilmiştir. Metinde ilgili inanışın okuma becerisi bağlamında metinde özelliklerinin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu inanışa ait “bir işe başlamadan önce kararsızlık yaşıyorsa dilek tutulup kimseyle konuşmadan yatılır. Rüya beyaz veya yeşil görülürse bu, o işin kişi için iyi sonuçlanacağına; siyah veya kırmızı görülürse dileğin kişi için kötü bir neticesi olacağına inanılır” ifadesi bu inanışın aynı zamanda renklerle ilgili inanışlarla da bağlantılı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türk kültüründe renklerle ilgili inanışların var olduğundan da bahsetmek rüyalarla ilgili inanışları anlamaya katkı sağlayacaktır. Metinde dikkati çeken bir diğer unsur ise “rüya at görmenin muradın gerçekleşeceğine, kan görmenin rüyayı

bozacağına inanılır” ifadeleridir. Bu ifadeler incelendiğinde yabancı öğrenciler için “murat kelimesinin uğur anlamını, kanın rüyayı bozma sebebinin” açıklayan kültürel bilgilerin düzeye uygun şekilde verilmesi öğrencinin okuduğuna anlamlandırması bakımından önemlidir. Türk inanışları hakkında derin bilgi sahibi olan öğrenci Türk kültürüne dair bu öğrendiklerini paylaşırken ya da kendisine anlatılan bir halk inanışını dinlerken hedef dilde daha rahat iletişim kuracaktır. Söz konusu metinde rüyalarla ilgili inanışları içeren bir görsele rastlanılmamıştır. Metinde genel rüya bilgisine yönelik bir görsel kullanılmıştır. Bu nedenle ilgili metinde görsel ve içerik uyumu yoktur.

B) Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi rüyanın halk inançlarındaki etkisine bir örnek olamaz ?

- a) İnsanlar hayatlarındaki önemli olaylarda rüyanın uyarıcılığına inanır.
- b) Rüyalar renklere göre de yorumlanabilir.
- c) Dileğinin gerçekleşmesini isteyen herkes haberci bir rüya görür.
- d) Rüya kan görmek iyiye yorumlanmaz.

Görsel 10: Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı Çoktan Seçmeli Test Örneği (sy. 99)

Yukarıdaki görsel incelendiğinde rüyalarla ilgili halk inanışını konu alan çoktan seçmeli bir soru okuma-anlama etkinliği kapsamında verilmiştir. Etkinliklerin dört temel beceri bağlamında hazırlanması gerektiği düşünüldüğünde yukarıda tek bir beceri dikkate alınarak etkinlik hazırlandığı görülmektedir. Bunu kitabın bir eksikliği olarak yorumlamak mümkündür.

Gazi Yabancılar İçin Türkçe B1, B2 ve C1 ders kitapları birlikte değerlendirildiğinde B1 ve C1 düzeylerinde halk inanışı konularına yer verilirken B2 düzeyinde yer verilmediği tespit edilmiştir. B2 seviyesinde halk inanışlarına yer verilmemesi kitapta görülen bir eksikliktir. Söz konusu kitaplarda yalnızca uğur-uğursuzlukla, törenlerle ve rüyalarla ilgili inanışlara yer verilmiş veriliş şekli olarak metin bağlamında ve metinde özelliklerine göre işlenmiştir. Kitapta kullanılan etkinlikler değerlendirildiğinde genel olarak görsel ve içerik uyumu vardır. Beceri bağlamında dört temel becerinin dikkate alınmadığı özellikle

dinleme becerisine yer verilmeyerek ihmal edildiği gör÷lmektedir. K÷lt÷r ve dil öğretiminin birlikte yapılmasını amaçlayan kitapların bu değeriendirmeler çerçevesinde hazırlanması alana olumlu katkıları sağlayacaktır.

5.3. YEDİ İKLİM TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR

5.3.1.B1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda Yedi İklim Türkçe B1 ders kitabındaki halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin değerlendirilmesine yer verilmiştir:

Tablo 6: Halk inanışlarının, Yedi İklim Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

Yedi İklim Türkçe B1 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun/ Metnin Başlığı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışına ait Bulgular	Sayfa No.
7. Ünite: Kutlama	Okuma Becerisi	Gül Dalında Bir Dilek	Törenlerle İlgili İnanışlar	Hıdırellez	140
7. Ünite: Kutlama	Konuşma Becerisi	Olağanüstü	Olağanüstü olaylarla ilgili inanışlar Uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlar	İğne batırılmış bebek Nazar boncuğu Çift başlı köpek Sihirli değnek	141

Tablo 6’da görüldüğü üzere *Yedi İklim Türkçe* B1 ders kitabının 7. Ünitesinde törenlerle, olağanüstülüklerle ve uğur-uğursuzlukla ilgili halk inanışı unsurları tespit edilmiştir. İlgili kitabın 140. sayfasında “Gül Dalında Bir Dilek” başlığını taşıyan metin okuma becerisi içinde metin bağlamında işlenmiştir. Bu metnin sonunda konuyla ilgili doğru-yanlış testi yer almaktadır. Sayfa 141’de “olağanüstü” konu başlığını altında olağanüstülükle ilgili halk inanışları, konuşma becerisi içinde görsel bağlamında ele alınmıştır. Bu kapsamda değerlendirilen Yedi İklim Türkçe B1 ders kitabındaki metin ve etkinliklerin görsellerine aşağıda yer verilmiştir:

6. Okuyalım, işaretleyelim. Gül Dalında Bir Dilek

Hıdırellez, Türk dünyasında kutlanan mevsimlik bayramlardan biridir. Hızır günü olarak adlandırılan Hıdırellez günü, Hızır isimli iyilik sever bir kişi ile İlyas Peygamber'in yeryüzünde buluştuğu gündür. Türkiye'de Hıdırellez Bayramı 6 Mayıs (5 Mayıs gecesi) tarihinde kutlanır. Bugün aynı zamanda tabiatın uyanışı olarak kabul edilir.

Hıdırellez gecesi Hızır'ın uğradığı yerlere ve dokunduğu şeylere bereket vereceği inancıyla çeşitli uygulamalar yapılır. Yiyecek kaplarının ve para keselerinin ağızları açık bırakılır. Ev, bağ, bahçe, araba isteyen kimseler, Hıdırellez gecesi gül ağacının altına istediklerinin resmini koyarlarsa Hızır'ın kendilerine yardım edeceğine inanırlar. Aynı zamanda dileklerini kırmızı kurdeleye bağlayıp gül ağacına asarlar. Bir yıl boyunca dileklerinin yerine gelmesini beklerler. Bazı kimseler de ateş yakıp dilek dilerler. Ondan sonra yaktıkları ateşin üstünden atlarlar.

Hızır adı verilen iyi kalpli insanın Allah'ın kendisine verdiği güçle şunları yapabileceğine inanılır:

- Allah'a inanan, kalbi temiz insanlara yardım eder.
- Uğradığı yerlere bolluk, bereket, zenginlik getirir.
- Dertlilere deva, hastalara şifa verir.
- Bitkilerin yeşermesini, hayvanların üremesini, insanların kuvvetlenmesini sağlar.
- İnsanların şanslarının açılmasına yardım eder.
- Uğur ve kısmet sembolüdür.

Hıdırellez günü ateş yakılıp üzerinden atlanması, oyuncak evler yapıp gerçeğine kavuşulacağına düşünülmesi gibi âdetler, halkın iyilik dilekleri olarak kabul edilir.

	D	Y
1. Hıdırellez, bütün dünyanın kutladığı bir bayramdır.		
2. Hıdırellez, aynı zamanda tabiatın uyanışı olarak kabul edilir.		
3. Hıdırellez gecesi yiyecek kaplarının ve para keselerinin ağızları kapatılır.		
4. Hıdırellez'de insanlar dileklerini kırmızı kurdeleye bağlayıp gül ağacına asarlar.		
5. Hızır, insanların şanslarının kapanmasına neden olur.		

Görsel 11: Yedi İklim Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.140)

Yukarıdaki görsel incelendiğinde *Yedi İklim Türkçe* B1 ders kitabında törenlerle ilgili inanışlara “Gül Dalında Bir Dilek” başlığıyla yer verildiği içerikte Hıdırellez Bayramının işlendiği görülmektedir. Metinde Hıdırellez günü yapılan ritüellerden, Hıdırellez adını nereden aldığından ve Hz. Hızır'ın insanlara bugün neler getireceğinden bahsedilmektedir. Söz konusu metin okuma becerisi içinde metin bağlamında işlenmiştir. Yabancı dil öğretiminde dört temel beceri dikkate alındığında törenlerle ilgili inanışları konu alan bu bölüm de yalnızca okuma becerisi dikkate alınmış konuşma, dinleme ve yazma becerileriyle ilgili herhangi bir etkinliğe rastlanmamıştır. Metnin sonunda 5 soruluk doğru-yanlış testi yer almaktadır. Bu test metnin içeriğine uygun olarak hazırlanmıştır. Metinde görsel ve içerik kullanımının birbiriyle ilişkisi uygun olarak gözlemlenmiştir.

7. Konuşalım. Olağanüstü

Ülkenizde ve kültürünüzde bildiğiniz olağanüstü olaylarla ilgili bir hikâye var mı? Nedir?

Hayatınızda olağanüstü bir olay yaşadınız mı?

Size şans getirdiğine inandığınız bir şey/eşya var mı?

Elinizde sihirli bir değnek olsa neleri değiştirmek istersiniz?

Görsel 12: Yedi İklim Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Görsel (sy.141)

Görsel 12'ye bakıldığında *Yedi İklim Türkçe B1* ders kitabında olağanüstü inanışlara yer verildiği veriliş şekli olarak görsel bağlamında ele alındığı tespit edilmiştir. İlgili kitabın 141. sayfasında yer alan bu etkinliğe konuşma becerisi bağlamında yer verilmiştir. Her görselin altında görselle ilgili bir soru yer almaktadır. İlk görselde iğne batırılmış bez bebek vardır. Bununla ilgili “ülkenizde ve kültürünüzde bildiğiniz olağanüstü olaylarla ilgili bir hikâye var mı? Nedir?” sorusu yer almaktadır. İkinci görsel çift başlı bir köpeğe aittir. Bu görselle ilgili “Hayatınızda olağanüstü bir olay yaşadınız mı?” sorusu sorulmuştur. Üçüncü görselde bir ağaç dalına bağlı nazar boncuğuna yer verilerek uğur-uğursuzlukla ilgili inanış örneğine değinilmiştir. Bu bağlamda “Size şans getirdiğine inandığınız bir şey /eşya var mı?” sorusu sorulmuştur. Dördüncü görsel Türk kültürüyle

doğrudan ilişkili olmayan sihirli bir değneği içermektedir. Bu konuyla ilgili “ Elinizde sihirli bir değnek olsa neleri değiştirmek istersiniz?” sorusuna yer verilmiştir. Kitapta ele alınan görsellerin içerikle uyumu uygundur. İlgili kitapta bu görsellere yer verilmeden önce görseller hakkında bilgilendirici özet bilgilere daha önce yer verilmesi Türk halk inanışlarıyla ilk defa karşılaşan öğrenciler için açıklayıcı, ilgi çekici olabilir. Söz konusu kitapta etkinlikler yalnızca okuma ve konuşma becerisi dikkate alınarak hazırlanmış dinleme ve yazma becerisine gereken önem verilmemiştir. Bu durum kitapta giderilmesi gereken bir eksikliktir.

5.3.2.B2 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda *Yedi İklim Türkçe* B2 ders kitabındaki halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin değerlendirilmesine yer verilmiştir:

Tablo 7: Halk inanışlarının, Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun/ Metnin Başlığı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışı Bulguları	Sayfa No.
3. Ünite: Bir Ömür Böyle Geçti	Okuma Becerisi	Gebelikle İlgili İnanışlar	Geçiş Dönemleriyle İlgili inanışlar	Hamile kadının bedensel değişikliği, kokusu, yediği yiyecekler ve baktığı yerlerle ilgili inanışlar	63
3. Ünite: Bir Ömür Böyle Geçti	Okuma Becerisi	Huzurevinde Kahvaltı	Uğur-uğursuzlukla İlgili İnanışlar	Allah nazarlardan saklasın	73

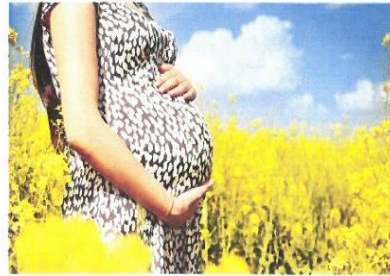
Tablo 7 incelendiğinde *Yedi İklim Türkçe* B2 ders kitabının “Bir Ömür Böyle Geçti” başlıklı 3. ünitesinde geçiş dönemleriyle ve uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlara yer verildiği görülmektedir. Sayfa 63’de yer alan geçiş dönemleriyle ilgili inanışın okuma becerisi içinde metinde özelliklerine yer verilerek ele alındığı, sayfa 73’deki uğur-uğursuzlukla inanışın okuma becerisi içinde yalnızca isim bağlamında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda değerlendirilen inanışlarla ilgili görsellere aşağıda yer verilmiştir:

11. Okuyalım, anlatalım. Gebelikte İlgili İnanışlar

- Gebelikte eğer bebek kız ise anne çirkinleşir, erkek ise güzelleşir.
- Gebe kadının karnı sivri ise bebeği erkek, karnı yayvan ise bebeği kız olur.
- Eğer bebek kız ise gebelik zor, erkek ise gebelik kolay geçer.
- Gebelik kadınlarda bazı hastalıkları giderir.
- Mide ekşimesi, gebelikte bebeğin saçlarının çıkma zamanında çok olur.
- Gebe kadın kelle, muşmula yerse çocuğu çirkin olur, güzele bakarsa çocuğu güzel olur.
- Gebe kadın, cenaze geçerken cenazeye bakmamalı çünkü cenazeye bakarsa doğacak çocuğun ömrü kısa olur.
- Gebe kadın, gül koklarsa bebeği güller gibi kokar.
- Gebe kadın, gebelikte ayva ve erik yerse bebeğin yüzünde gamzeler olur.
- Gebe kadın, ekşi yerse kızı, tatlı yerse oğlu olur.

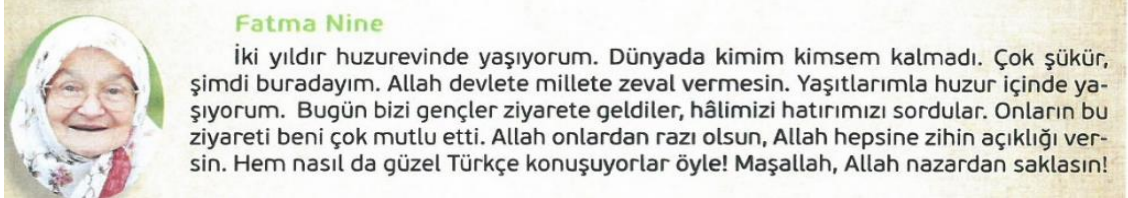
- a. Metindeki inanışlardan hangisi/ hangileri sizin kültürünüzde de vardır?
- b. Gebelik dönemi ve gebelik sonrası dönem için çevrenizde ne gibi inanışlar/düşünceler var? Siz bu düşüncelere katılıyor musunuz? Niçin?

Görsel 13: Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.63)

Yukarıdaki görsele bakıldığında halk inanışı konularından geçiş dönemleriyle ilgili inanışlara yer verildiği görülmektedir. Geçiş dönemlerinden doğumla ilgili inanış örneğinin okuma becerisi bağlamında metinde özellikleriyle ele alındığı tespit edilmiştir. Metinde gebelikte ilgili inanış özelliklerine yer verilirken aynı zamanda konuşma becerisine de hitap eden iki soruya yer verilmiştir. Bu sorular “metindeki inanışlardan hangisi/hangileri sizin kültürünüzde de vardır?” ve “gebelik dönemi ve gebelik sonrası dönem için çevrenizde ne gibi inanışlar/düşünceler var? Siz bu düşüncelere katılıyor musunuz? Niçin?” şeklindedir. İlgili sorular sınıf içi etkinliğinde kültürel etkileşimi desteklemeleri açısından önemlidir.

Söz konusu inanış için kullanılan görsel ve içerik ilişkisi birbiriyle uyumludur. Yabancı dil öğretimde dört beceri dikkate alındığında metinde dinleme ve yazma becerisinin göz ardı edildiği görülmüştür.

Görsel 14: Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.73)

Görsel 14'e bakıldığında halk inanışı konularından uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlara yer verildiği bu inanışın nazarla ilgili olduğu görülmektedir. Metinde yer verilen "Allah nazardan saklasın" cümlesinde nazar inanışına okuma becerisi içinde yalnızca isim bağlamında yer verilmiştir. Türk kültüründe nazar ve nazarlıklarla ilgili bilgileri içeren metinlere daha önce yer verilmesi yabancı öğrencilerin bu ifadeleri daha kolay anlamalarını sağlayacaktır. Metinde görsel ve içerik uyumu değerlendirildiğinde nazarla ilgili herhangi bir görsele rastlanmamıştır. Ayrıca öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirecekleri bir etkinliğe de kitapta yer verilmemiştir.

5.3.3. C1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda Yedi İklim Türkçe C1 ders kitabındaki halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin değerlendirilmesine yer verilmiştir:

Tablo 8: Halk inanışlarının, Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun/ Metnin Adı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışı Bulguları	Sayfa No.
7. Ünite: Sayılarla Hayat	Okuma becerisi	Kültürümüzde Sayılar	Sayılarla İlgili Halk İnanışları	Bir, üç, dört, beş, yedi, dokuz, on iki, kırk, üç yüz altmış altı, yetmiş iki ve doksan dokuz sayıları ile ilgili inanışlar	145 146 147
7. Ünite: Sayılarla Hayat	Okuma-Anlama Becerisi	Kültürümüzde Sayılar	Sayılarla İlgili Halk İnanışları	Sayılarla İlgili okuma metninin Metin Altı soruları	148
7. Ünite: Sayılarla Hayat	Dinleme Becerisi	Sayıların Uğuruna İnanır Mısınız?	Sayılarla İlgili Halk İnanışları	Sayılarla İlgili Dinleme Metni Metin Altı Soruları	149
7. Ünite: Sayılarla Hayat	Okuma ve Konuşma Becerisi	Bu Sayılar Uçaklarda Niçin Yok?	Sayılarla İlgili Halk İnanışları	Dört, sekiz, dokuz, on üç, on yedi sayıları uçaklarda koltuk numarası olarak kullanılmamaktadır	150
7. Ünite: Sayılarla Hayat	Okuma ve Konuşma Becerisi	Batıl İnançlar	Genel Halk İnanışları	Sağ avuç içi kaşınırsa para gelir, sol kaşınırsa para gider; Akşam tırnak kesilmez, akşam sakız çiğnenmez,	151

				gece aya doğru tükürülmez, yıldız kaydığında bir insan ölür, kırklı çocuğun başına bıçak konur, akşam kapı önü süpürülmez, bıçakla ekmek kesilmez, bir kişinin üzerinde dikiş dikilmez, duvar dibinde uyunmaz...	
--	--	--	--	---	--

Tablo 8’de görüldüğü üzere *Yedi İklim Türkçe* B1 ders kitabının 7. Ünitesinde halk inanışı konularına yer verildiği görülmektedir. Bu ünite “Sayılarla Hayat” başlığı altında sayılarla ilgili inanışları konu alan metin ve etkinliklere yer verilmiştir. Bu bağlamda sayfa 145- 147 arasında yer alan “Kültürümüzde Sayılar” başlıklı metnin okuma becerisi içinde metin bağlamında ele alındığı; sayfa 148’de bu konuyla ilgili çoktan seçmeli sorulara yer verildiği; sayfa 149’da dinleme becerisine yönelik etkinlik hazırlandığı; sayfa 151’de okuma becerisi içinde metin bağlamında genel halk inanışı konularına yer verildiği ve bu metnin altında konuyla ilgili okuma-anlama sorularına yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda ele alınan inanışlara ait görsellerin değerlendirilmesi aşağıdaki gibidir:

Görsel 15: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (Sy.145,146,147)

Yukarıdaki görselde görüldüğü üzere *Yedi İklim Türkçe C1* ders kitabında “Kültürümüzde Sayılar” başlığı altında sayılarla ilgili inanış örneklerine yer verildiği görülmektedir. İlgili kitabın 145,146 ve 147. sayfalarını kapsayan metin, okuma becerisi içinde metin bağlamında ele alınmıştır. Bu metinde “bir, üç, dört, beş yedi, dokuz, on iki, kırk, üç yüz altmışaltı, yetmiş iki ve doksan dokuz” sayılarıyla ilgili inanışlara yer verilmiştir. Metinde söz konusu inanışların sebepleri, neden kutsal sayıldığı ve bunlarla ilgili ritüellerden bahsedilmektedir. Metinde kullanılan görsel ve içerik uyumunun ilişkisi uygundur. Metnin sonunda öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri etkinliklere yer verilmiştir.

1. Aşağıdaki soruları cevaplayalım.

- Okuduğunuz metinde hangi sayılarla ilgili inanışlar anlatılmaktadır?
- Bir sayısı Türklerde niçin önemlidir?
- On iki sayısının önemi nereden gelmektedir?
- Dört sayısı Bektaşilik'te neleri simgeler?
- Metinde hangi peygamberlere ve onlarla ilgili hangi inanışlara yer verilmektedir?
- Kırk sayısının sizin kültürünüzde bir anlamı var mı? Anlatınız.

2. Okuduğunuz metnin konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- Geleneksel kültürün sayılara verdiği önem
- Sayıların geleneksel kültür içindeki yeri
- Günlük hayatın içinde sayıların yeri
- Geçmişten günümüze sayılara verilen önem

3. Sayılarla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğru değildir?

- Bazı sayıların, dinî bakımdan çeşitli anlamları bulunmaktadır.
- Bazı atasözü ve deyimler sayılar üzerine kuruludur.
- Sayılar üzerine kurulan inançların kaynaklarının bir kısmı Şamanizm'e dayanmaktadır.
- Geleneksel Türk kültüründe her sayı bir anlam değerine sahiptir.

4. Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- Altay Türklerinde Şamanların omuzlarında dokuz ok ve yay sembolü bulunmaktadır.
- Altay Türklerinin inanışına göre ayın tutulması "yedi başlı dev" yüzündendir.
- Altay Türklerinde düşün yedi gün yedi gece yapılır.
- Orta Asya ve Anadolu Türklerine göre yer yedi kattır.

5. Aşağıdakilerden hangisi atasözü değildir?

- Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
- Dokuz ay karnında taşımak
- Güzellik ondur, dokuzu dondur.
- Dokuz at bir kaziğa bağlanmaz.

6. Kırk sayısı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- Türklerde kırk sayısının önemli ve kutsal bir yeri vardır.
- Anadolu'da kırk sayısına yer isimlerinde de rastlanılır.
- Masal ve efsanelerde kırk gün kırk gece düşün yapılır.
- Kur'an-ı Kerim'de ise kırk sayısı birçok yerde geçmektedir.

7. Aşağıdakilerden hangisi "beğenilen bir varlığa/canıya vb. nazar değmesin." diye kullanılan bir sözdür?

- Kırk bir kere maşallah!
- kırk yılda bir
- kırk dereden su getirmek
- kırk tarakta bezi olmak

148 Ünite 7 • Sayılarla Hayat

Görsel 16: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.148)

Görsel 16 incelendiğinde C1 düzeyi ders kitabında öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda sayılarla ilgili inanışları içeren etkinlikte 6 okuma-anlama sorusu, 6 çoktan seçmeli soruya yer verilmiştir. Sorular "Kültürümüzde Sayılar" metninin içeriğine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu etkinlikte herhangi bir görsel kullanılmamıştır.

2. Dinleyelim, cevaplayalım.
Sayıların Uğuruna İnanır mısınız?

1. Metne göre sayıları iş hayatında kazanca çevirmek nasıl mümkündür? Bir cümle ile söyleyiniz.

2. Dinlediğiniz metnin konusunu en iyi anlatan kelime ve kavramlar hangi seçenekte verilmiştir?

- A) sayılar - uğur - uğurlu sayılar - batıl inanç - iş hayatı - kültürel hassasiyet
- B) negatif enerji - pozitif enerji - şans - Batı kültürü - Doğu kültürü - pazarlama stratejileri
- C) uğurlu sayılar - pazarlama stratejileri - kültürel hassasiyet - başarı- şans- iş hayatı
- D) kültürel hassasiyet - iş hayatı - pozitif enerji - sayılar - başarı - pazarlama stratejileri

3. Kimi iş adamlarının uğurlu taşlara inanmasının sebebi nedir?

- A) Bu taşların sayesinde işlerinin iyi gittiğine inanmaları
- B) Uğurlu olduğuna inandıkları taşın güç almaları
- C) Uğurlu taşların sihirli gücüne inanmaları
- D) Bu taşların manevi değeri, enerjisi veya hissinin kendilerine iyi gelmesi

4. Metne göre insanların uğur ve uğursuzluk anlayışı hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Herkesin uğur ve uğursuzluk anlayışı birbirinden farklıdır.
- B) Uğur ya da uğursuzluğu belirleyen faktörlerin başında dini inanışlar gelir.
- C) İnsanlar, başarılarını uğurlu gördükleri bazı nesnelere bağlarlar.
- D) Uğur ya da uğursuzluk anlayışı toplumdan topluma değişiklik gösterir.

5. On üç sayısının uğursuzluğunun kaynağı ile ilgili bilgilerden hangisi doğru değildir?

- A) 13 sayısının uğursuz sayılması Çin Kültürü'nden gelmektedir.
- B) İbraniler'de 13 sayısının uğursuzluğu alfabelerinin 13. harfinin ölüm sözcüğünün baş harfi olmasındandır.
- C) Hammurabi kanunları listesinde uğursuzluğundan dolayı 13 sayısı atlanmıştır.
- D) Günümüzde 13 sayısına duyulan fobi dolayısıyla birçok otelin 13. katı veya 13 numaralı odası bulunmamaktadır.

6. Doğuluların batıl inanışları konusunda aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Doğulular, uğurlu uğursuz sayılar, renklerle ilgili batıl inançlar konusunda daha hassastırlar.
- B) Uğurlu uğursuz renk ve sayılarla ilgili batıl inançlar, Tayvanlı müşterilerin satın alma kararlarını doğrudan etkilemektedir.
- C) Uğurlu ya da uğursuz sayıların Doğuluların alışveriş kültürünü etkiledikleri söylenemez.
- D) Sekiz rakamı Çince zenginlik ile sesteş olduğundan şanslı bir rakam olarak kabul edilmektedir.

Görsel 17: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışına Dair Etkinlik Örneği (sy. 149)

Görsel 17'ye bakıldığında *Yedi İklim Türkçe* C1 ders kitabının 149. sayfasında halk inanışı konularından sayılarla ilgili inanış etkinliğine yer verilmiştir. “Sayıların Uğuruna İnanır Mısınız?” başlıklı metne yönelik hazırlanan etkinlikte 6 çoktan seçmeli soru 1 sözel soru yer almaktadır. Yabancı dil öğretiminde dört dil becerisinin kullanımı dikkate alındığında hazırlanan etkinliklerin yalnızca dinleme becerisinin gelişimine yönelik olduğu görülmektedir. Uğurlu ve uğursuz sayıların yer aldığı etkinlikte görsel ve içerik uyumu uygun değildir. Küs ve barış anlamlarına gelen parmak işaretleri yerine sayıların uğuru ya da uğursuzluğu ile ilgili görsellere yer verilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

3. Okuyalım, konuşalım.
Bu Sayılar Uçaklarda Niçin Yok?

Türk Hava Yolları uçaklarında 13 rakamının olmaması aslında bilinen ve sadece THY'ye özgü bir durum değil. Birçok havayolu şirketinin farklı ülkelerde sayılarla ilgili batıl inançları bulunuyor. Peki onlar ne?

Dünyada var olan farklı inanç mitlerine göre birçok havayolu şirketinin 4, 8, 9, 13 ve 17 rakamlarının bulunduğu koltukların uçaklarda yer almadığı belli başlı inançlara göre bu rakamların uğursuz olduğu kabul ediliyor.

Dünyada 13 rakamını kullanmayan tek havayolu Türk Hava Yolları değil. Uçaklar Boeing üretimi olduğu için sayısız havayolu şirketi 13 numaralı koltuk numarası olmadan sefer yapıyor.

Batıl inançlar kültürle göre değişirken birçok yolcunun bu koltuklarda oturmak istemediğini belirten yetkililer, "13 numaralı koltuk yolculara uğursuzluk getireceği için uçaklarımızda 12-14-15 sıra numaraları bulunuyor. Çünkü kimse bu koltuklarda oturmak istemiyor" diye yolcuların korkusunu dile getiriyor.

Japon Havayollarına ait tüm uçaklarda 4 ve 9 numaralı koltukların bulunmamasına rağmen Japonlar 13 rakamının uğursuzluğuna inanmıyorlar. Çünkü Japon inancına göre dört rakamı

ölümü çağrıştırırken, 9 rakamı işkenceyi çağrıştırılmaktadır.

Amerika'da Eastern Havayollarının 1972 yılında 401 sefer sayılı uçağı Evirglades yakınlarında düşmüş, kazanın ardından arama kurtarma çalışmalarına gidenlerin kazada hayatını kaybeden pilotların hayalet olarak kendilerine saldırdığı kayıtlara geçmişti. Yaşanan kazanın ardından Amerika'da birçok havayolu şirketi 401 uçuş kodunu kullanmazken, 1975 yılında konu ile ilgili olarak "The Ghost Flight 401" adında bir film çekildi.

Birçok toplum 13 rakamının uğursuzluğuna inanırken kimi toplumlarda 13 sayısının uğuru-na inanılıyor. Örneğin Meksika'da, Keltik ve Germen toplumlarında bu sayı genelin tam tersine önemli, kutsal ve şans getiren bir sayı olarak görülüyor. İslam dünyasında da genel inanın aksine 13 rakamına ayrı bir değer veriliyor. Müslümanlar için önem taşıyan bazı tarihlere ait rakamların toplamının 13 çıkması bunun nedeni olarak gösteriliyor. Örneğin Hz. Muhammed'in doğduğu yıl olan 571 de bu örnekler arasında yer alıyor.

AirportHaber.com

1. Bazı sayıların uğurlu ya da uğursuz olmasına inanıyor musunuz? Niçin?
2. Sizin uğurlu ya da uğursuz olarak kabul ettiğiniz bir sayı var mı? Bu sayının uğurlu ya da uğursuz olması ile ilgili bir anınız oldu mu? Anlatınız?

150 Ünite 7 • Sayılarla Hayat

Görsel 18: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışına Dair Etkinlik Örneği (sy. 150)

Görsel 18 incelendiğinde halk inancı konularından sayılarla ilgili inanışlarına yer verildiği veriliş şekli olarak okuma ve konuşma becerisi içinde metin bağlamında ele alındığı tespit edilmiştir. Uğurlu ve uğursuz sayılarla ilgili "Bu Sayılar Uçaklarda Niçin Yok?" başlıklı metinde "dört, sekiz dokuz, on üç, on yedi" sayılarına yer verilmiştir. Konuşma becerisine yönelik hazırlanan metnin sonunda "Bazı sayıların uğurlu ya da uğursuz olmasına inanıyor musunuz? Niçin?", "Sizin Uğurlu ya da uğursuz olarak kabul ettiğiniz bir sayı var mı? Bu sayının uğursuz olması ile ilgili bir anınız oldu mu? Anlatınız." soruları yer almaktadır. Bu sorular metnin içeriğiyle uyumludur. Metnin görsel ve içerik uyumu uygundur.

Görsel 19: Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışına Dair Etkinlik Örneği (sy. 151)

Yukarıdaki görsel incelendiğinde *Yedi İklim Türkçe C1* ders kitabının 151. sayfasında genel halk inanışı konularına “Batıl İnançlar” başlığı altında yer verildiği görülmektedir. Bu inanışlar, okuma ve konuşma becerisi içinde metin bağlamında yer almaktadır. İlgili metinde yer verilen halk inanışları şunlardır: “Sağ avuç kaşınırsa para gelir, sol avuç kaşınırsa para çıkar, Akşam tırnak kesilmez, akşam sakız çiğnenmez, akşam çiğnenen sakız ölü etidir, yıldız kaydığında bir insan ölür, gece aya doğru tükürmek uğursuzluk getirir, kırklı kadın evden fazla uzaklaşmaz, kırklı çocuk yalnız bırakılacağı zaman başucuna bıçak, soğan, sarımsak konur. Akşam kapı önü süpürülmez, geceleri cinler, peri kızları gölde yıkanır, akşam soğan yenen yere melekler gelmez, bıçakla ekmek kesilmez, evin bereketi kaçar. Kişi üzerinde dikiş dikilmez kısmeti bağlanır, duvar

dibinde uyumak iyi değildir, dolu ilk yağdığında birkaç tane yemek sağlığa iyi gelir, şimşek çaktığında yere bıçak saplanır, incir ağacının altında uyuyanları şeytan alır götürür, hamile kadın aşererken neye bakarsa çocuk ona benzer, bir evin başında baykuş öterse o evde biri ölür, gece aynaya bakanın ömrü kısalır, elleri diz üzerinde kavuşturmak, parmakları birbirine geçirip el bağlamak iyi değildir, baş sağlığına gelen kişilerin ayakkabıları ters çevrilmez, kapı eşiğinde oturulmaz insan fakir olur” gibi pek çok halk inancı örneğine yer verilmiştir. Burada dikkati çeken yalnızca bu inanışların bir cümle ile verilmesi bunların nedenleri, kökenlerine dair bir bilgiye yer verilmemesidir. Dolayısıyla bu inanış metnini ilk defa okuyan yabancı öğrenci için Türklerin neden bunları yaptığı anlamsız ve boş kalacaktır. Bunlarla ilgili bilgilendirici metinlerin daha önce verilmesi gerekmektedir. Metinde görsel ve içerik uyumu uygun değildir. Metinde nazar inanışından bahsedilmemiş fakat görsel olarak birçok nazar boncuğuna yer verilmiştir. Öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri etkinliklere metin sonunda konuşma becerisi bağlamında okuma-anlama sorularına yer verilmiştir. Okuma ve konuşma becerilerinin ağırlık verildiği kitapta en az kullanılan beceri dinleme ve yazma becerisidir.

Yedi iklim Türkçe B1, B2 ve C1 ders kitapları birlikte değerlendirildiğinde ilgili kitaplarda halk inanışı konularından törenlerle, uğur-uğursuzlukla, geçiş dönemleriyle, olağanüstülüklerle ve sayılarla ilgili inanışlara yer verildiği tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan metin ve etkinlikler hazırlanırken dört dil becerisine eşit oranda yaklaşılmadığı tespit edilmiştir. Etkinlikler okuma ve konuşma becerisi ağırlıklı verilmiştir. B1, B2 ve C1 kitaplarında yalnızca bir sayfa dinleme becerisi etkinliğine yer verilmiştir. Yazma becerisini içeren herhangi bir etkinliğe rastlanmamıştır. B1 ve B2 kitaplarında görsel ve içerik uyumu uygunken C1 kitabının iki etkinliğinde görsel içerik uyumu uygun değildir.

5.4. YENİ HİTİT YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR

5.4.1. B1 (2. Kitap) Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Aşağıdaki tabloda Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında halk inanışlarının ele alınış şekillerine yer verilmiştir.

Tablo 9: Halk inanışlarının, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun Metnin Başlığı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışına ait Bulgular	Sayfa No.
1. Ünite: İş Dünyası	Okuma Becerisi	Rüya Meslekler Gerçekten Rüya mı?	Görünmeyen Varlıklarla İlgili İnanışlar	Karabasan	16
10. Ünite: İster İnan İster İnanma	Okuma Becerisi	Binlerce Hurafe	Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanışlar Geçiş Dönemleriyle İlgili Halk İnanışları	Merdiven altından geçmek, Kara kedi, Baykuş ötmesi, Hamile kadın kime bakarsa bebek ona benzer, Ayna kırılması, Elden ele makasın alınmaması, Dört yapraklı yonca, Terlik ya da ayakkabının ters bırakılması	118

10. Ünite: İster İnan İster İnanma	Yazma Becerisi	Boşluk Doldurma Etkinliği	Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanış	Kara kedi	119
10. Ünite: İster İnan İster İnanma	Yazma Becerisi	Boşluk Doldurma Etkinliği	Renklerle İlgili İnanışlar	Siyah	120
10. Ünite: İster İnan İster İnanma	Okuma Becerisi Konuşma becerisi	Merdiven Altı Korkusu, Şansınız Bol Olsun	Uğur/Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	Merdiven Altı, At Nalı, Geyik Boynuzu, Güvercin, Dört Yapraklı Yonca, Uğur Böceği	121
11. Ünite: Bugün Bayram	Okuma Becerisi	Kutlu Olsun	Törenlerle İlgili İnanışlar	Hıdırellez	130
11. Ünite: Bugün Bayram	Yazma Becerisi	Kutlu Olsun (Boşluk doldurma- sıralama ve başlık koyma etkinliği)	Törenlerle İlgili İnanışları	Hıdırellez	131

Tablo 9 incelendiğinde *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* B1 ders kitabının 1. 10. ve 11. ünitelerinde halk inancı konularına yer verildiği görülmektedir. 1. ünite “Rüya Meslekler Gerçekten Rüya mı?” metin başlığı altında görünmeyen varlıklarla ilgili inanışlardan “karabasan” kelimesine okuma becerisi içinde yalnızca isim bağlamında yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili kitabın 118. sayfasında “Binlerce Hurafe” başlığını taşıyan metinde halk inancı konularından uğur-uğursuzluk ve geçiş dönemleriyle ilgili inanışlara yer verilmiştir. Bu inanışlar okuma becerisi kapsamında metin bağlamında ele alınmıştır. Öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirecekleri halk inancı etkinlikleri sırasıyla 119, 120 ve 121. sayfalarda yer verilmiştir. 119 ve 120. sayfalardaki etkinliklerin yazma becerisi, 121. sayfadaki etkinliğin ise okuma becerisi bağlamında yer verildiği bu

etkinliklerin konuşma becerisini de destekleyecek biçimde ele alındığı gözlemlenmiştir. Söz konusu kitaptaki çalışma etkinliklerinin çoğu uğur-uğursuzlukla ilgilidir. Bu etkinliklere metin bağlamında yer verilmiştir. 11. Ünite “Kutlu Olsun” konu başlığı altında törenlerle ilgili inanışlardan “Hıdırellez Bayramı”na yer verildiği, veriliş şekli olarak okuma becerisinin dikkate alındığı ve metin bağlamında işlendiği tespit edilmiştir. Aynı ünitenin 131. sayfasında yer alan etkinliklerin ağırlıklı olarak Hıdırellez Bayramıyla ilgili olduğu ve daha çok yazma becerisinde hazırlandığı görülmektedir. Bu kapsamda *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında söz konusu inanışlarla ilgili tespit edilen metin ve etkinliklerin görselleri aşağıdaki gibidir:

Görsel 20: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek (sy.16)

Yukarıdaki görselde halk inanışı konularından görünmeyen varlıklarla ilgili inanışlardan “karabasan” örneğine yer verilmiştir. Okuma becerisi içinde ele alınan bu inanış yalnızca isim bağlamında ele alınmıştır. Karabasan kelimesi metinde, “Rüyaları zaman zaman karabasana dönüşüyor mu? ifadesiyle yer almaktadır. Burada karabasan ifadesiyle anlatılmak istenen insanların hayalini kurdukları işten memnun olup olmama durumlarıyla ilgilidir. Aynı zamanda insanların buhran durumları karabasan olayıyla benzetilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Kitapta daha önce Türk kültüründe olağanüstü varlıklarla ilgili inanışlardan bahsedilmemesi yabancı öğrencilerin bu ifadeyle metinde ne anlatılmak istenildiğini anlamamalarına yol açabilir. Bu nedenle ifadenin Türk kültür

ve geleneğindeki kullanım şekillerinden bahsedilmesi gerekmektedir. Türk kültürü içinde zararlı, kötü bir ruh olarak anıldığı ve insanları çoğunlukla uyku halinde rahatsız ettiği bu nedenle bazı rahatsız edici durumlarda isminin kullanıldığı eklenmelidir. Tüm bu açıklayıcı bilgiler ders kitabı içerisinde bir kültür köşesi oluşturularak anlatılabilir. Metinde karabasan kelimesinin yalnızca isim olarak yer almasından dolayı metinde bu ifadeyle ilgili herhangi bir görsele ve etkinliğe rastlanmamıştır.

10.2 Batıl İnançlar

BİNLERCE HURAFE

Yatağın solundan kalkmak ya da ayna kırılması uğursuzluk mudur? Merdiven altından geçtiğimizde ya da önümüze kara kedi çıktığında kötü olaylarla mı karşılaşırız? Ya evin içinde semsiye açtığımızda bizi neler bekliyor?

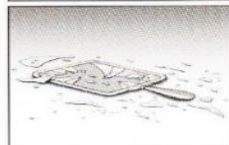
İnsanoğlu ulaştığı uygarlık düzeyine rağmen geçmişinden gelen sayısız inanışla yaşıyor. Bir yandan her şeyi bilimsel bir nedene bağlamaya çalışırken bir yandan da boş inançlardan vazgeçemiyor. Kimi zaman korkudan, kimi zaman çaresizlikten, kimi zaman da rastlantı sonucu doğan bu inanışlar, 'batıl inançlar' olarak adlandırılmaktadır.

'Batıl' sözcüğü Arapça'da 'yersiz, boş, gerçek dışı' anlamına gelmektedir. Bu inançların yersiz, boş olup olmadığı tartışılrsa da, dünyanın her yerinde bu tür inançlar tarih boyunca etkili olmuş ve olmaya devam etmektedir. Batıl inançlar kişiden kişiye değişebildiği gibi toplumlara özgü de olabilmektedir.

Uzmanlar çağdaşlıkla ilgisi olmayan bu inançların, insanları hem olumlu hem olumsuz yönde etkileyebileceğini söylüyor. Onlara göre, bu inançların bazıları insanların olumlu davranışlara yönlendirdiği için yararlı gibi görülebilmektedir. Ancak batıl inançlara fazlaca bağlanıp hayatı onlara göre düzenlemenin de insanları takıntılı hale getirebileceğini söylemektedirler. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, 500 bin çeşit batıl inanç olduğu ortaya çıkmıştır. İşte size Türkiye'deki batıl inançlardan birkaç örnek...

Bir evin yakınında baykuş öterse, o evde biri ölür ya da bir acı yaşanır.
Tencerede su boşu boşuna kaynarsa düşmanlar çoğalır.
Pamakları birbirine geçirip elleri bağlamak iyi değildir, insanın şansı kapanır.
Hamile kadın kime bakarsa doğacak çocuk ona benzeyecektir.
Geç saatte yemek yenen yere melekler gelmez.
Ayna kırılması uğursuzluktur.
Dört yapraklı yonca bulmak şans getirir.
Elden ele makas alınırsa kavgı çıkar. Makas bir zemine bırakılarak el değiştirilmelidir.
İnsanın üzerindeki giysinin söküğü dikilmez. Giysi çıkarıldıktan sonra dikilmelidir.
Terliğin ya da ayakkabının ters bırakılması uğursuzluktur.

1. Batıl inançların ortaya çıkış nedenleri
2. Batıl inançların insanlara etkileri
3. Uzmanların batıl inançlarla ilgili görüşleri
4. Batıl inançlara kapılmamak için yapılması gerekenler
5. Batıl inançlara örnekler
6. Batıl inançları takıntı haline getirenlerin yapması gerekenler

Var	Yok
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

7 Tartışalım

Batıl inançların doğuş sebebi neler olabilir?

- Herhangi bir nesneye karşı duyulan korku
- İyi alışkanlıklar kazandırmaya yönelme
- Karşılaşılan olaylarla ilgili çaresizlik hissi
- Rastlantılar sonucu ortaya çıkan alışkanlıklar
- Doğa olaylarına mantıklı açıklamalar getirememek

Görsel 21: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.118)

Görsel 21 incelendiğinde *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında yer verilen uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlar dikkat çekmektedir. Bu inanışlar, "Binlerce Hurafe" başlıklı metinde okuma becerisi bağlamında yer almaktadır. Metnin başlığı ve içeriği

değerlendirildiğinde metinde yalnızca tek bir halk inancı konusundan bahsedildiği ve adının genel olarak verildiği görülmektedir. Bu anlamda Metin başlığı “Batıl İnançlar” yerine “uğur-uğursuzlukla ilgili Batıl İnançlar” ya da “Uğur-Uğursuzlukla İlgili Halk İnanışları” şeklinde olabilir. Metinde geçen halk inanışları uğursuzlukla ilgili olarak “solundan kalkmak, ayna kırılması, merdiven altından geçmek, kara kedi görmek ve evin içinde şemsiye açmak”tır. Bu örneklerin dışında “baykuş ötmesi, tencerede suyun boş yere kaynaması, parmakları birbirine geçirmenin şanssızlık getireceği, geç saatlerde yemek yenilmemesi, ayna kırılmasının uğursuzluk getirdiği, dört yapraklı yoncanın şans getirdiği, elden ele makas almanın kavga çıkardığı, insan üzerinde dikiş dikilmemesi gerektiği, terliğin ya da ayakkabının ters bırakılmasının uğursuzluk getireceği gibi inanışlardan da bahsedilmiştir. Söz konusu metinde geçiş dönemleriyle ilgili yalnızca bir örneğe yer verilmiştir. Bu örnekte “hamile kadının kime bakarsa doğacak çocuğun ona benzeyeceği” inancı yer almaktadır. Metin sonunda 6 soruluk var-yok testine ve “Tartışalım” başlığı altında konuşma becerisini destekleyecek 5 başlığa yer verilmiştir. Aynı zamanda metinde kullanılan görsellerin içerikle uyumu uygun olarak gözlemlenmiştir.

8 Yeniden yazalım

1. Ayşe, bana "Kara kedinin uğursuz olduğuna inanıyor musun?" diye sordu.
Ayşe bana kara kedinin uğursuz olduğuna inanıp inanmadığını sordu

Görsel 22: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.119)

5. Türk toplumunda siyah yası, Japonya’da ise mutluluğu

Görsel 23: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy.120)

Görsel 22 ve 23’e bakıldığında *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri halk inancı etkinliklerinin yazma becerisi bağlamında boşluk doldurma etkinliği olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Görsel 22’nin uğur-uğursuzlukla, görsel 23’ün renklerle ilgili inanışları örneklediği

görülmektedir. İlgili kitapta daha önce renklerle ilgili bir inanıştan bahsedilmemesine rağmen etkinlikte yer vermesi dikkat çekicidir.

10.2

12 Okuyalım, yerleştirelim
Merdiven Altı Korkusu

uğursuzluk • inanış • inanç • şans • kutsal sembolü • batıl inançlar

Duvara dayanmış bir merdiven görürseniz altından geçmeyin etrafından dolanınız! Çünkü o merdivenin üstünde ya bir tamirci, ya bir boyacı ya da camları silen biri olabilir. Başınıza bir çekiç, su kovası, boya kutusu hatırla bir adam düşme ihtimali yüksektir! Yani merdiven altından geçmek kötü bir olayla karşılaşmanıza neden olabilir!

Merdiven altından geçmenin _____ getireceği inanca _____ içinde, en azından gerçekten işe yarayan bir _____ tir. Ancak inancın kökeni daha baskındır. Duvara dayanan bir merdiven, duvar ile arasında bir üçgen oluşturur. Bu geometrik şekil birçok dinde ve kültürde tanrıların _____ üçgeni olarak tanımlanır. Hatta, piramitlerin kenarlarının üçgen olması da bu inança dayanır. Kutsal üçgenin içinden geçmek de kutsal bir yere meydan okumak olarak algılanır.

Asırlar sonra bu inanç, Hristiyanlık'ta İsa'nın ölüm şekliyle ilişkilendirilmiştir. Çarmıha dayalı merdiven kötülüğün ve ölümün _____ olmuştur. İnsanlar, merdiven altından geçmekle kötü bir olayla karşılaşacaklarına inanmışlardır. Hatta 17. yy'da Fransa'da ve İngiltere'de ölüm cezası alan kişiler öldürülmeden önce merdiven altından geçiriliyor ve böylelikle kötü şansları ortadanmış oluyordu. Bu uygulamalar yıllar içinde değişse de, merdiven altından geçmenin insana kötü _____ getireceği _____ günümüzde de oldukça yaygın şekilde sürmektedir.

13 Okuyalım, anlatalım
Şansınız Bol Olsun

Pek çok kültürde şans getirdiğine ve insanları kötülüklerden koruduğuna inanılan nesneler vardır. Sizin ülkenizde de böyle inançlar var mı? Siz de bunlara inanıyor musunuz?

At Nalı
Hristiyanlıkta da önemli bir yeri olan at nalı, Türk kültüründe evlerin kapılarında ya da eski kapı tokmaklarında da görülmektedir. At nalının koruyuculuğunun olabilmesi için uçlarının yukarıya bakması gerekmektedir.
Benim ülkemde _____

Geyik Boynuzu
Cinlilerde de görülen, geyik boynuzunun şans getirdiği inancı, Anadolu'da da kapı üstlerine ya da oda duvarlarına geyik ve keçi boynuzu asma geleneğini ortaya çıkarmıştır.
Benim ülkemde _____

Güvercin
Güvercinin insanın başına pislemesinin çoğu kültürde olduğu gibi Türklerde de uğur ve şans getireceğine inanılır. Milli Piyango İdaresi'nin simgesinin güvercin olmasının da belki bu inanışla bir ilgisi vardır.
Benim ülkemde _____

Dört Yapraklı Yonca
Normalde üç yapraklı olan yoncanın dört yapraklısını bulmak bir şans göstergesi olarak kabul edilir. Ancak, 1950'lerde bilim adamlarının dört yapraklı yonca üretmesi, yoncanın uğur getirme gücünü yok etmiş midir acaba?
Benim ülkemde _____

Uğur Böceği
'Uç uç böceği' ya da 'gelin böceği' olarak da bilinen bu böcek, bir kişinin eline konduğunda o kişi bir dilek tutarsa ve bundan sonra da o böcek uçarsa o kişinin dileğinin gerçekleşeceğine inanılır.
Benim ülkemde _____

Görsel 24: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek Metin (sy.121)

Görsel 24'e bakıldığında *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında uğur-uğursuzlukla ilgili iki metne yer verildiği görülmektedir. İlk metin, "Merdiven altı korkusu" başlığını taşımaktadır. Bu metin okuma becerisi içinde metin bağlamında ele alınmıştır. Bu metin içinde yazma becerisini destekleyecek boşluklar yer almaktadır. Bu

boşluklar metnin üstünde verilen karışık kelimelerden uygun olanının seçilmesi şeklindedir.

“Şansınız Bol Olsun” başlığını taşıyan ikinci metin, okuma becerisi içinde metin bağlamında ele alınmış aynı zamanda içeriğinde konuşma ve yazma becerilerini de destekleyecek sorulara yer verilmiştir. Metinde yer alan “Sizin ülkenizde de böyle inançlar var mı? Siz de bunlara inanıyor musunuz? gibi sorular, öğrencinin konuşma becerisine hitap etmektedir. Bu sorulardan sonra “at nalı, geyik boynuzu, güvercin, dört yapraklı yonca ve uğur böceği”yle ilgili inanışlara metin bağlamında yer verilmiştir. Her inanışın altına öğrencilerin kendi ülkesinde var olan inanışı yazması için boşluklar bırakılmıştır. Metinlerin görsel ve içerik ilişkisi uygundur. Etkinlikler okuma, konuşma ve yazma becerilerini destekleyecek şekilde hazırlanmıştır. Dinleme becerisine yer verilmeyerek ihmal edilmiştir.

11.2 Kutlu Olsun

7 Sıralayalım, eşleyelim, işaretleyelim

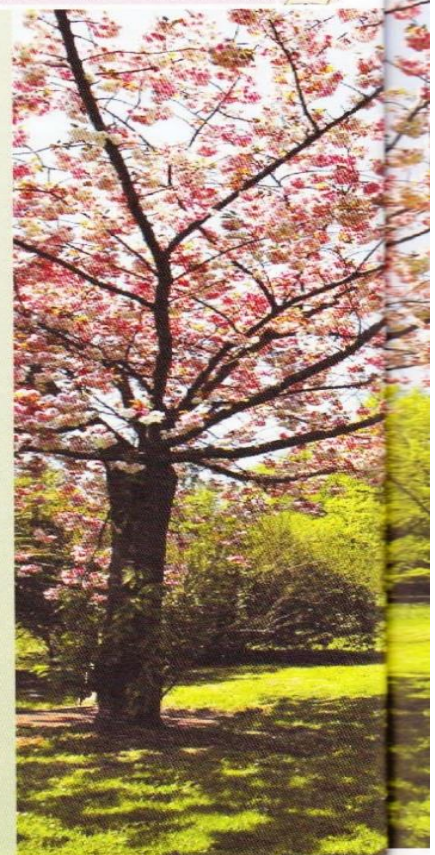
1 Soğuk kışın, bulutlu, yağmurlu havalardan ardından gelen bahar mevsimi, dünyanın neresinde olursa olsun doğaya ve insanlara canlılık katar. Baharın gelisi, enerji ve bereket artışının simgesi olarak görüldüğünden dolayı dünyanın pek çok ülkesinde çeşitli şenliklerle, bayramlarla kutlanır.

2 Hristiyanlarca baharın ve doğanın uyanışının ilk günü bayram olarak kabul edilir. Bu bayramı Ortadokslar Aya Yorgi, Katolikler St. Georges Günü adı altında kutlamaktadırlar. Japonya'da kelime anlamı "mevsim değişimi" olan "Setsubun", şubat ayının 3 veya 4'ünde kutlanan, ilkbaharın ilk günü olarak kabul edilen bir festivaldir. Japonlar bu festivalde evlerinin ve tapınakların etrafına kızarmış fasulye dağıtır. Daha sonra herkes mutluluk ve şans getireceğine inandığından dolayı yasına eşit sayıda fasulyeyi yer. Bahar bayramı Çinliler için de oldukça önemlidir. Bu bayram Çin takvimine göre, 23 Aralık'ta başlar ve 15 Ocak'a kadar sürer. Çin'de bahar bayramı çok çeşitli eğlencelerle, panayırarla, konserlerle rengarenk kutlanır.

3 Türk kültüründe bahar bayramı "Hıdırellez"dir. Hıdırellez'in kökeni hakkında çok çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. En yaygın inanış, 6 Mayıs tarihinde, Hızır ve İlyas peygamberlerin yeryüzünde buluştuğu ve o sırada kurak toprakların yeşillendiğidir. Bu nedenle 6 Mayıs baharın gelişini temsil eder ve bahar bayramı olarak kutlanır. İnanışlara göre Hızır peygamber, ölümsüzlüğe ulaşmış, özellikle bahar aylarında insanlar arasında dolaşarak onlara yardım eden, bereket dağıtan, hastalara şifa veren bir tanrı elçisidir. Kalbi temiz, iyiliksever insanlara şanslarının açılması için yardım eder, uğur ve kismet sembolüdür. Bayram adını da Hızır ve İlyas adlarının birleşiminden almıştır. "Hızırilyas", halk arasında zamanla "Hıdırellez" haline gelmiştir.

4 Sözü'nün kıssası, farklı zamanlarda, farklı isimler altında olsa da, baharın gelişini pek çok toplumda neşeye karşılamanın, kutlanması gereken bir olay olarak görülmektedir.

5 Günümüzde Türkiye'de, bu bayram büyük şehirlerde olmasa da kasaba ve köylerde etkin biçimde kutlanır. Kutlamalar genellikle yeşillik, ağaçlık alanlarda ve su kenarlarında yapılır. Buralarda dualar okunur, pikniklerle baharın gelişini kutlanır ve adaklar adanır. Hıdırellez gecesi Hızır peygamberin yeryüzüne geleceği ve uğradığı yerlere bereket vereceği inancıyla çeşitli uygulamalar yapılır. Örneğin; yiyecek kaplarının ve para keselerinin ağızları açık bırakılır. Böylece Hızır peygamberin gelip yiyecek ve paranın bereketini artıracağına inanılır. Ev, araba gibi istekleri olanlar, Hızır peygamberin bu istekleri de karşılayacağına inandıklarından dolayı Hıdırellez gecesi evlerinin bahçelerine bu isteklerinin küçük bir resmini yaparlar.

Görsel 25: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek metin (sy.130)

Görsel 25'e bakıldığında törenlerle ilgili inanışlardan öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirecekleri "Hıdırellez Bayramı" etkinliğine yer verildiği görülmektedir. Okuma becerisi içinde metin bağlamında yer verilen etkinlikte Hıdırellez Bayramı'nın beş paragrafta anlatıldığı görülmektedir. Her paragrafın başında bir kutucuk vardır. Bir sonraki sayfada bu paragraflarla ilgili sorular hazırlanmıştır. Bu soruların cevabı olan kutucuğun işaretlenmesi beklenmektedir. Bu etkinlikte kullanılan görsel baharın gelişini anımsatması bakımından içerikle uyumludur.

Görsel 26: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnancılarına Dair Örnek Metin (sy.131)

Görsel 26 incelendiğinde Hıdırellez Bayramıyla ilgili eşleştirme, var-yok ve başlık koyma sorularına yer verildiği görülmektedir. Diğer etkinlikler festivallerle ilgili genel soruların yer aldığı boşluk doldurma ve sıralama etkinlikleridir. Bu görseldeki etkinliklerin yazma becerisini destekleyecek şekilde ele alındığı gözlemlenmiştir.

5.4.2. B2-C1 (3. Kitap) Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B2-C1 (3. Kitap) ders kitabında halk inanışlarıyla ilgili herhangi bir bulguya yer verilmediği tespit edilmiştir. Bir önceki düzeyde yer verilen halk inanışlarının yüksek seviye olan ve iki seviyenin birleştirildiği bu kitapta yer almaması büyük bir eksikliklerdir. Söz konusu düzeyde kültürel öğelerden halk inanışlarının metin ve etkinliklerine yer verilmesi beklenmektedir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 (2. Kitap) ve B2-C1 (3. Kitap) ders kitapları birlikte değerlendirildiğinde yalnızca B1 düzeyinde halk inanış konularına yer verildiği B2-C1 seviyesinde yer verilmediği tespit edilmiştir. B1 ders kitabında tespit edilen halk inanış bulgularının yer verilmiş şekil ve biçimleri değerlendirildiğinde uğur-uğursuzluk ve törenlerle ilgili inanışlara ayrıntılı yer verilirken renklerle ve geçiş dönemleriyle ilgili inanışların birer örnekle geçilerek ihmal edildiği gözlemlenmiştir. Genel olarak kitapta yer alan görseller içerikle uygundur. Beceri bağlamında incelendiğinde kitapta dört temel dil becerilerine eşit düzeyde yaklaşılmadığı metin ve etkinliklerin okuma, yazma ve konuşma becerisi bağlamında metin kapsamında ele alındığı dinleme becerisine yer verilmediği tespit edilmiştir. İlgili kitapta bu eksikliklerin giderilmesi ve özellikle B2-C1 yüksek seviye kitabına halk inanış konularının eklenmesi kültürel boyutta farklı bir bakış açısı kazandırarak öğrenciyi teşvik ve motive edici olabilir.

5.5. İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HALK İNANIŞLARINA DAİR BULGU VE YORUMLAR

5.5.1. B1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

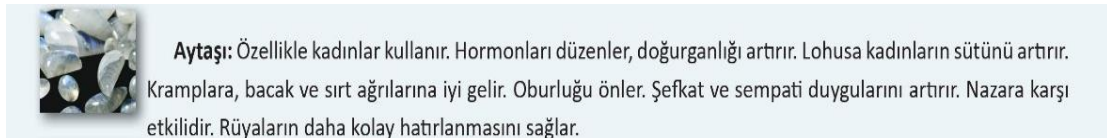
Aşağıdaki tabloda İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında yer verilen halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Tablo 10: Halk inanışlarının, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun Metnin Başlığı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışına ait Bulgular	Sayfa No.
3. Ünite: Her Şeyin Başı Sağlık	Okuma Becerisi	Kristal Tedavileri	Uğur uğursuzlukla ilgili inanışlar	Akuamarin taşı: Bereket ve uğur, Aytaşı: Nazara karşı koruyucu	48
3. Ünite: Her Şeyin Başı Sağlık	Dinleme Becerisi	Şifalı Bitkiler	Halk Hekimliğiyle İlgili İnanışlar	Adaçayı, İhlamur, Hibisküs	51
5. Ünite: Hayallerimiz	Dinleme Becerisi	Batıl İnançlar	Uğur Uğursuzlukla ilgili inanışlar	Kara kedi, at nalı, dört yapraklı yonca, merdiven, ayna, fil dişi, tahta, kedi, karga, arı, çekirge, paranın tura gelmesi, sağ gözün seğirmesi, elden ele bıçak vermek, gece tırnak kesmek	81

5. Ünite: Hayallerimiz	Okuma Becerisi	Kültürden Kültüre: Uğurlu Uğursuz Sayılar	Sayılarla İlgili İnanışlar	Kırk, on üç ve dört sayısı	82
---------------------------	-------------------	---	----------------------------------	-------------------------------	----

Tablo 10’da görüldüğü üzere *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabının 3. ve 5. ünitesinde halk inanışı konularına yer verildiği tespit edilmiştir. 3. ünite sayfa 48’de yer alan “Kristal Tedavileri” başlıklı metinde halk inanışı konularından nazar inancına yer verildiği, veriliş şekli olarak okuma becerisi içinde isim bağlamında ele alındığı gözlemlenmiştir. Aynı ünitenin 51.sayfasında halk hekimliğiyle ilgili inanışlara yer verildiği veriliş şekli olarak metin bağlamında işlendiği tespit edilmiştir. 5. ünite sayfa 81’de, uğur-uğursuzlukla ilgili inanış etkinliklerine rastlanmıştır. “Batıl İnançlar” başlığı altındaki etkinlikler beceri bağlamında değerlendirildiğinde dinleme becerisi içinde konuşma becerisini de destekleyecek biçimdedir. Aynı bölümün 82. sayfasında sayılarla ilgili inanışlara yer verilmiştir. “Uğurlu ve Uğursuz Sayılar” başlığını taşıyan bu metin, okuma becerisi bağlamında metin içinde işlenmiştir. *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında tespit edilen metin ve etkinliklere dair görsellere aşağıda yer verilmiştir:

Görsel 27: *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1* Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek (sy. 48)

Yukarıdaki görsel incelendiğinde *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında nazarla ilgili inanış örneğine yalnızca isim bağlamında yer verildiği tespit edilmiştir. Metinde özellikleri verilen taşlardan “Aytaşı”nın nazara karşı etkili olduğuna değinilmiştir. İlgili kitapta daha önce nazarla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu nedenle metinde yer alan “nazara karşı etkilidir” ifadesinin Türk kültüründeki yeri bilinmediğinde yabancı öğrenci için anlamsız kalabilir. Kitapta bir kültür köşesi

oluşturularak kültürümüzde bu inanışa neden inanıldığı, nazardan korunmak için neler yapıldığı anlatılırsa ve nazarlık görsellerine de yer verilirse daha anlamlı olabilir.

DİNLEME

ŞIFALI BİTKİLER

6 9 Hayatınızda hiç bitkilerle tedavi oldunuz mu?

7 Metni dinleyelim. Hangi bilgi hangi bitki için verilmektedir? İşaretleyelim.

	Adaçayı	İhlamur	Hibisküs
1. Biraz kaynatabilirsiniz.	()	()	()
2. Çok sıcak ve çok soğuk yerlerde saklamayınız.	()	()	()
3. Demleyerek tüketiniz.	()	()	()
4. Güneş görmeden kurutmalısınız.	()	()	()
5. Nemli yerlerde saklamalısınız.	()	()	()
6. Rengi yeşil olmalıdır.	()	()	()
7. Soğuk içilebilirsiniz.	()	()	()
8. Şeker hastalığına faydalıdır.	()	()	()
9. İçinde C vitamini vardır.	()	()	()
10. Türkiye’de çok bulunmaktadır.	()	()	()

Görsel 28: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Örnek (sy. 51)

Yukarıdaki görsele bakıldığında halk inanışlarından halk hekimliğiyle ilgili etkinliğe dinleme becerisi bağlamında yer verildiği görülmektedir. “Şifalı Bitkiler” başlığını taşıyan bu etkinlikte bitkilerden adaçayı, ıhlamur ve Hibisküs bitkileriyle ilgili bilgiler öğrencilere dinletilmektedir. Daha sonra bu bitkilerin özellikleriyle ilgili “Hangi bilgi hangi bitki için verilmektedir?” sorusu sorularak uygun bitkinin işaretlenmesi istenmektedir. Bu etkinlikte görsel ve içerik uyumu uygundur.

5C

DİNLEME

BATIL İNANÇLAR

6. Batıl inançlarınız var mı?

7. Aşağıda çeşitli ülkelere göre iyi veya kötü şans getiren bazı nesneler var. Sizin ülkenizde bunlar şans mı yoksa şanssızlık mı getirir? Tartışalım.

kara kedi at nalı dört yapraklı yonca merdiven ayna fil dişi tahta

8. 15 Metni dinleyelim. Aşağıdaki batıl inançlardaki nesnelerin hangisi olumlu veya olumsuzdur? İşaretleyelim.

	İyi	Kötü		İyi	Kötü
1. Kedi	()	()	6. Paranın "tura" gelmesi	()	()
2. Karga	()	()	7. Sağ gözün seğirmesi	()	()
3. 4 Sayısı	()	()	8. Elden ele bıçak vermek	()	()
4. Arı	()	()	9. Dört yapraklı yonca	()	()
5. Çekirge	()	()	10. Gece tırnak kesmek	()	()

Görsel 29: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 81)

Görsel 29'a bakıldığında *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri halk inanışı etkinliklerine yer verilmiştir. Yukarıdaki görsel incelendiğinde söz konusu kitabın 81. sayfasında "Batıl İnançlar" başlığıyla ilgili dinleme metnine yer verilmiştir. Dinleme becerisini destekleyen bu etkinlik aynı zamanda konuşma becerisine de hitap etmektedir. Konuşma becerisini destekleyen "batıl inançlarınız var mı?" sorusunun devamında uğur-uğursuzluk inancını içeren "Sizin ülkenizde bunlar şans mı yoksa şanssızlık mı?" sorusuna yer verilmiştir. Bu soruda "at nalı, kara kedi, merdiven, ayna, dört yapraklı yonca, fil dişi ve tahta" kelimelerinin tartışılması istenmiştir. Sınıf içi etkinliğinde kültürel unsurların tartışılması kültürel etkileşimi de beraberinde getireceğinden dil öğretimine önemli derecede katkı sağlayacaktır. Dinleme becerisi dikkate alınarak hazırlanan etkinliğin son sorusunda önce batıl inanışlarla ilgili iyi-kötü testi verilmiştir. Bu testte halk inanışlarından "kedi, karga, dört, arı, çekirge, dört yapraklı yonca, sağ gözün seğirmesi, paranın tura gelmesi, elden ele bıçak vermek, gece tırnak kesmek" gibi ifadelerin bilgisine yer verilmiştir. Etkinlikte yer alan görseller değerlendirildiğinde yalnızca "nazar boncuğu, ayna, at nalı, dört

yapraklı yonca ve kara kedi” görsellerine yer verildiği adı geçen merdiven, fil dişi, tahta gibi diğer inanışların görsellerine yer verilmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca bu etkinlikte nazar boncuğuna ait bir bilginin verilmediği halde görseline yer verilmesi dikkati çekmiştir. Bu nedenle ilgili inanışa ait bilginin etkinlikte yer alması düşünülmektedir.

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

UĞURLU VE UĞURSUZ SAYILAR

“40” sayısı eski doğu ülkelerinde, Hindistan’da ve Türklerde büyük önem taşır. Bu sayı İslamiyet’te de önemlidir. 40 sayısı Kuran’da da geçer. İnsanın 40 yaşında olgunlaşması, Hz. Muhammed’in 40 yaşında peygamber olması, kadınlarda hamileliğin 40 hafta sürmesi de bu sayının kutsallığını arttırmıştır.

Hristiyanlıkta 13 sayısının uğursuzluğu ile ilgili birçok teori vardır. Bunlardan birine göre, İsa’nın son yemeği olarak bilinen ve Roma tarafından tutuklanmadan önce havarileri ile son kez bir araya geldiği yemekte masada 13 kişi vardır. (12 havari ve İsa) Masadaki 13. kişi olan Yahuda onu ele verir. Bu inanç, Hristiyan dünyasında öylesine güçlüdür ki bazı kimseler 12 kişiyle birlikte aynı masaya oturmaz birçok otelin 13 numaralı odası ve 13. katı yoktur.

Japonyada “shi” kelimesi hem 4 hem de ölüm demektir. Bu nedenle Japonlar 4 rakamını sevmez. Hastanelerinde veya otellerinde 4. kat yoktur. Ölü doğumla aynı seslerdeki 43 sayısı ise Japonya’da doğumhanelerdeki hiçbir odaya verilmez.

Sizin ülkenizde herhangi bir sayının uğuruna inanıyorlar mı? Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Görsel 30: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 82)

Yukarıdaki görselden hareketle *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1* ders kitabında Sayılarla ilgili inanışlara yer verildiği, veriliş şekli olarak metin bağlamında işlendiği görülmektedir. “Uğurlu ve Uğursuz Sayılar” başlığını taşıyan metin, okuma becerisi dikkate alınarak hazırlanmıştır. Aynı zamanda metin sonunda “Sizin ülkenizde herhangi bir sayının uğuruna inanıyorlar mı? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?” sorusunun yer alması konuşma becerisini de destekleyen bir etkinlik olduğunu göstermektedir. Metinde 40, 13 ve 4 sayılarıyla ilgili Türkiye’de ve diğer ülkelerde görülen halk inanışı örneklerine yer verilmiştir. Metinde kullanılan görseller içerikle uyumludur.

5.5.2. B2 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında halk inanışlarıyla ilgili hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Bir önceki düzeyde halk inanışlarına yer verilirken B2 düzeyinde halk inanışlarına yer verilmemesi kitapta gözlemlenen bir eksikliklerdir. Bu düzeyde kültürel öğelerden halk inanışlarına yer verilmesi beklenmektedir.

5.5.3. C1 Ders Kitabındaki Bulgu ve Yorumlar

Tabloda *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* C1 ders kitabındaki halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin değerlendirilmesine yer verilmiştir:

Tablo 11: Halk inanışlarının, *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* C1 Ders Kitabında Veriliş Şekli ve Biçimi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabı	Kullanılan Beceri	Konunun/Metnin Başlığı	Ait Olduğu Halk İnanışı Konusu	Halk İnanışına ait Bulgular	Sayfa No.
3. Ünite: İşini Şansa Bırakma	Yazma Becerisi	Hüma Kuşu	Uğur/uğursuzlukla ilgili İnanışlar	Hüma/devlet kuşunun şans getireceğine inanılması	61
3. Ünite: İşini Şansa Bırakma	Okuma Becerisi	Dört Yapraklı Yonca - Hem Korkulan Hem Hayranlık Duyulan Baykuşlar	Uğur/uğursuzlukla ilgili İnanışlar	Dört yapraklı yonca Baykuş	62

Tablo 11’de görüldüğü üzere *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* C1 ders kitabının 3. ünitesinde halk inanışlarına yer verildiği tespit edilmiştir. Sayfa 61’de uğur-uğursuzlukla ilgili inanışları içeren “Hüma Kuşu” başlıklı metin yazma becerisini destekleyecek şekilde metin bağlamında ele alınmıştır. Sayfa 62’de “Dört Yapraklı Yonca” ve “Hem

Korkulan Hem Hayranlık Duyulan Baykuşlar” isimli iki metin okuma becerisi bağlamında metin içinde işlenmiştir. Bu kapsamda söz konusu kitapta tespit edilen metin ve etkinliklerin görsellerine aşağıda yer verilmiştir:

YAZMA

HÜMA KUŞU

Hüma kuşu (Farsça) çoğu kez cennet kuşu olarak da adlandırılan, görünmeyecek şekilde çok yükseklerde dinlenmeksizin sürekli uçan, asla yere değmeyen, bazı kaynaklarda ayakları olmadığı da nakledilen efsanevi kuştur. Başına konduğu kimseye mutluluk getirdiğine inanılması sebebi ile talih kuşu veya devlet kuşu olarak da isimlendirilir. Bunun kaynağı eskiden bir hükümdar ölünce halkın bir meydanda toplandığı ve Hüma'nın başına konduğu ya da gölgesinin üzerine düştüğü kişinin hükümdar olduğuna dair halk inancıdır.

Çok yaygın olan bir inanışa göre de “Devlet Kuşu” yani “Hüma” kuşunun gölgesinin bir insanın başı üzerine düşmesi, o insanın dünyada çok bahtiyar biri olacağına, taç giyeceğinin ve hâkimiyete ulaşacağına işaret sayılırdı.

7 Siz bu devlet kuşuna inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz? İnanıyorsanız / inanmıyorsanız nedenleriyle birlikte bir olay anlatarak yazalım.

Görsel 31: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 61)

Görsel 31 incelendiğinde halk inanışı konularından uğur-uğursuzlukla ilgili inanış örneğine yer verildiği görülmektedir. Yazma becerisini destekleyecek biçimde ele alınan metin aynı zaman da okuma becerisine de hitap etmektedir. Metinde Hüma Kuşu’nun efsanevi bir kuş olduğu ve başına konan kimseye mutluluk getirdiği devlet kuşu olduğu inanışı anlatılmaktadır. Hüma Kuşu hakkında bilgi verilen metnin sonunda “Siz bu devlet kuşuna inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz? İnanıyorsanız/inanmıyorsanız nedenleriyle birlikte bir olay yazalım.” sorusu yer almaktadır. Metin görsel ve içerik açısından uyumludur.

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

Dört Yapraklı Yonca

Dört yapraklı yonca bütün kültürlerde iyi şansın sembolü olarak kabul edilir.

Hristiyanlıkta Havva'nın cennet bahçesinde elinde dört yapraklı yonca ile dolaştığı kabul edilir. Yoncaya çok daha eski kültürlerin batıl inançlarında da rastlanıyor. İrlanda efsanelerinden bu inanışın kökeninin Galler'de yaşayan Keltler'in Druid rahiplerine kadar uzandığı anlaşıyor.

Druidler, dört yapraklı yoncanın ise kişiye çevresindeki bozuk ahlaklı ruhları, şeytanı ve cinleri görme yeteneği verdiğine, yoncanın sihirli gücü sayesinde şeytanın kovulabildiğine inanıyorlardı. Bu inanışın kökeninde dört yapraklı yoncanın uğurundan çok, kötü ruhlara karşı olan sihirli gücü yer alıyordu ama ne yazık ki yoncanın dört yapraklısı da tabiatta çok nadir olarak bulunuyordu.

Yoncanın dört yaprağının da ayrı birer anlamı vardır. Birinci yaprak ümidi, ikincisi imanı, üçüncüsü aşkı, dördüncü yaprak ise şans simgeleri. Tabiatta çok nadir bulunan işte bu dördüncü yapraktır.

Hem Korkulan Hem Hayranlık Duyulan Baykuşlar

Çoğunlukla geceleri avlanan baykuşlar hakkında çok az şey bilinir ya da bilinenler çoğunlukla yanlış. Dünyanın çoğu bölgesinde, baykuşlar hâlâ ölümle, felaketle ve şeytanla ilişkilendirilir. Afrikalılar, baykuşa "Cadı Kuşu" derken Hindistan'da yaşayan bir cins baykuş "Şeytan Kuşu" olarak bilinir.

Eski Yunanlılar baykuşa saygı duyarken Romalılar nefret ederdi. Baykuşlar, Yunanlılar için kutsal bir canlıydı. Onlar, baykuşların iyi şeylerin işareti olduğunu düşünüyorlardı ve baykuş resmini, Athena'nın, bilgelik tanrısının bir simgesi olarak demir paralarının üzerinde kullanmışlardı. Buna karşılık

Romalılar, ölümün habercisi olduğunu düşündükleri baykuştan nefret ederlerdi. Japonya'da, kıtlık tehlikesini ve salgın hastalıkları önlemek için baykuş resmi kullanılırdı. Şeytanın kötülüklerinden, hastalıklardan korunmak ve kısırlığı tedavi etmek için, baykuş tüyü kullananlar ise Orta Asya Türk topluluklarıdır. Amerika Kızılderilileri de baykuşu bir korunma simgesi hâline getirmişlerdi. Fransız ve İngiliz çiftçiler, şeytanın gözünü üzerlerinden uzak tutan şeyin baykuşlar olduğuna inanırlardı.

Sizin ülkenizde de uğurlu ve uğursuz olduğuna inanılan nesneler veya canlılar var mı? Anlatalım.

Görsel 32: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabında Yer Alan Halk İnanışlarına Dair Etkinlik Örneği (sy. 62)

Yukarıdaki görsele bakıldığında *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1* ders kitabının 62. sayfasında uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlara yer verilmiştir. İyi şanslı konu alan "Dört Yapraklı Yonca" ile ölümün habercisi olan baykuşla ilgili "Hem Korkulan Hem Hayranlık Duyulan Baykuşlar" metinleri hem okuma becerisi hem konuşma becerisini destekleyecek şekilde metin bağlamında işlenmiştir. Görselde metin ve içerik uyumu uygundur.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2 ve C1 ders kitapları birlikte değerlendirildiğinde halk inanışlarına yalnızca B1 ve C1 düzeyinde yer verildiği B2 düzeyinde yer verilmediği tespit edilmiştir. Söz konusu kitaplarda halk inanışı unsurlarının yer veriliş şekli ve biçimi değerlendirildiğinde ağırlıklı olarak uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlara daha az olarak halk hekimliği ve sayılarla ilgili inanışlara yer verildiği görülmektedir. Kitaplar beceri bağlamında değerlendirildiğinde dil becerilerine verilen önemin eşit olmadığı görülmektedir. B1 ve C1 düzeylerinde hazırlanan etkinliklerin okuma, dinleme ve yazma becerilerine göre hazırlandığı konuşma becerisine işaret eden bir metne veya etkinliğe rastlanmadığı gözlemlenmiştir. Yabancı dil öğretiminde dört dil becerisini dikkate alma

ilkesine göre etkinliklerin hazırlanması gerekmektedir. İlgili kitapta yer verilen metin ve etkinliklerin görsel ve içerik uyumu uygundur.

5.6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ B1, B2 VE C1 DERS KİTAPLARINDA TESPİT EDİLEN HALK İNANIŞI VERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASIYLA ELDE EDİLEN BULGU VE YORUMLAR

Aşağıdaki tabloda *Gazi Yabancılar İçin Türkçe*, *Yedi İklim Türkçe*, *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* ve *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* kitaplarının B1-B2 ve C1 düzeylerinde tespit edilen halk inanışı verilerinin karşılaştırılmasıyla ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 12: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Halk İnanışı Bulgularına Yönelik Karşılaştırma Tablosu

Türkçe Öğretim Kitabının Adı	Seviyeler	Kullanılan Beceri	Tespit Edilen Halk İnanışı Konuları	Halk İnanışı Sayısı	Öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirecek leri etkinlikler
Gazi Yabancılar İçin Türkçe	B1	Okuma becerisi Konuşma becerisi Yazma ve konuşma becerisi	Uğur-Uğursuzluk	8	Eşleştirme Cümle kurma Konuşma etkinliği soruları
	B2	-	-	-	-
	C1	Okuma becerisi(2) Konuşma becerisi	Törenlerle ilgili inanışlar Rüyalarla ilgili inanışlar	3	Doğru-yanlış soruları Çoktan seçmeli sorular
	B1	Okuma becerisi Konuşma becerisi	Törenlerle ilgili inanışlar Olağanüstü olaylar ve uğursuzlukla ilgili inanışlar	5	Doğru-yanlış soruları

Yedi İklim Türkçe	B2	Okuma becerisi (2)	Geçiş dönemleriyle ilgili inanışlar (doğum) Uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlar	2	Metin soruları altı
	C1	Okuma becerisi (2) Dinleme becerisi Okuma ve konuşma becerisi (2)	Sayılarla ilgili inanışlar Genel halk inanışı konuları	38	Metin soruları altı Çoktan seçmeli
Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe	B1	Okuma becerisi (4) Yazma becerisi (3) Konuşma becerisi	Uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlar Geçiş dönemleriyle ilgili inanışlar Renklerle ilgili inanışlar Törenlerle ilgili inanışlar	20	Boşluk Doldurma Etkinlikleri
	B2-C1	-	-	-	-
İstanbul Yabancılar İçin Türkçe	B1	Okuma becerisi (2) Dinleme becerisi(2)	Uğur-uğursuzlukla ilgili inanışlar Halk hekimliğiyle ilgili inanışlar Sayılarla ilgili inanışlar	24	Metin altı sorular İşaretleme(İyi-kötü)
	B2	-	-	-	-
	C1	Yazma becerisi Okuma becerisi	Uğur- uğursuzlukla ilgili inanışlar	3	Metin soruları altı

Yukarıdaki tablo değerlendirildiğinde çalışmada incelenen ders kitaplarında toplamda 103 halk inanışı bulgusuna rastlanmıştır. Bu kapsamda *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* B1, B2, C1 seviyesi ders kitapları verileri incelendiğinde toplamda 11 halk inanışı tespit edilmiş olup bu inanışların yoğunluğu düzeylere göre değişiklik göstermektedir. İlgili kitabın B1 ve C1 seviyelerinde halk inanışlarına yer verilirken B2 seviyesinde yer verilmemiştir. Yer verilen halk inanışları konu bakımından değerlendirildiğinde ilgili kitaplarda uğur-uğursuzlukla, törenlerle ve rüyalarla ilgili halk inanışları konuları ele alınmıştır.

Yedi iklim Türkçe B1, B2, C1 ders kitapları verileri incelendiğinde toplamda 45 halk inancı tespit edilmiştir. Söz konusu inanışlar üç seviyede de yer almaktadır. Bu durum, *Yedi İklim Türkçe* kitabını diğer kitaplardan ayıran bir özelliktir. İlgili seviyelerde yer verilen halk inancı konuları törenlerle, olağanüstü olaylarla, uğur-uğursuzlukla, geçiş dönemleriyle, sayılarla ve genel halk inancı konularıyla ilgilidir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1, B2-C1 ders kitapları verileri incelendiğinde toplamda 20 halk inancı tespit edilmiştir. İlgili kitaplarda yalnızca B1 seviyesinde halk inanışlarına rastlanmış B2-C1 seviyelerinde hiçbir halk inancı konusuna rastlanılmamıştır. İlgili seviyede tespit edilen konular, uğur-uğursuzlukla, geçiş dönemleriyle, renklerle ve törenle ilgili halk inanışlarını kapsamaktadır.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2, C1 ders kitapları verileri incelendiğinde toplamda 27 halk inancı tespit edilmiştir. Söz konusu kitabın B1, C1 seviyelerinde halk inancı konularına yer verilirken B2 seviyesinde yer verilmemiştir. Tespit edilen halk inancı konularının uğur-uğursuzluk, halk hekimliği ve sayılarla ilgili olduğu gözlemlenmiştir.

Bu bağlamda halk inanışlarına, en fazla *Yedi İklim Türkçe*, en az *Gazi Yabancılar için Türkçe* ders kitaplarında rastlanmıştır. Etkinliklerde ve metinlerde en fazla uğur-uğursuzlukla ilgili halk inancı yer verilmiştir. Beceri bağlamında değerlendirildiğinde kitaplarda dört temel beceriye eşit oranda yaklaşılmadığı görülmüştür. Tüm kitaplarda toplamda 17 okuma becerisi, 6 konuşma becerisi, 5 yazma becerisi ve 3 dinleme becerisine yer verilmiştir. Bu bağlamda en zengin becerinin okuma becerisi en az tespit edilen becerinin dinleme becerisi olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirip değerlendirecekleri etkinlikler ilgili kitaplarda benzer şekilde verilmiştir. Metni anlamaya yönelik eşleştirme, boşluk doldurma, çoktan seçmeli, cümle kurma, işaretleme, okuma-anlama ve metin altı soruları şeklinde verilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanları diğer canlılardan ayıran en temel özellik, insanın düşünebilmesi ve bir dil kullanarak kendi türleriyle iletişim kurabilmesidir. İnsan, öncelikle bir kültürün içine doğmakta, zamanla bu kültür içindeki dili konuşmaya başlamakta ve sonra beslendiği kültürün bakış açısıyla hayatı anlamlandırmaya çalışmaktadır. Aynı şekilde yabancı dil öğretimi de yeni bir dil ve kültürün içine doğmaktır. Bu anlamda yabancı dil öğretimi, dil ve kültürü aynı anda öğrenmekten başka bir şey değildir. Dil ve kültür birbirini besleyen birbirinin gelişimine yardımcı olan iki önemli unsurdur. Bu iki unsurun insan yaşamındaki değeri düşünüldüğünde yabancı dil öğretiminin yaşamdan yani kültürden kopuk bir şekilde öğretilmeyeceği açıktır. İnsan davranışlarının, bu davranışlarla ortaya çıkan düşünce biçimlerinin, dilin, inanışların, tüm maddi ve manevi birikimlerin tamamı kültürdür. Bu nedenle dil öğretimi kültür öğretimiyle paraleldir ve birbirini zorunlu olarak varsaymaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürel unsurların sınıf ortamında ya da ders materyallerinde kullanılması hedef dilin etkili ve kalıcı öğretilmesine büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Kültürel öğeler bakımından yararlanılması gereken en zengin alanlardan biri halkbilimidir. İnsanın doğumundan ölümüne kadar yaşamın her anına ait kültür bilgisini içeren bu alandan yabancı dil öğretiminde faydalanmak Türkçeyi, Türk kültürünü, düşüncesini ve hayatını tanıtmak açısından önemlidir. Dolayısıyla yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarında ve ders materyallerinde kültür unsurlarından yararlanılması bağlam içinde Türkçe öğretiminin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Ders içi ve ders dışı öğrenme ortamları haricinde öğrenmenin devamlılığı için öğrencinin takıldığı noktada daima yanında bulunduracağı en önemli materyal ders kitabıdır. Ders kitaplarının içeriği günlük yaşamda bir öğrencinin sıklıkla karşılaşabileceği dil bilgisini ve kültür bilgisini içererek hazırlanmış kültür rehberi niteliğinde olmalıdır. Öğrencinin seviyesine göre düzenlenerek ders kitapları hazırlanmalı içeriğinde de yine seviyeye uygun sadelikte kültürel bilgiler yerleştirilmelidir. Ders kitapları hem Türkçe dil bilgisi kurallarını hem de Türk kültürünü içerecek şekilde olmalıdır.

Ders kitapları hazırlanırken AOÖÇM'nin kazanımları esas alınmalıdır. Özellikle AOÖÇM'nin Genel Yeterlikler bölümünde müfredatın içinde olması beklenen Sosyokültürel bilgilere dikkat edilmelidir. Bununla ilgili olarak çerçeve metinde öğrenciye kültürle ilgili bilgi verilmesinin gerekliliğinden bahsedilerek öğrencinin öğrendiği kültürle ilgili davranması beklenmektedir. Ayrıca AOÖÇM'nin 2020 baskısında “Çok Dilli ve Çok Kültürlü Yetkinlik” başlığı altında kültürle ilgili yeni kazanımların varlığı söz konusudur. Bu kazanımlar, çalışmamızın temel dayanağını oluşturmuştur.

Yapılan araştırmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan *Gazi Yabancılar İçin Türkçe*, *Yedi İklim Türkçe*, *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* ve *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* B1, B2, C1 ders kitaplarında halk inanışlarının ele alınış şekli ve biçiminin tespitine yönelik çalışmalar yapılmış ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Çalışma sonucunda *Gazi Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarında 11; *Yedi İklim Türkçe* ders kitaplarında 45; *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarında 20 ve *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarında 27 olmak üzere toplamda 103 halk inanışı tespit edilmiştir. Tespit edilen inanışların uğur-uğursuzluk, törenler, rüyalar, halk hekimliği, geçiş dönemleri, sayılar ve renklerle ilgili olduğu görülmüştür.
- Çalışmada incelenen ders kitaplarındaki halk inanışları seviye bağlamında değerlendirildiğinde; halk inanışlarına B1,B2,C1 seviyelerinin tümünde yer verildiği ancak bu inanışların seviyelere göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre halk inanışlarına, B1 seviyesinde ilgili kitapların tümünde yer verildiği; B2 seviyesinde yalnızca *Yedi İklim Türkçe* kitabında yer verildiği; C1 seviyesinde ise tüm kitaplarda yer verildiği yalnızca *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* ders kitabında yer verilmediği görülmüştür. Bu kapsamda en çok B1 ve C1 seviyesinde en az B2 seviyesinde halk inanışlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Bu da kitaplarda bir düzensizlik olduğunu göstermektedir. Sosyokültürel bilginin devamlılığı açısından bahsedilen seviyeleri takip edecek şekilde halk inanışlarına yer verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.
- İncelenen ders kitaplarında dört temel dil becerisine -dinleme, konuşma, okuma, yazma- eşit oranda yaklaşılmadığı görülmüştür. Toplamda 17 okuma, 6 konuşma,

5 yazma ve 3 dinleme becerisine yer verilmiştir. Bu kapsamda en zengin becerinin okuma becerisi en az tespit edilen becerinin dinleme becerisi olduğu tespit edilmiştir.

- Halk inanışlarının ders kitaplarında yer alış şekli ve biçimi “metin bağlamında, metin içinde özellikleri, yalnızca görsel ya da yalnızca isim bağlamı” şeklinde değerlendirilmiştir. Buna göre halk inanışı konularının en çok metin bağlamında işlendiği sonucuna varılmıştır.
- Hazırlanan etkinlik ve metinlerin görsel-içerik uyumunun uygunluğu olumlu yönde tespit edilmiş olup etkinlik ve metinler ilgili kitaplarda benzer şekildedir. Kitaplarda öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirecekleri etkinlik ve alıştırmalar boşluk doldurma, çoktan seçmeli, cümle kurma, işaretleme, eşleştirme, okuma-anlama ve metin altı sorularının cevaplandırılmasına yönelik olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

Yapılan çalışmanın sonuçlarından hareketle aşağıda bazı önerilere yer verilmiştir:

Öğreticilere Yönelik Öneriler:

- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimine başlarken öncelikle genel dünya bilgisinden ve ortak kültürel değerlerden örnekler verilmesi sonra Türk kültüründen bahsedilmesi öğrenciler açısından merak uyandırıcı, ilgi çekici ve motivasyon artırıcı olabilir. Bu şekilde yabancı dil öğretimi zor ve sıkıcı halden kolay, zevkli bir hale dönüştürülebilir.
- Öğretmen, halk inanışlarıyla ilgili bir metni işlemeden önce göreve dayalı öğrenme yaklaşımından yararlanarak öğrencilere, kendi kültürlerinde halk inanışlarının olup olmadığını araştırma ödevi olarak vermelidir.
- Halk inanışlarının sınıf içi etkinliklerde kullanılması, ders materyallerinde yer alması öğretmenin diğer kültürlerde bulunan inanış örneklerinden bahsetmesi bu inanışların her kültürde farklı ya da benzer yönlerinin olduğunu göstermesi öğrencide oluşabilecek önyargıyı ortadan kaldırma açısından önemlidir.

- Halk inanışlarıyla ilgili sınıf içi okuma-dinleme ve konuşma etkinliklerinden sonra öğrencilere “halk inanışlarını değerlendirme üzerine” yazılı anlatım ödevi verilmesi yerinde olacaktır.
- Kültürel benzerlik ve farklılıkları kavrayabilmek adına sınıflarda halk inanışlarından bir örnek verilerek öğrenciye “halk inanışları hakkında ne düşündüğü, kendi kültüründe var olup olmadığı, niçin inandığı ya da inanmadığı” gibi yönlendirici sorular sorulabilir. Konu tartışmaya açılabilir. Tartışma yönteminin kullanılması öğrencinin konuşma becerisine katkı sağlayabilir.
- Halk inanışlarının bazıları sınıfta canlandırılabilir. Bu yöntemle yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi ve aktif – öğrenci merkezli bir anlayış benimsenerek Türkçe öğretimine katkı sağlanabilir.
- Öğretmen yalnızca sınıf içi etkinliklerle değil ders dışında da Türkçe Öğretim Merkezlerinde oluşturulan konuşma kulüplerinde yine halk inanışı konularıyla ilgili bir konuşma ortamı sağlayabilir. Öğrencilerin hatalarına bakılmaksızın öğrencilerin serbest şekilde konuşturulması sağlanabilir bu da yine konuşma becerisinin gelişmesi açısından son derece önemlidir.

Ders Kitaplarına Yönelik Öneriler:

- Kitaplardaki halk inanışı metin ve etkinlikleri çeşitlendirilerek çoğaltılabilir. Ancak bu etkinlikler dört beceriyi destekleyecek şekilde olmalıdır.
- Halk inanışı etkinlikleri, ders kitaplarında sırasıyla dinleme, okuma, konuşma ve yazma etkinliği şeklinde verilmeli özellikle okuma metinleri içerisinde söz varlığı ve kalıp sözler üzerinde durulmalıdır. Dinleme becerisini destekleyecek video, ses kaydı gibi görsel ve işitsel materyallerden yararlanılmalıdır.
- Türkçeye ve Türk kültürüne olan ilgiyi daha da artırmak ve pozitif sonuçlarını görmek için yabancı dil olarak Türkçe kitaplarında halk inanışlarına orta (B1,B2) ve yüksek (C1,C2) seviyelerde yer verilmelidir. Yer verilecek olan inanışlar AOÖÇM kazanımlarına uygun olarak seçilmelidir.
- Öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmeleri ve değerlendirmeleri için halk inanışları metin ve etkinliklerine hem ders kitaplarında hem de çalışma kitaplarında yer verilmelidir.

- Kitaplarda yer verilecek olan halk inanışlarına dair görseller, gerçek fotoğraf ve resimlerden seçilebilir. Böylece yabancı öğrenci günlük yaşamda karşılaşabileceği durumları somut olarak görme şansına sahip olabilir.
- Ders kitaplarında, halk inanışı konularıyla ilgili somut örnekleri içeren bir kültür köşesi oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- ACIPAYAMLI, Orhan (1962). “İptidailerde Ölü Gömme İle İlgili Bazı Pratikler ve İzahları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. C.20, S. 3-4. ss. 245- 254.
- AKARSU, Bedia (1998). *Wilhelm Von Humboldt’da Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- AKAR, Ali (2013). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- AKSAN, Doğan (2001). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (2011). *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKYÜZ, Yahya (2015). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Pegem A Yayıncılık
- ALPTEKİN, Ali Berat (2011). *Halk Bilimi Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2014). *Efsane ve Motifleri Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları
- ARIK, Durmuş ve Eroğlu, Ahmet Hikmet (2017). *Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1959). *Kutadgu Bilig -Tercüme*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- ARAZ, Rıfat (1995). *Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- ASLAN, Ferhat vd. (2013). *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1, B2, C1 Ders Kitabı*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

- ATALAY, Besim (1985). *Divânü Lugati't-Türk Tercümesi I-IV*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AVRUPA KONSEYİ (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi*. Almanya: TELC.
- AYKAÇ, Nurullah (2015). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Genel Tarihçesi ve Bu Alanda Kullanılan Yöntemler”, *Turkish Studies*. Ankara, C.10. ss. 161-174.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1986). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- BARIN, Erol (1992). Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Bir Metod Denemesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- BARIN, Erol (1993). “Türk Düşünce Hayatında Renkler ve Yönler”, *Ankara Üniversitesi Tömer Dil Dergisi*. Ankara, S.11, ss.9-25. <https://bilimdili.com/toplum/dil/turk-dusunce-hayatinda-renkler-yonler/>
- BARIN, Erol (2004). “Yabancılar Türkçe Öğretiminde İlkeler”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1), 19-30.
- BARIN, Erol (2014). “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Motivasyonun Önemi”, http://rep.ksu.kz/bitstream/handle/data/6437/Barin_Yabancilara_2014.pdf?sequence=1
- BARIN, Erol; ÇOBANOĞLU, Şaban; ATEŞ, Şeref vd. (2015). Yedi İklim Türkçe B1, B2, C1 Ders Kitabı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- BAYAT, Fuzuli (2016). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- BAYRAKTAR, Nesrin.(2003).“Yabancılar Türkçe Öğretiminin Tarihsel Gelişimi”, *Dil Dergisi*. S. 119. ss. 58-71.
- BAYYURT, Yasemin (2014). “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültür Kavramı ve Sınıf Ortamına Yansıması”, *Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- BENEDİCT, Ruth (2003). *Kültür Kalıpları*. (Çev. Nilgün Şarman). İstanbul: Payel Yayınevi.
- BİÇER, Nurşat (2012). “Hunlardan Günümüze Yabancılar Türkçe Öğretimi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. S.1/4. ss. 107-133.
- BORATAV, Pertev Naili (2016). *100 Soruda Türk Folkloru*. (3. Baskı). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- BOYLU, Emrah (2014). “Dil-Kültür İlişkisi ve İran’da Türkçe Öğretimine Etkisi”, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Özel Sayı II, ss. 19-28.
- BÖLÜKBAŞ, Fatma; KESKİN, Funda (2010). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metinlerin Kültür Aktarımındaki İşlevi”, *Turkish studies*, C.5, S. 4, ss. 221- 235.
- BYRAM, Michael (1989). *Cultural Studies in Foreign Language Education*. Clevedon: Philadelphia.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1984). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- CANDAN, Ergun (2013). *Atalarımızın Gök Tanrı Dini*. İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- COUNCIL OF EUROPE (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- ÇAY, Abdulhâluk (1990). *Türk Millî Kültüründe Hayvan Motifleri-I*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ÇELİK, Ali (2014). *İslâm’ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (1993). “Türk Kültür Tarihinde Su Kültü”, *Türk Kültürü*, S.361, ss. 32-42.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.

- ÇOBANOĞLU, Özkul (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2019). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. (10.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇORUHLU, Yaşar (2002). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DEMİRCAN, Ömer (2013). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- DEMİREL, Özcan (1990). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara: Usem Yayınları.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat (1972). *Hun Sanatı*. İstanbul: Milli eğitim Basımevi.
- DUNDES, Alan (1998). “Halk Kimdir?”, *Milli Folklor*, (Çev. Metin Ekici), S. 38, ss. 139-153.
- DURBİLMEZ, Bayram (2017). *Türk Dünyası Kültürü I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- DURMUŞ, Mustafa; OKUR, Alpaslan (2018). *Yabancılarla Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- DÜNDAR, İbrahim (2012). Burdur ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Din ve Fenomenolojisi Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- EBERHARD, Wolfram (1996). *Çin'in Şimal Komşuları*.(2. Baskı). (Çev. Nimet Uluğtuğ). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ELİADE, M. (2003). *Demirciler ve Simyacılar*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ELİADE, M. (2014). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev: Lale Arslan Özcan). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- EMİROĞLU, Kudret (2019). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2013) *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. (13.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

- ERGİN, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2013) *Orhun Abideleri*. (47. Baskı). Ankara: Boğaziçi Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2014). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERGUN, Pervin (2012). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- ERÖZ, Mehmet (1990). *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- ESİN, Emel (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki (1987). *Anadolu İnançları- Anadolu Mitolojisi- İnanç söylence Bağlantısı*. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- FİŞEKÇİOĞLU, Aslı (2019). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Ölçütlerine Göre Türk Kültürü Tanımlayıcılarının Oluşturulması: B1 Dil Düzeyi Model Önerisi”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C.12, S.27, ss. 871-893.
- GENÇ, Reşat (1997). “Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil”, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, C.9, S.27, ss. 1075-1110.
- GÖKBEL, Ahmet (1998). *Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- GÖKÇİMEN, Ahmet (2010). “Türkmen “İrımları” (Halk İnanışları) ve İşlevleri”, *Millî Folklor*, Yıl 22, S.87. ss. 148- 158.
- GÖZAYDIN, Nevzat (2003). “Türkçenin Renk Zenginliği”, *Türk Dili*, C.85, S.618, ss. 539- 545.
- GÜNAY, Ünver ve GÜNGÖR, Harun (2003). *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dinî Tarihi*. (5.Baskı). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1970). *Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Hacettepe Basımevi.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1972). *İnsan ve Kültür*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

- GÜVENÇ, Bozkurt (1997). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÜVEN, İ. M. V. Noyan (2010). Dr. Yaşar Kalafat'ın Tespit Ettiği Kars ve Çevresindeki Halk İnançlarının Dokumalara Yansımaları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- GÜZEL, Abdurrahman ve BARIN, Erol (2016). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (2006). *İnanç Sözlüğü*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- HOPPÁL, Mihály (2014). *Avrasya'da Şamanlar*. (Çev. Bülent Bayram-H. Şevket Çağatay Çapraz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- HARVA, Uno (2015). *Altay Panteonu Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar*. (Çev: Ömer Suveren). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- HASSAN, Ümit (1985). *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler*. Ankara: Kaynak Yayınları.
- İMER, Kâmile (1990). *Dil ve Toplum*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- İNAN, Abdulkadir (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İNAN, Abdulkadir (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. (3.Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İNAN, Abdulkadir (1991). "Türk Boylarında Dağ, Ağaç (orman) ve Pınar Kültü", Makaleler ve İncelemeler II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- JİANG, Wenying (2000). "The Relationship Between Culture and Language", *ELT Journal*, C.54, S. 4, ss. 328-334.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1980). *Eski Türk Dinî*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KAFESOĞLU, İbrahim (2018). *Türk Millî Kültürü*. (43. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- KALAFAT, Yaşar (1995). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

- KALAFAT, Yaşar (2007a). *Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları –IV- Türk Dünyası Teori ve Metod*. Ankara: Lalezar Kitabevi.
- KALAFAT, Yaşar (2007b). *Balkanlar’dan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları I*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Yaşar (2009a). *Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları – İslâmiyet ve Türk Halk İnançları*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT, Yaşar (2009b). *Türk Kültürlü Halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları Kodlar ve Kültler -I-*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Yaşar (2009c). *Halk İnançlarından Mitolojiye-1*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Yaşar (2012). *Türk Halk İnançlarında Renkler*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT, Yaşar (2013). *Batı Türklüğü ve Halk İnanmalarının Mitolojik Kök Hücreleri-I*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT, Yaşar (2018a) *Türk Halkbilimi İnanç Araştırmaları -II- Totem*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT, Yaşar (2018b). *Türk Halkbilimi İnanç araştırmaları IV - Mitoloji*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KANTER, Özden (2019). *Mitolojinin Anadolu İnançlarına Etkisi – Bir Kültürel Teoloji İncelemesi*. Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (2018). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAYA, Muharrem (2010). “Dede Korkut Kitabı ve Manas Destanı’nda Av Kültürünün İzleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S.1, ss. 114-120.
- KONGAR, Emre (1989). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KÖSE, Ali; Ayten, Ali (2009). “Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, S.3, ss. 45-69).
- KURT, Mustafa; TEMUR, Nezir vd. (2019). *Yabancılar İçin Türkçe B1, B2, C1 Ders Kitabı*. Ankara: Başak Matbaacılık.

- MALINOWSKI, Bronislaw (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. (Çev. Saadet Özkal)x
İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- MURDOCK, George Peter (1940). Cross-Cultural Survey. *American Sociological Review*, C.5(3). ss. 361-370.
- NİRUN. Nihat ve ÖZÖNDER. M.Cihat (1990). *Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler*. AKM Yayınları: Ankara.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2002). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*. (3.Baskı).İstanbul: İletişim Yayınları.
- ONG, Walter J (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (5. Basım). (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.
- OPLER, Morris E (1964). “The Human Being in Culture Theory”. *Amerikan Antropoloji Derneği*. S.66(3). Ss. 507-528.
- ÖGEL, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş VI*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, Bahaddin (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- ÖGEL, Bahaeddin (2010). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1988). *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. (2. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (2014). *Türk Halkbilimi*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- ÖZARSLAN, Metin. (2003). “Türk Kültüründe Ağaç ve Orman Kültü”. *Türkbilig*. S.5. ss. 94-102.

- ÖZDEMİR, Cihan (2013). “Dil-Kültür İlişkisi: Folklor Ürünlerinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yeri ve İşlevi”, *Milli Folklor*, yıl:25, S.97, ss. 157-166).
- ÖZDEMİR, Nebi (2017). *Kültür Bilimi ve Yönetimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- PORZİG, Walter (1990). *Dil Denen Mucize. I. II.* (Çev. Vural Ülkü). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- RADLOFF, W. (1954). *Sibirya’dan I.* (Çev: Ahmet Temir). İstanbul: Maarif Basımevi.
- RÁSONYI, László (1993). *Tarihte Türklük*. (3.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ROUX, Jean-Paul (1994). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. (Çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: İşaret Yayınları.
- ROUX, Jean Paul (2005). *Orta Asya’da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*. Kabalcı Yayınevi.
- SEYİDOV, Mireli (1988). “Gök, Ak ve Kara Renklerinin Eski İnançlarla Alakası”, (Çev: Orhan Yavuz). *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.52. ss. 33-52.
- ŞAHHÜSEYİNOĞLU, Nedim (2015). *Anadolu Halk Kültüründe İnanç Motifleri*. Ankara: Ürün Yayınları.
- ŞENER, Cemal (1996). *Şamanizm*. İstanbul: BDS Yayınları.
- TANYU, Hikmet (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- TANYU, Hikmet (1973). *Dinler Tarihi Araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- TANYU, Hikmet (1976). “Dinî Folklor veya Dinî- Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma”, *AÜİF Dergisi*, Ankara, C.21, S. 1. ss. 123- 142.
- TANYU, Hikmet (1978). *Türklerin Dinî Tarihçesi*. İstanbul: Türk Kültür Yayınevi.
- TURAL, Sadık (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- TURAN, Şerafettin (2014). *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

TÜRK DİL KURUMU (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UYGUR, Nermi (1997). *Dilin Gücü: Denemeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

UYGUR, Nermi (2006). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

UZUN, Engin vd. (2008). *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

UZUN, Engin vd. (2009). *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B2-C1 Ders Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ÜLKEN, Hilmi, Ziya (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

YILDIRIM, Ali; ŞİMŞEK, Hasan (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

YILDIRIM, Dursun (1991). “Türkiye’de Folklor Hareketlerine Kısa Bir Bakış”. *Milli Folklor*, S.9, ss. 16-18.

YILDIRIM, Dursun (2016). *Türk Bitiği Araştırma/İnceleme Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ZİYA GÖKALP (1976). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Güneş Matbaacılık.

ZİYA GÖKALP (2015). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

WEİN, Herman. (1959). *Tarih, İnsan ve Dil Felsefesi Üzerine Altı Konferans*. (Çev. İsmail Tunalı). İstanbul: İstanbul Matbaası.

EKLER

EK-1: Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA Tarih: 21/06/2021 Tez Başlığı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Halk İnanışlarının Yeri Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin, 17/06/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 23'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. 21/06/2021 Adı Soyadı: Mine AKDEMİR Öğrenci No: N18136579 Anabilim Dalı: Türk Halkbilimi Programı: Yüksek Lisans
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU

EK-2: Etik Kurul Muafiyet Formu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 21/06 /2021
Tez Başlığı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Halk İnanışlarının Yeri Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmamasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
21/06/2021
Adı Soyadı: Mine AKDEMİR Öğrenci No: N18136579 Anabilim Dalı: Türk Halkbilimi Programı: Yüksek Lisans Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU
Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr
 HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES